

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV ETNOLOGIE

HISTORICKÉ VĚDY – ETNOLOGIE

PETR KVÍČALA

SOUDOBÉ ETNICKÉ PROCESY PŮVODNÍCH
NÁRODŮ RUSKÉHO SEVERU

CONTINUING ETHNIC PROCESSES OF THE
INDIGENOUS PEOPLES OF THE RUSSIAN
NORTH

DIZERTAČNÍ PRÁCE

VEDOUCÍ PRÁCE – DOC. PHDR. FRANTIŠEK VRHEL, CSC.

2014

PROHLAŠUJI, ŽE JSEM DIZERTAČNÍ PRÁCI NAPSAL SAMOSTATNĚ S VYUŽITÍM POUZE UVEDENÝCH A ŘÁDNĚ CITOVANÝCH PRAMENŮ A LITERATURY A ŽE PRÁCE NEBYLA VYUŽITA V RÁMCI JINÉHO VYSOKOŠKOLSKÉHO STUDIA ČI K ZÍSKÁNÍ JINÉHO NEBO STEJNÉHO TITULU.

V PRAZE DNE 19. 3. 2014

Na prvním místě, bych zde, na samém počátku dizertační práce, rád poděkoval panu docentu Vrhelovi za pomoc při vedení této práce, za jeho velmi inspirující pomoc nejenom po vědecké a organizační stránce, ale také za jeho podnětné a významné ovlivnění z hlediska stylistického, bez něhož by tato práce měla dozajista jinou formu, jiný obsah a jinou podobu.

Dále bych rád vyjádřil poděkování za finanční podporu Sasakawa Young Leaders Fellowship Fund Univerzity Karlovy v Praze a Nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových. Děkuji také Filozofické fakultě Univerzity Karlovy za podporu prostřednictvím účelových stipendií a rovněž děkuji za podporu fondu mobility Univerzity Karlovy. Bez této finanční pomoci by nebylo možné realizovat terénní výzkumy v Jamalo-Něneckém autonomním okruhu a sběr údajů v Petrohradě a Moskvě.

Velký dík patří zástupkyni gubernátora Jamalo-Něneckého autonomního okruhu L. P. Vello, ředitelce Oddělení pro otázky původních malých národů severu v Salechardě I. V. Sotrujevoj a celému kolektivu Oddělení pro otázky původních malých národů severu, S. M. Jamkinovi z administrativy města Aksarka, předsedovi vědecko-technické rady Svazu chovatelů sobů A. J. Južakovovi z Ťumeňské státní univerzity a mnoha jiným za příznivé přijetí a za veškerou pomoc v průběhu terénních výzkumů. Zvláštní poděkování zde musím, s velkou úctou, vyjádřit V. F. Jeleskinovi za jeho opakovanou a neocenitelnou pomoc v průběhu výzkumu.

Poděkování za pomoc pro výzkum, cenné rady a poskytnutou literaturu patří také V. A. Kozminovi, S. F. Buzinovovi a ostatnímu kolektivu Katedry etnografie Ruské státní petrohradské univerzity, kolektivu Katedry etnologie Moskevské státní univerzity M. V. Lomonosova, manželům Gašilovým z Ústavu národů severu Petrohradské státní pedagogické Gercenovy univerzity, vědeckému tajemníkovi Ústavu etnologie a antropologie Ruské akademie věd E. A. Pivněvovoj a vedoucímu výzkumnému pracovníkovi Ruské akademie věd v Magadanu L. N. Chachovskoj. Za cennou poskytnutou literaturu děkuji také Asociaci KMNSiDV v Moskvě.

Vřelý dík patří všem lidem, kteří mi v průběhu terénního výzkumu vyšli vstříc. Tento dík si všichni tito lidé zaslouhují za jejich nezištnou podporu. Všem těmto lidem, ať již z měst jako Obskaja, Labytnangi a Salechard nebo samotným kočovníkům z tundry, či lovcům a rybářům z povodí Obu jsem vděčný za jejich nekonečně přátelské přijetí. Všem těmto lidem zde musím poděkovat za jejich přátelskou a láskyplnou pomoc a také za poskytnutou možnost nahlédnout do jejich světa.

ÚVOD	5
NORMY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA – ZÁVAZKY RUSKÉ FEDERACE	11
RUSKÉ LEGISLATIVNÍ NORMY NA FEDERÁLNÍ ÚROVNI	23
TERITORIUM JANAŮ A HISTORICKÝ ROZVOJ KMNS	37
ŽIVOT A ŽIVOTNÍ STRATEGIE KMNS V SOUČASNOSTI	63
ZÁVĚR	102
RESUMÉ V ANGLICKÉM JAZYCE	106
RESUME V ČESKÉM JAZYCE	108
LITERATURA A PRAMENY	110
PŘÍLOHY	125

ÚVOD

V současné době v Ruské federaci probíhají závažné změny, týkající se mnoha etnik, která byla v post-sovětské době na tržní období zcela nepřipravena. Přestaly fungovat staré vazby, staré ekonomické systémy a pro všechny obyvatele, včetně příslušníků KMNS¹, nastalo zlomové období.

Již na konci osmdesátých let se v Sovětském svazu začala rozšiřovat různá nacionalistická hnutí fungující na etnickém a částečně politickém základě. Stát na tato hnutí postupně reagoval. Začala se formovat legislativa, která tyto prvky různým způsobem včlenila, či vymezila. Po překonání krizových let následujících po rozpadu Sovětského svazu pak stát v některých ohledech opět k současné době přijal větší či menší paternalistickou a dotační politiku vůči KMNS. K tomuto stavu přispěla také zvýšená aktivita příslušníků KMNS, kteří se začali intenzivně sdružovat a obhajovat své zájmy. V tomto období se začíná hovořit o znovuzrození řady KMNS a jejich kultury, avšak stejně tak se v této době diskutuje o jejich vymírání a zániku. Aktivisté z řad KMNS často deklarují své názory o nedostatečné legislativní bázi, která by je chránila a pomohla jim v jejich rozvoji, a stejně tak o porušování jejich práv ze strany majoritní společnosti, od úředníků lokálních orgánů státní správy, či těžebních společností. Budoucnost KMNS někteří badatelé, a sami někteří z jejich příslušníků, vidí v návratu k tradičním činnostem předků a varují před asimilací s majoritní společností. Na druhé straně ale někteří příslušníci těchto národů sami volí jinou cestu svého vývoje.

Předkládaná práce se věnuje etnologickým jevům, týkajícím se KMNS Ruské federace. K tomuto tématu neodmyslitelně patří formování a fungování tradiční kultury, etnokulturní procesy, vztah KMNS a státu, vztah KMNS a společností působících v oblastech jejich života a jiné formy jejich adaptace a život v současných podmínkách. Pohled na jejich historii dává možnost nahlédnout na změny těchto národů v současnosti.

¹ Коренные малочисленные народы Севера. Termín je zde v práci veden zkratkou „KMNS“. Tyto národy jsou zde také označovány, v širším, zejména mezinárodním kontextu, jako „minoritní národy“ a „nativní národy“. Коренные малочисленные народы Севера, Сибири и Дальнего Востока РФ a Коренные малочисленные народы РФ (Ten je v práci veden jako „KMN“ a spadají do něj i „KMNS“ a „KMNSSiDV RF“) mají význam „KMNS“. „Minoritní“ a „nativní“ národy mají v práci stejný význam. „KMNS“ je v práci někdy využito i v některých případech, kdy se zde hovoří o historii těchto národů, tedy o dobách, kdy tento termín ještě nebyl používán. Rovněž je využit překlad „Původní malé národy severu, Sibíře a Dálného východu“, „Původní malé národy severu“ a „Původní malé národy“. Tyto termíny a zkratky mají v textu identický význam; výjimku tvoří pouze části textu věnované legislativě, kde je jejich význam v daném místě blíže popsán a případně podrobněji vymezen.

Cílem je probádat stav a tendence rozvoje KMNS Ruské federace a jejich životní strategie to zejména na příkladu Jamaloněneckého autonomního okruhu. Především pak jejich hospodářské činnosti a faktory, které je ovlivňují. Součástí tohoto cíle je pochopitelně popsat současný stav a přinést reálný pohled na život KMNS. Tento cíl pochopitelně požaduje co nejkomplexnější záběr začleňující historický pohled na interakce obyvatelstva, jejich tradiční hospodářské činnosti v čase a jejich situaci v majoritní společnosti, neboť pouze komplexní pohled, od kterého se odvíjí podchycení různých vazeb a tendencí, může přivést k identifikování a pochopení elementů, které mají na současný stav vliv.

Přínos práce tkví, pokud možno, v komplexním pohledu a rozšíření poznání v oblasti KMNS Ruské federace, který do sebe začleňuje nejenom jejich tradiční způsob života a jeho ovlivnění stávající legislativou RF, která má dalekosáhlý vliv na jejich adaptační strategii v současné době. Provedený výzkum poskytuje pohled na aktuální situaci těchto národů v rámci RF, včetně jejich hospodářských činností a vlivu těchto činností na ostatní sféry života v současnosti. Práce poskytuje netendenční pohled na problematiku KMNS, oprostěný od „romantizujících“ pohledů, které jsou i v současné době někdy viditelné a poskytuje nestranné zhodnocení na základě kvalitativní analýzy, jejíž základní vstupy byly získány opakovaným výzkumem ve zkoumaném teritoriu, tedy zejména v Jamaloněneckém autonomním okruhu.

Mezi základní *výzkumné otázky* patří: jaké jsou současné adaptační strategie a co je ovlivňuje? Jsou tradiční způsoby hospodářské činnosti na vzestupu, nebo si příslušníci KMNS volí jinou cestu života? Zaniká tradiční kultura, nebo zažívá období rozkvětu, a jaké faktory mají vliv na tento stav? Zásadní otázkou rovněž je, jaké jsou v současné době pro příslušníky KMNS ze strany státu vytvořeny podmínky pro jejich život.

Stav vědecké rozpracovanosti problematiky. Po rozpadu Sovětského svazu v různých regionech Ruské federace posílily etnické prvky a v některých oblastech se značně rozmohly i separatistické tendence. Tato hrozba donutila Ruskou federaci začít se podrobněji věnovat problematice různých národností, které žijí na jejím teritoriu. V souvislosti s tímto nebezpečím, které mohlo dalekosáhle ovlivnit Ruskou federaci jako celek, byla prováděna řada výzkumů se snahou objasnit situaci.

Výsledkem byla celá řada odborných prací, z nichž většina z nich vznikla díky Institutu etnologie a antropologie Ruské akademie věd, který se pod vedením V. A. Tiškova stal centrem bádání v této oblasti. Tyto studie byly věnovány mimo jiného i legislativním otázkám a také stavu, ve kterém se různé národnostní skupiny Ruské federace nacházely. V

roce 1993 vzniká Síť etnologického monitoringu a včasného varování před konflikty², která se zabývá aplikovaným výzkumem a významně se podílí na řadě odborných prací. V devadesátých letech vznikla série „Národní hnutí SSSR“³ jejímž hlavním redaktorem byl M. N. Guboglo. V tomto období se etnickým hnutím věnují i další práce. Od roku 1994 v Salechardě vycházel sborník *Národy severozápadní Sibíře*⁴, jehož hlavním redaktorem je N. V. Lukina, a od roku 1999 ve městě Chanty-mansijsku vycházely *Materiály Jugorských čtení*.⁵

Při pohledu do vzdálenější historie, do předrevolučního období, nemohu opomenout práce Dunina-Gorkaviče, nebo práce B. M. Žitkova. V druhé polovině dvacátého století mezi nejobšírnější práce patří *Národy Sibíře* a *Historicko-etnografický atlas Sibíře* (red. L. P. Potapov a M. G. Levin).

Řada prací byla věnována různým aspektům života KMNS. Hospodářským činnostem se věnoval L. N. Chomič a A. V. Golovněv. Materiální kulturou se zabývala Z. P. Sokolova a Je. G. Fedorova. Sobům, jejich pastevectví a významu v tradiční kultuře se ve svých pracích velmi podrobně věnoval A. A. Južakov. Mezi další významné autory, kteří se věnují aktuálním problémům KMNS patří Je. A. Pivněvovova, L. N. Chachovskaja. Legislativě týkající se KMNS se věnuje S. N. Charjuči. Na působení a rozvoj asociací KMNS se specializovala Je. Ju. Košelevová.

Z českých autorů se těmto národům věnoval V. Kirsten, který obhájil dizertační práci *Nástin dějin kulturní revoluce národů severu Dálného východu*. Otázkami těchto národů se rovněž zabývala P. Kleinová-Brzáková, která obhájila dizertační práci *Proces asimilace Evenků na území Eao (Centrální Sibíř) od 30. let 20. století až po rozpad SSSR a počátky národně obrozeneckých tendencí (do roku 2001)*. F. Bahenský se specializoval na Severní Chanty a zejména na jejich ekonomiku pastevectví sobů v západní Sibíři a ve své práci popisuje cyklus pasteveckého roku. T. Boukal se přibližně ve stejném období v Ruské federaci věnoval výzkumu týkajícímu se Chantů, Mansů a Lesních Němců.

Ze západních prací mezi patří nejvýznamější práce *History of the Peoples of Siberia. Russian North, Russia's North Asian Colony 1581–1990* (J. Forsyth). Sibiřským národům se rovněž věnuje W. Fitzhugh ze *Smithsonian Museum of Natural History*, D. Anderson z *University of Aberdeen* nebo L. Sillanpää z *University of Helsinki*. Další

2 Сеть этнологического мониторинга и раннего предупреждения конфликтов

3 Национальные движения СССР

4 Народы Северо-Западной Сибири (Научный Центр Гуманитарных Исследований малочисленных народов Севера в г. Слехард)

5 Материалы Югорских чтений (Научно-исследовательский Институт угроведения в г. Ханты-Мансийск)

badatelé, mimo jiných, kteří jsou zaměřeni na problematiku KMNS patří například K. Lázár, který se zabýval ugrofinskými národy Ruské federace a také F. Stammeler, který prováděl výzkumy v Jamaloněneckém autonomním okruhu věnoval se transformacím KMNS.

Terénní výzkum. Nejpodstatnějším ze zdrojů informací pro tuto práci je opakovaný terénní výzkum. Údaje jsem sbíral v různých oblastech Jamaloněneckém autonomního okruhu, od arktickým tundrových oblastí za polárním kruhem poloostrova Jamal, až po jižní oblasti okruhu v Šuryšcarském rajónu v letech 2005 a 2008. Zde se jednalo o metodu zúčastněného pozorování, a to ať již v rybářských vesnicích, či *čumech*⁶ kočovníků v Jamalské tundře. Informátory byli řadoví příslušníci těchto národů zabývající se tradičními hospodářskými způsoby života, ale také jejich příslušníci žijící ve městech a rajónních centrech, kteří pracovně působí ve státní správě, zejména v úřadech, zabývajících se otázkami KMNS, a rovněž v lokální asociaci *Jasavej*, která hájí jejich zájmy. Část informátorů pracuje ve sféře tradiční kultury, někteří z nich pracují v médiích. V Jamaloněneckém autonomním okruhu jsem také pracoval s informátory z majoritní společnosti, kteří se dlouhodobě dostávají do styku s příslušníky KMNS. Část informátorů byli zástupci těchto národů v AKMNSSiDV RF⁷ v Moskvě, jejíž snahou je aktivity těchto národů zastřešovat v rozsahu celé Ruské federace.

Opakovaný výzkum a rovněž udržování kontaktu s některými informátory i po ukončení práce v terénu, dává možnost zhodnotit vývoj situace.

Podstatným zdrojem informací jsou legislativní materiály Ruské federace, které jsem využil v analytických cílech a které hrají klíčovou úlohu již v prvních částech této práce. Nezastupitelnou roli má i další odborná literatura, řada etnologických studií, statistické údaje. V neposlední řadě jsem pracoval i s materiály objevujícími se v médiích. V práci jsem použil také články, které využívají asociace a jednotliví příslušníci KMNS k vytváření vnitřních vazeb, propagaci a obhajobě svých zájmů. Každý z těchto zdrojů má svoji výpovědní hodnotu a každý z nich vyžaduje jiný přístup. Je nutné brát v úvahu, zdali odborné materiály vychází například na náklady asociací, nebo zdali jsou jejich autory příslušníci těchto národů, kteří někdy působí jako aktivisté či osoby vysoce postavené ve státní správě.

Při výzkumu bylo využíváno kvantitativních i kvalitativních metod. Samotný

⁶ Kónické stany (obdoba amerického tee-pee).

⁷ Ассоциация коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации.

výzkum v terénu využíval participativní metody v různých částech zkoumaného teritoria. Zjišťovány byly informace týkající se zaměření na současnost, vývoj v historické retrospektivě a rovněž výhledu do budoucnosti. Tyto informace se týkaly života KMNS od jejich vnímání etnické sounáležitosti, hospodářských činností, až po jejich vztah k majoritní společnosti ať v komplexním pohledu, či v dílčích výsecích v zaměření na vztah se státními úřady a právníckých osob, které v oblastech jejich života působí. Byla využívána technika neřízeného i řízeného rozhovoru. Informátorům byly vždy poskytovány dostatečné možnosti pro vyjádření a identifikaci nejzásadnějších otázek, včetně jejich pohledu a vnímání. Kvalitativní výzkum považuji za zásadní v rámci identifikace etnických i neetnických procesů, které se rovněž odráží ve statistických údajích, pro výzkum významných. Využití kvalitativního výzkumu dává odpovědi na zkoumané otázky a poskytuje komplexnější pohled.

Teze. Adaptační strategie má u KMNS Ruské federace etnický i neetnický základ. Etnický základ se skládá ze dvou složek, z nichž první pramení z historického charakteru zvyklostí a strategií využití okolního prostředí v rámci jejich hospodářských činností. Druhá složka se formuje na základě využití individuálních a kolektivních práv a privilegií, které těmto národům umožňuje legislativní báze Ruské federace.

Práce je rozdělena do několika základních kapitol. Úvodní část, zaměřená na stanovení cílů, výzkumných otázek, východisek, stav vývoje a vstupu do problematiky.

První kapitola se zaměřuje na mezinárodní normy, týkající se KMNS, které se Ruská federace zavázala dodržovat. Kromě toho uvádím i mezinárodní konvence, které sice Ruské federace nepřijala, kterých se ale aktivisté z řad KMNS dovolávají, neboť je vidí jako podstatné pro svůj rozvoj.

Druhá kapitola se věnuje nejpodstatnější ruské legislativní bázi, která se týká KMNS. Legislativa je klíčovým prvkem, neboť zásadně ovlivňuje adaptační mechanismy KMNS na základě etnické příslušnosti. U KMNS je viditelný dosah ovlivnění jednotlivých sfér jejich života díky specifickým právům a privilegiím, která jsou v legislativě zakotvena. Pohled na mezinárodní a ruské normy též ukazuje, nakolik zákony RF obsahují body nepřijatých mezinárodních konvencí, zdali je jejich nepřijetí pro KMNS zásadní a v čem rozdíl mezi nepřijatými mezinárodními konvencemi a zákony RF tkví.

Třetí kapitola se zaměřuje především na KMNS v Jamaloněneckém autonomním okruhu, kde byl prováděn výzkum. Věnuje se geograficko-klimatickým a jiným přírodním podmínkám této oblasti, které zásadně ovlivňují zdejší hospodářské možnosti. Popsány

jsou také demografické údaje. Zásadní je v této části pohled na historický rozvoj jednotlivých KMNS, které v Jamaloněneckém autonomním okruhu žijí (Něnci, Chantové a Selkupové). Pohled je věnován příchodu do oblastí, kde v současné době žijí, a dalším stránkám jejich života v historii. Do této části zařazují i příchod Rusů a národů, které spolu s nimi tyto země osidlovaly. Podstatné jsou také historické zlomy, které ovlivnily život KMNS. Díky tomu je umožněn komplexnější náhled na současnou situaci těchto národů.

Čtvrtá kapitola se věnuje současnému životu a jeho jednotlivým prvkům, ať již ve spojení s tradičním či jiným způsobem života. Podstatnou roli hraje pohled na adaptační prvky v současnosti a úloha etnické příslušnosti. Kapitola se logicky věnuje vzdělávání, zaměstnání, a to zejména v tradičních hospodářských činnostech, roli domácích činností, zakládání občin a asociací, které mají zásadní vliv na jejich soudobý život a jsou jedním z adaptačních prvků. Dále se rovněž věnuje vztahu KMNS s úřady státní správy, a též vztahům s těžebními společnostmi, které působí v oblastech jejich života. Pohled je věnován otázkám dotačního i jiného charakteru. Je viditelná provázanost a důležitost prvních dvou kapitol, které se věnují legislativě, která umožňuje využívat zvláštní „etnická práva“ v praxi.

V závěru docházíme k odpovědím na výzkumné otázky a shrnutí jednotlivých bodů, které se formují v průběhu celé dizertační práce do závěrů, reflektujících život a adaptační strategie KMNS.

Ruská federace, stejně jako další státy, garantuje práva minoritních národů v souladu se svými mezinárodními závazky. Jsou to normy mezinárodního práva, které jsou Ruskou federací podepsány a rovněž všeobecně uznávané principy mezinárodního práva. *„Общепризнанные принципы и нормы международного права и международные договоры Российской Федерации являются составной частью ее правовой системы. Если международным договором Российской Федерации установлены иные правила, чем предусмотренные законом, то применяются правила международного договора“*.⁸ Tyto normy se tak v zásadě stávají pramenem právního řádu Ruské federace. Za základní všeobecně uznávané principy, které bychom pro potřeby této práce mohli uvést v první řadě, patří například principy týkající se diskriminace na základě národnostních příznaků.

Ruská federace prostřednictvím své ústavy, a zejména jejím článkem č. 69, ukazuje své odhodlání věnovat se právům KMN. *„Российская Федерация гарантирует права коренных малочисленных народов в соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права и международными договорами Российской Федерации“*.⁹

V platnost vstupují smlouvy, které jsou ratifikovány a rovněž opublikovány dle stanoveného řádu. Podle článku č. 15 ústavy Ruské federace *„Законы подлежат официальному опубликованию. Неопубликованные законы не применяются. Любые нормативные правовые акты, затрагивающие права, свободы и обязанности человека и гражданина, не могут применяться, если они не опубликованы официально для всеобщего сведения“*.¹⁰ Jak hovoří článek č. 22 Federálního zákona ze dne 15. července 1995 N 101-FZ¹¹ *„О международных сmlouvách Ruské federace“*, *„Если международный договор содержит правила, требующие изменения отдельных положений Конституции Российской Федерации, решение о согласии на его обязательность для Российской Федерации возможно в форме федерального закона только после внесения соответствующих поправок в Конституцию Российской Федерации“*.

⁸ Конституция Российской Федерации, Статья 15. In: *constitution.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <http://www.constitution.ru>.

⁹ Ibid., статья 69.

¹⁰ Ibid., статья 15.

¹¹ Федеральный закон от 15 июля 1995 г. N 101-ФЗ "О международных договорах Российской Федерации". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 4.9.2013]. Dostupné z: <http://base.garant.ru/10103790>.

Федерации или пересмотра ее положений в установленном порядке“.¹²

Do kategorie „všeobecně uznávané principy“ by měly patřit principy, které uznává celé mezinárodního společenství, nebo většina jeho států. Základní z těchto principů jsou obsaženy v Chartě Spojených národů.

Z hlediska této práce jsou podstatné části týkající se vztahu mezi národy a svobod jednotlivce. „*To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace*“¹³ a „*...and encouraging respect for human rights and for fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion*“.¹⁴ Kromě Charty Spojených národů tyto principy obsahuje ještě řada dalších norem mezinárodního práva.

Výklad „všeobecně uznávaných principů a norem“ nemusí být jednotný a vzhledem k tomu se 10. října 2003 vyjádřilo plénium Nejvyššího soudu Ruské federace. „*Под общепризнанными принципами международного права следует понимать основополагающие императивные нормы международного права, принимаемые и признаваемые международным сообществом государств в целом, отклонение от которых недопустимо. ... Под общепризнанной нормой международного права следует понимать правило поведения, принимаемое и признаваемое международным сообществом государств в целом в качестве юридически обязательного*“.¹⁵

Všeobecně uznávané principy a normy obsahuje také Vídeňská úmluva o smluvním právu¹⁶, „*Treaties conflicting with a peremptory norm of general international law („jus cogens“)*“¹⁷, o kterém ve svém vyjádření hovoří i plénium Nejvyššího soudu Ruské federace. „*A treaty is void if, at the time of its conclusion, it conflicts with a peremptory norm of general international law. For the purposes of the present Convention, a peremptory norm of general international law is a norm accepted and recognized by the international community of States as a whole as a norm from which no derogation is permitted and which can be modified only by a subsequent norm of general international*

¹² Ibid., статья 22.

¹³ The Charter of the United Nations, 1945, chapter I, article 1, 2. In: *un.org* [online]. [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <<http://www.un.org/en/aboutun/copyright>>.

¹⁴ Ibid., chapter I, article 1, 3.

¹⁵ Ibid., пункт 1.

¹⁶ Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969. In: *gc.noaa.gov* [online]. [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <http://www.gc.noaa.gov/documents/012780-vienna_treaty.pdf>

¹⁷ Ibid., article 53.

law having the same character“.¹⁸

Principy, vymezené normami mezinárodního práva, se pochopitelně týkají i příslušníků KMNS. Mezi základní z nich patří rovnoprávnost, právo na sebeurčení národů, svoboda smýšlení, svoboda náboženství, svoboda shromažďování a sdružování se, a rovněž právo podílet se na správě své země.

Právu na sebeurčení se věnuje řada dokumentů, mezi které patří Charta Organizace spojených národů¹⁹, Prohlášení o udělení nezávislosti koloniálním zemím a národům (1960)²⁰, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (1966)²¹, Závěrečný Akt OBSC, 1975²², nebo také Vídeňská deklarace a Akční program, přijaté na Světové konferenci o lidských právech 25. června 1993.²³

Problémem práva národů na sebeurčení je, že mezinárodní normy práva neobsahují přesnou definici toho, co vlastně sebeurčení národa je a „*Ačkoliv je možné si pod touto definicí představit určité kroky k sebeurčení národa, není nikde přesně stanoveno, jaké kroky to jsou*“.²⁴ Není tedy zcela zřejmé, co znamená sebeurčení a v neposlední řadě „*mezinárodní právo také nezná pojem národ. Co je míněno pod tímto označením, je opět sporné*“.²⁵ V závěrečném aktu OBSC (1975) v části Rovnoprávnost a sebeurčení národů, se hovoří: „*The participating States will respect the equal rights of peoples and their right to selfdetermination, acting at all times in conformity with the purposes and principles of the Charter of the United Nations...*“.²⁶ Dále je zde popsáno právo národů na samostatné vymezení svého politického uspořádání. „*By virtue of the principle of equal rights and self-determination of peoples, all peoples always have the right, in full freedom, to determine, when and as they wish, their internal and external political status... .. and to pursue as*

¹⁸ Ibid., article 53.

¹⁹ The Charter of the United Nations, 1945. In: *un.org* [online]. Dostupné z: <<http://www.un.org/en/aboutun/copyright>>.

²⁰ Declaration on the granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 1960. In: *un-documents.net* [online]. Dostupné z: <<http://www.un-documents.net/a15r1514.htm>>.

²¹ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966. In: *un.org* [online]. Dostupné z: <http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml>.

²² OBSC Final Act of the Helsinki Conference on Security and Cooperation in Europe, 1975. In: *1.umn.edu* [online]. Dostupné z: <<http://www1.umn.edu/humanrts/osce/basics/finact75.htm>>.

²³ Vienna Declaration and Programme of Action, 1993. In: *ifap.ru* [online]. Dostupné z: <<http://www.ifap.ru/pr/2008/080630aa.pdf>>.

²⁴ MACHOVÁ, K. (red.) Právo národa na sebeurčení. Pražský model OSN – XVI. Ročník (2010/2011), str. 2. In: *studentsummit.cz* [online]. 2010 [Cit. 5.11.2013]. Dostupné z: <http://www.studentsummit.cz/data/1292020279546BGR_GA_pravo_naroda.pdf>.

²⁵ MACHOVÁ, K. (red.) Právo národa na sebeurčení. Pražský model OSN – XVI. Ročník (2010/2011), str. 2. In: *studentsummit.cz* [online]. 2010 [Cit. 5.11.2013]. Dostupné z: <http://www.studentsummit.cz/data/1292020279546BGR_GA_pravo_naroda.pdf>.

²⁶ RHONA K. M. Smith *Texts and materials on International human rights*. New York, 2010, Second Edition, s. 161.

they wish their political, economic, social and cultural development“.²⁷ Ve stejné části je deklarováno uznání práva jednotlivých národů na svobodné sebeurčení. „*The participating States reaffirm the universal significance of respect for and effective exercise of equal rights and self-determination of peoples*...“.²⁸ Jednou ze stěžejních myšlenek, na kterých je postavena Organizace spojených národů, je rovnocennost jednotlivých suverénních států. V případě vyjadřování se k otázkám, týkajících se minoritních národů jako o svých vnitřních otázkách, pak je velmi složité dosáhnout jakéhokoliv vynucení dodržování principu sebeurčení národu. Charta Organizace spojených národů také hovoří o nenarušitelnosti stávajících suverénních a nezávislých států, které působí v souladu s principem rovnoprávnosti a sebeurčení národů. Obecně však vidíme, že v tomto směru v praxi převládají otázky geopolitických zájmů. Ustanovení Vídeňské deklarace z roku 1993, hovořící o národech pod koloniální nebo jinou cizí okupační nadvládou, se KMNS v Ruské federaci netýká. V opačném případě by jim tato deklarace dávala možnost postupovat pomocí všech možných zákonných prostředků (v souladu s Chartou OSN), k jejich sebeurčení a související teritoriální samostatnosti. Vídeňská deklarace rovněž zmiňuje principy, podle kterých by neměla být podrývána či narušována teritoriální celistvost suverénních států.

V souvislosti s termínem národ se podíváme na definici, kterou obsahuje ústava Ruské federace. V preambuli ústavy se hovoří o „*многонациональном народе*“, který přijímá ústavu. Ruské ústava tedy používá termín „mnohonárodnostní lid“, nebo rovněž „mnohonacionální národ“ a termín „*исторически сложившееся государственное единство*“, tedy „historicky vzniklá státní jednota“. „*Мы, многонациональный народ Российской Федерации, соединенные общей судьбой на своей земле, утверждая права и свободы человека, гражданский мир и согласие, сохраняя исторически сложившееся государственное единство, исходя из общепризнанных принципов равноправия и самоопределения народов, чтя память предков, передавших нам любовь и уважение к Отечеству, веру в добро и справедливость, возрождая суверенную государственность России... принимаем Конституцию Российской Федерации*“.²⁹ Princip sebeurčení je podle ústavy určen „mnohonárodnostním lidem“ Ruské federace a týká se celého jejího teritoria. Možností a cílem národního sebeurčení může být kulturní rozvoj určitého etnika. K teritoriálnímu sebeurčení se však tato varianta nevztahuje. Kulturní sebeurčení je vymezeno Federálním zákonem N 74-FZ

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Конституция Российской Федерации. Преамбула. In: *constitution.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.constitution.ru>>.

„О народностнѣ-культурнѣ автономии“ ze dne 17. června 1996³⁰ (dále jen „Закон о народностнѣ культурнѣ автономии“). Закон о народностнѣ культурнѣ автономии opodstatňuje svůj vznik zájmem o umožnění rozvoje народностнѣх skupin a „создает правовые условия взаимодействия государства и общества для защиты национальных интересов... выбора ими путей и форм своего национально-культурного развития“.³¹ Je veden snahou o rozvoj etnických skupin, které jsou menšinami, s cílem umožnit jim „добровольной самоорганизации в целях самостоятельного решения вопросов сохранения самобытности, развития языка, образования, национальной культуры“.³² Народнѣ-культурнѣ автономie je „видом общественного объединения“³³, jejíž organizační formou je „общественная организация“. Podpora ze strany orgánů státní moci je považována za nezbytnou pro rozvoj národního jazyka a kultury, pro možnosti zakládat a provozovat prostředky masové komunikace, působících v národních jazycích, mít svobodný přístup k národnѣ-культурním hodnotám, pokračovat v tradicích a rozvíjet svá tradiční řemesla. Též hovoří o možnosti zakládat a provozovat vzdělávací, vědecké a kulturní instituce a o právu účastnit se, prostřednictvím svých delegovaných představitelů, aktivit v mezinárodních a zahraničních nevládních organizacích. Закон obsahuje i část, která praví, že práva týkající se vzdělávání a kultury mohou být rozšířena prostřednictvím dalších zákonů, a to i legislativou jednotlivých subjektů Ruské federace. Tyto možnosti jsou poměrně aktivně využívány. Neméně důležitá část hovoří o tom, že vytvářením народностнѣ-культурнѣ автономie nesmí být dotčeny zájmy jiných občanů Ruské federace. Závěrem закон upozorňuje, „Право на национально-культурную автономию не является правом на национально-территориальное самоопределение“.³⁴

Mezi úmluvy, které zástupci KMNS často uvádí, patří konvence Mezinárodní organizace práce C169 O domorodém a kmenovém obyvatelstvu³⁵ z roku 1989 (dále jen „C169“).

Ta však Ruskou federací nebyla ratifikována a z tohoto důvodu její obsah v RF není závazný. Věnovat jí pozornost je však nezbytné, neboť se o ni tyto národy často opírají ve své argumentaci.

³⁰ Федеральный закон от 17 июня 1996 г. N 74-ФЗ "О национально-культурной автономии". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/135765/1>>.

³¹ Федеральный закон от 17 июня 1996 г. N 74-ФЗ "О национально-культурной автономии". Преамбула. In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/135765/1>>.

³² Ibid., статья 1.

³³ Ibid., статья 1.

³⁴ Ibid., статья 4.

³⁵ C169 Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989. In: *ilo.org* [online]. [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <<http://www.ilo.org/indigenous/Conventions/no169/lang--en/index.htm>>.

Zástupci KMNS na C169 nejvíce zdůrazňují části, které hovoří o účasti těchto národů na hospodářských výsledcích, které plynou z činnosti státu na „teritoriích nativních národů“ v případě, že si stát ponechává právo hospodařit s přírodními zdroji, které se na nich nachází. Stejně tak často zmiňují nutnost kompenzací, které souvisí s jejich případnou újmou, způsobenou těmito hospodářskými aktivitami. „*The peoples concerned shall wherever possible participate in the benefits of such activities, and shall receive fair compensation for any damages which they may sustain as a result of such activities*“.³⁶ C169 obsahuje části hovořící o nezbytnosti provedení konzultací, zdali nativním národům plánovaná činnost nějakou škodu přináší, či nepřináší. Konzultace by měly probíhat ještě před samotným vydáním povolení k hospodářským činnostem, tedy například těžbě ropy, nebo plynu. „*Governments shall establish or maintain procedures through which they shall consult these peoples, with a view to ascertaining whether and to what degree their interests would be prejudiced, before undertaking or permitting any programmes for the exploration or exploitation of such resources*“.³⁷ Konzultace mají podle C169 probíhat i před přijetím nových zákonů, které se těchto národů týkají „*consult the peoples concerned, through appropriate procedures and in particular through their representative institutions, whenever consideration is being given to legislative or administrative measures which may affect them directly*“.³⁸ Jak zdůrazňuje již základní nástin principů, C169 obsahuje i části týkající se diskriminace „*the first general, fundamental principle of Convention No. 169 is non-discrimination... ..indigenous peoples have the right to enjoy the full measure of human rights and fundamental freedoms without hindrance or discrimination*“³⁹, dále pak speciální kroky, zdůvodněné situací těchto národů „*Convention calls for special measures to be adopted to safeguard the persons, institutions, property, labour, cultures and environment of these peoples*“.⁴⁰ Rovněž se zabývá případnými kulturními odlišnostmi s tím, aby bylo přihlíženo k jejich tradicím, zvykovému právu a sociální organizaci. Tyto odlišnosti by měly být brány v úvahu, kdykoliv jsou vykonávány kroky, které se těchto národů týkají a mají na ně vliv. C169 dává cíl také vyrovnávání sociálně-ekonomické situace mezi příslušníky nativních národů a většinovou společností „*assisting the members of the peoples concerned to eliminate socio-economic gaps that may exist between indigenous and other members of the national community, in a manner compatible with*

³⁶ Ibid., part II, article 15, 2.

³⁷ Ibid., part II, article 15, 2.

³⁸ Ibid., part I, article 6, 1 (a).

³⁹ Ibid., part I, article 3, 1.

⁴⁰ Ibid., part I, article 4, 1.

their aspirations and ways of life“.⁴¹ V případě, že některý stát C169 ratifikuje, ustanovení vstupují v platnost po uplynutí dvanácti měsíců.

S velkou pravděpodobností můžeme předpokládat, že Ruská federace C169 nepřijme, neboť úmluva obsahuje několik základních bodů, které jsou, podle mého názoru, pro Ruskou federaci překážkou. Zásadním z nich je otázka půdy (teritorií), na kterých KMNS žijí. C169 tuto půdu označuje za jejich vlastnictví. „*The use of the term lands... shall include the concept of territories, which covers the total environment of the areas which the peoples concerned occupy or otherwise use*“.⁴² „*The rights of ownership and possession of the peoples concerned over the lands which they traditionally occupy shall be recognised. appropriate cases to safeguard the right of the peoples concerned to use lands not exclusively occupied by them, but to which they have traditionally had access for their subsistence and traditional activities*“.⁴³ Jak uvádí C169, toto ustanovení je zvláště důležité brát na zřetel u kočovných národů.

Významná je Úmluva o biologické rozmanitosti⁴⁴ OSN, která byla přijata 5. června 1992 v Rio de Janeiro. Ruská federace Úmluvu přijala v červnu 1992 a ratifikovala ji v roce 1995. Úmluva se mimo jiného věnuje i závislosti nativních národů na biologickém stavu území na kterém žijí, jejich závislosti na tradičním hospodářství, které je s tímto územím spjato a rovněž i zachování a rozvoji tradičních, ale i inovativních variant rozvoje a využití tohoto prostředí „*Uznávající těsnou a odvěkou závislost mnoha domorodých a místních společenství a jejich tradičních životních stylů na biologických zdrojích i požadavek rovnocenného podílu na zisku z využívání tradičních znalostí, inovací a postupů vhodných pro ochranu biodiverzity a trvale udržitelné využívání jejich složek ...*“.⁴⁵ Osmý článek „*Ochrana in situ*“⁴⁶ pojednává o ochraně a využití poznatků nativních národů v oblasti tradičního způsobu hospodaření a rovněž jsou zmiňovány finanční náhrady za využití těchto postupů. „*V mezích své národní legislativy bude respektovat, chránit a udržovat poznatky, inovace a postupy domorodých a místních společenství, ztělesňujících tradiční životní styl vhodný pro ochranu a trvale udržitelné využívání biodiverzity; bude podporovat jejich širší využívání se souhlasem a zapojením vlastníků takových poznatků, inovací a postupů, a zasadí se o spravedlivé rozdělení zisků vyplývajících z využívání*

⁴¹ Ibid., part I, article 2, 2 (c).

⁴² Ibid., part II, article 13, 2.

⁴³ Ibid., part II, Article 14, 1.

⁴⁴ Convention on Biological Diversity – CBD, 1993. In: *cbd.int* [online]. [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

⁴⁵ Ibid., preambula.

⁴⁶ Ibid., article 8. („*Ochrana in situ*“ – ochrana ekosystémů a přírodních stanovišť, včetně udržování a obnovy životaschopných populací druhů v jejich přirozeném prostředí).

takových poznatků, inovací a postupů“.⁴⁷ Je zde zřejmé vyjádření propojenosti nativních národů a jejich hospodářského způsobu života se stavem přírodního prostředí, které je obklopuje.

Dokument, o kterém se v materiálech publikovaných asociacemi KMNS poměrně často hovoří, je Deklarace Spojených národů o právech původních obyvatel.⁴⁸ K této deklaraci Ruská federace nepřistoupila, nicméně KMNS Ruské federace se na tuto deklaraci při obhajobě svých zájmů odvolávají. Po jejím nepřijetí začali někteří aktivisté z řad KMNS publikovat řadu emotivních článků. Například, „Rusko v OSN vystupuje jako utlačovatel práv a svobod původních národů“.⁴⁹

V Deklaraci je zakotvena celá řada práv nativních národů. Úvod se zabývá obecnou rovinou a právy, která jsou zakotvena v chartě Organizace spojených národů, svobodou, rovností a zamezením diskriminace. Následuje právo na sebeurčení a právo na vymezení svého politického statusu „*Indigenous peoples have the right to self-determination. By virtue of that right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social and cultural development*“.⁵⁰ Právo na autonomii, případně samosprávu v otázkách svých vnitřních a místních záležitostí, a rovněž přístup k financování „*right to autonomy or self-government in matters relating to their internal and local affairs, as well as ways and means for financing their autonomous functions*“⁵¹, právo na své vlastní instituce a právo na vyrovnanou účast ve státu, ve kterém žijí. „*Right to maintain and strengthen their distinct political, legal, economic, social and cultural institutions, while retaining their right to participate fully, if they so choose, in the political, economic, social and cultural life of the State*“.⁵² Právo na život v podmínkách svobody a bezpečí, odmítání násilí a ochranu před násilnou asimilací a zničením kultury „*right not to be subjected to forced assimilation or destruction of their culture*“.⁵³

Deklarace rovněž obsahuje části, ve kterých se hovoří o tom, že stát je povinen vytvořit mechanismy, které budou varovat a bránit před aktivitami, které by mohly vést ke

⁴⁷ Ibid., article 8 (j).

⁴⁸ United Nation Declaration on the Rights of Indigenous People, 2007. In: *un.org* [online]. [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf>.

⁴⁹ ТОДЫШЕВ, М. (член Исполкома Ассоциации КМНСС и ДВ РФ, Директор Центра правовых ресурсов), В ООН Россия выступает как "душител" прав и свобод коренных народов мира. In: *mariuver.info* [online]. 5.7.2006 [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <<http://www.mariuver.info/rus/articles/polit/2006/07/01.html>>.

⁵⁰ United Nation Declaration on the Rights of Indigenous People, 2007, article 3. In: *un.org* [online]. [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf>.

⁵¹ Ibid., article 4.

⁵² Ibid., article 5.

⁵³ Ibid., article 8.

ztrátě etnické identity, kulturních hodnot, teritorií nebo zdrojů „*States shall provide effective mechanisms for prevention of, and redress for: ... Any action which has the aim or effect of dispossessing them of their lands, territories or resources*“.⁵⁴ To je zásadní zejména v souvislosti s aktivitami zástupců KMNS a současnou situací vlastnictví půdy v Ruské federaci. Dále je stát podle deklarace povinen vytvářet mechanismy proti nucenému přesídlování, proti násilné asimilaci či integraci, a též mechanismy proti propagandě, která by mohla vést k rasové nebo etnické diskriminaci. Právo na příslušnost k dané etnické skupině je jedním ze základních „*Indigenous peoples and individuals have the right to belong to an indigenous community or nation, in accordance with the traditions and customs of the community or nation concerned. No discrimination of any kind may arise from the exercise of such a right*“.⁵⁵ Kromě toho se deklarace věnuje tradicím a zvykům „*This includes the right to maintain, protect and develop the past, present and future manifestations of their cultures, such as archaeological and historical sites, artefacts, designs, ceremonies, technologies and visual and performing arts and literature*“.⁵⁶ Stát má podle deklarace garantovat a vytvářet mechanismy, které tomuto procesu nebrání a napomáhají mu.

Dále se jedná například o právo na vykonávání svých kulturních a duchovních zvyklostí a rovněž právo na zachovávání míst kulturního a náboženského významu a jejich svobodné navštěvování. „*Have access in privacy to their religious and cultural sites; the right to the use and control of their ceremonial objects; and the right to the repatriation of their human remains*“.⁵⁷ Právo na znovuzrození, rozvoj a předávání svých tradičních zvyklostí a víry. Právo na vytváření a kontrolu vzdělávacích institucí a výuku ve svých jazycích (s ohledem na kulturní tradice) a rovněž právo přístupu na všechny vzdělávací úrovně příslušného státu.

Státy se zavazují bojovat s předsudky a vytvářet prostředí vzájemného pochopení. Mají rovněž mít právo na zakládání prostředků masové komunikace, které působí v jazycích nativních národů a právo na přístup k prostředkům masové komunikace. Stát se zavazuje k dostatečnému zastoupení těchto národů v médiích masové komunikace a rovněž „*should encourage privately owned media to adequately reflect indigenous cultural diversity*“.⁵⁸ V článku 17 se státy zavazují, po konzultaci s nativními národy, bránit jejich děti před takovou prací, která by jim zabraňovala vzdělávání „*taking into account their*

⁵⁴ Ibid., article 8, 2 (b).

⁵⁵ Ibid., article 9.

⁵⁶ Ibid., article 11.

⁵⁷ Ibid., article 12.

⁵⁸ Ibid., article 16.

special vulnerability and the importance of education for their empowerment.“⁵⁹

Prostřednictvím vlastních mechanismů právo výběru svých představitelů, kteří mohou zastupovat jejich zájmy. Prostřednictvím těchto zástupců mají státy prodiskutovávat otázky, které by se mohly týkat těchto národů. *„States shall consult and cooperate in good faith with the indigenous peoples concerned through their own representative institutions in order to obtain their free, prior and informed consent before adopting and implementing legislative or administrative measures that may affect them“*.⁶⁰

Právo na své politické instituce a právo na jejich tradiční, ale i jinou ekonomickou činnost. Právo na zlepšování své sociálně-ekonomické životní situace *„including, inter alia, in the areas of education, employment, vocational training and retraining, housing, sanitation, health and social security“*.⁶¹ Státy mají realizovat kroky k soustavnému zlepšování těchto podmínek.

Právo na stanovování priorit svého rozvoje a vymezení sociálních a ekonomických procesů včetně aktivního zapojení do těchto procesů. *„In particular, indigenous peoples have the right to be actively involved in developing and determining health, housing and other economic and social programmes affecting them and, as far as possible, to administer such programmes through their own institutions“*.⁶²

Články 26, 27, 28, 29, 30 a 32 se věnují otázkám půdy a teritorií. Jedná se o zásadní body, které představitelé KMNS v Ruské federaci často zmiňují. Nativní národy podle těchto bodů mají nárok na svá tradiční teritoria a nakládání s nimi *„Indigenous peoples have the right to the lands, territories and resources which they have traditionally owned, occupied or otherwise used or acquired“*.⁶³ Mají právo je vlastnit a využívat jejich zdrojů. *„right to own, use, develop and control the lands, territories and resources that they possess by reason of traditional ownership or other traditional occupation or use, as well as those which they have otherwise acquired“*.⁶⁴ Podle 26. článku, bodu č. 3 a podle 27. článku, mají státy přiznat právo nativních národů na tyto pozemky a jejich zdroje. *„States shall establish and implement, in conjunction with indigenous peoples concerned, a fair, independent, impartial, open and transparent process, giving due recognition to indigenous peoples' laws, traditions, customs and land tenure systems, to recognize and adjudicate the rights of indigenous peoples pertaining to their lands, territories and*

⁵⁹ Ibid., article 17.

⁶⁰ Ibid., article 19.

⁶¹ Ibid., article 21.

⁶² Ibid., article 23.

⁶³ Ibid., article 26, 1.

⁶⁴ Ibid., article 26, 2.

*resources, including those which were traditionally owned or otherwise occupied or used. Indigenous peoples shall have the right to participate in this process“.*⁶⁵

Deklarace také hovoří o tom, že nativní národy mají nárok na restituce. V případě, že restituce nejsou možné, mají nárok na kompenzace. Pokud není dohodnuto jinak, formou jiných teritorií, která jsou stejné kvality a velikosti jako jejich původní oblasti. Možná je také náhrada finanční, či případně libovolná jiná, na které se představitelé nativních národů dohodnou. To se týká zemí, teritorií a zdrojů, které, „*they have traditionally owned or otherwise occupied or used, and which have been confiscated, taken, occupied, used or damaged without their free, prior and informed consent“.*⁶⁶

Hovoří se rovněž o zákazu uskladňování nebezpečných materiálů na teritoriích těchto národů bez jejich souhlasu, a v případě, že příslušníci těchto národů jsou, či případně mohou být ohrožováni podobnými látkami, také zabezpečovat potřebnou lékařskou péči s cílem zlepšení daného stavu.

Uváděno je též právo na tradice, kulturu, umění. Ve 32. článku se však opět vracíme k půdě a teritoriím. Konkrétně je v tomto článku zmiňováno právo na samostatné nakládání s těmito pozemky. „*Indigenous peoples have the right to determine and develop priorities and strategies for the development or use of their lands or territories and other resources“.*⁶⁷ Státy garantují konzultovat s představiteli těchto národů veškeré aktivity, které by se jejich teritorií týkaly a to obzvláště v otázkách nerostného bohatství a vodních zdrojů. A státy v případě podobných aktivit mají garantovat poskytování náhrad. „*States shall provide effective mechanisms for just and fair redress for any such activities, and appropriate measures shall be taken to mitigate adverse environmental, economic, social, cultural or spiritual impact“.*⁶⁸

Jak je v deklaraci uvedeno, státy mají postupovat tak, aby dosáhly realizace jejich ustanovení a k tomuto mají také vypracovávat nové legislativní normy. Pro dosahování těchto cílů mají mít nativní národy nárok na finanční a jinou pomoc ze strany státu a mezinárodního společenství. „*Indigenous peoples have the right to access to and prompt decision through just and fair procedures for the resolution of conflicts and disputes with States or other parties, as well as to effective remedies for all infringements of their individual and collective rights“.*⁶⁹ Je zde i část pojednávající o nezbytnosti zohledňovat

⁶⁵ Ibid., article 27.

⁶⁶ Ibid., article 28.

⁶⁷ Ibid., article 32, 1.

⁶⁸ Ibid., article 32, 3.

⁶⁹ Ibid., article 40.

právní normy nativních národů „*Such a decision shall give due consideration to the customs, traditions, rules and legal systems of the indigenous peoples concerned and international human rights*“.⁷⁰

Již téměř v samotném závěru deklarace se hovoří o tom, že uvedená práva jsou v podstatě minimálním standardem. „*The rights recognized herein constitute the minimum standards for the survival, dignity and well-being of the indigenous peoples of the world*“.⁷¹

V souvislosti s KMNS Ruské federace můžeme při pohledu na výše uvedené normy zhodnotit, že většinu z principů, které obsahuje, již Ruská federace využívá v praxi. O tom, že se některé zmiňované body budou realizovat však můžeme pochybovat. Jedná se zejména o požadavky na teritoria a půdu.

⁷⁰ Ibid., article 40.

⁷¹ Ibid., article 43.

Práva KMNS se odráží v celé řadě ruských legislativních norem. Kromě již zmiňované ústavy Ruské federace jsou jejich práva na sociálně-ekonomické, kulturní a duchovní rozvoj zakotvena ve třech základních zákonech stvořených pro tyto národy a rovněž v celé řadě dalších právních předpisů. Například v pozemkovém zákoně, lesním zákoně, vodním zákoně a daňovém zákoně.

V ústavě Ruské federace můžeme najít otázky těchto národů ve třech člancích (č. 9, č. 69 a č. 72). Článek č. 9 se zabývá otázkou půdy, jejíž využití je pro tyto národy základem tradičního vedení hospodářství. *„Земля и другие природные ресурсы используются и охраняются в Российской Федерации как основа жизни и деятельности народов, проживающих на соответствующей территории“*.⁷² Článek č. 69 navazuje na mezinárodní normy, úmluvy a tzv. obecně přijaté normy a hovoří o jejich inkorporaci do ruského právního systému. *„Российская Федерация гарантирует права коренных малочисленных народов в соответствии с общепризнанными принципами и нормами международного права и международными договорами Российской Федерации“*.⁷³ Článek č. 72 určuje, že otázky KMN mají být řešeny i na úrovni jednotlivých subjektů RF. *„В совместном ведении РФ и ее субъектов находится „защита исконной среды обитания и традиционного образа жизни малочисленных этнических общностей“*.⁷⁴ Vyplývá, že těmi otázkami se zabývá federální centrum a rovněž jednotlivé regiony. Zástupci KMN se k tomuto bodu vyjadřují s tím, že považují za nezbytné větší vymezení kompetencí mezi federální a regionální úrovní. Tato potřeba je ze strany KMNS vysvětlována „přehazováním zodpovědnosti“ mezi centrem a regiony. U velké části těchto výhrad ale bohužel nebývají přikládány konkrétní příklady vzniku problematické situace.

Mezi nejvýznamnější zákony, které se týkají otázek KMNS patří Federální zákon № 82-FZ „O garancích práv původních malých národů Ruské federace“⁷⁵ ze dne 30. 4. 1999 (dále jen „Zákon o garancích práv původních malých národů RF“), Federální zákon № 104-FZ „O obecných zásadách organizace občin původních malých národů

⁷² Конституция Российской Федерации, статья 9. In: *constitution.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <http://www.constitution.ru>.

⁷³ Ibid., статья 69.

⁷⁴ Ibid., статья 72.

⁷⁵ Федеральный закон от 30 апреля 1999г. № 82-ФЗ "О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=86517>.

severu, Sibiře a Dálného východu Ruské federace“⁷⁶ ze dne 20. 7. 2000 (dále jen „Zákon o zásadách organizace občin“) a Federální zákon № 49-FZ „O územích tradičního přírodního využití Původních malých národů severu Sibiře a Dálného východu Ruské federace“⁷⁷ ze dne 7. 5. 2001 (dále jen „Zákon o územích tradičního přírodního využití“). Tyto tři zákony pojednávají o nejdůležitějších aspektech, podstatných pro KMNS, od jejich základního vymezení, až po otázky doplňkových individuálních či kolektivních práv. Zákon o garancích práv původních malých národů RF poprvé definoval termín „Původní malé národy RF“ a v jeho rámci vznikl seznam národů, které do této kategorie patří a mohou využívat doplňkových individuálních práv. Tato práva jsou však někdy na regionální úrovni přiznávána i jiným národům, než jen těm, které jsou uvedeny na tomto seznamu, a to prostřednictvím regionální legislativy. Například v Jamaloněneckém autonomním okruhu jsou tato práva přiznána Komi-Zyrjanům, v Magadanské oblasti jesejským Jakutům.

Již preambule Zákona o garancích práv původních malých národů RF hovoří o tom, že tento zákon stanovuje základní práva a na jeho základě se dále budou rozpracovávat další legislativní normy, nezbytné pro zajištění práv nativních národů. „Устанавливает правовые основы гарантий самобытного социально-экономического и культурного развития коренных малочисленных народов Российской Федерации, защиты их исконной среды обитания, традиционных образа жизни, хозяйствования и промыслов“.⁷⁸ Kritéria pro vymezení těchto národů a jejich příslušníků jsou: žít v oblastech tradičního života svých předků, zachovávat tradiční způsob života a hospodářství, příslušníků daného národu musí být méně než padesát tisíc a posledním jmenovaným bodem je sebeurčení etnické skupiny. Naplněna musí být všechna jmenovaná kritéria.

Termín „исконная среда обитания малочисленных народов“ v Zákoně o garancích práv původních malých národů RF, vyjadřuje areál, na kterém tyto národy již

⁷⁶ Федеральный закон от 20 июля 2000г. № 104-ФЗ "Об общих принципах организации общин коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=58305>>.

⁷⁷ Федеральный закон от 7 мая 2001 года „О территориях традиционного природопользования коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“. In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 7.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=78670>>.

⁷⁸ Федеральный закон от 30 апреля 1999г. № 82-ФЗ "О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации". Преамбула. In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=86517>>.

historicky „осуществляют культурную и бытовую жизнедеятельность“.⁷⁹ „Традиционный образ жизни“ je „способ жизнеобеспечения“, který se týká zejména využití přírodních zdrojů. Podíváme-li se na různé zákony, které se Původních malých národů a jejich příslušníků týkají, pak práva, která jim dávají, můžeme dělit na kolektivní a individuální úroveň. Zákon o garancích práv původních malých národů RF tyto úrovně také obsahuje.

V Zákoně o garancích práv původních malých národů RF mezi kolektivní práva, jejichž cílem je ochrana tradičního prostředí života a obrana tradičního způsobu života a hospodaření patří právo na bezplatné využití pozemků různých kategorií v oblastech jejich tradičního hospodaření a právo na jejich tradiční hospodářský způsob života, právo kontroly využití oblastí a nerostných surovin, které jsou nezbytné pro jejich tradiční hospodářskou činnost. „Участвовать в осуществлении контроля за использованием земель различных категорий, необходимых для осуществления традиционного хозяйствования и занятия традиционными промыслами малочисленных народов, и общераспространенных полезных ископаемых в местах традиционного проживания и хозяйственной деятельности малочисленных народов“.⁸⁰ Mají právo účastnit se kontroly dodržování federálních a regionálních zákonů Ruské federace, které se týkají ochrany životního prostředí (zvláště v souvislosti s průmyslovým využitím těchto zemí, jako je například dobývání nerostů, ropy, zemního plynu, či využití jiných přírodních zdrojů); právo kontrolovat výstavbu a rekonstrukci stávajících objektů na teritoriích jejich tradiční hospodářské činnosti; právo přijímat od federálních a regionálních orgánů státní moci, orgánů místní samosprávy, mezinárodních organizací, všech typů nestátních neziskových organizací, společností, ale i fyzických osob, materiální a finanční pomoc nezbytnou pro jejich sociálně-ekonomický a kulturní rozvoj; právo na ochranu tradičního způsobu hospodaření; právo účastnit se přípravy a přijímání legislativních norem, které se týkají míst jejich tradičního hospodaření, jejich tradičních způsobů hospodaření a života; právo účastnit se ekologických a etnologických expertíz zpracovávaných v rámci programů, jejichž cílem je rozvoj a využití přírodních zdrojů; právo na delegování svých zplnomocněných zástupců do rad působících v souvislosti s činností orgánů výkonné moci na federální a regionální úrovni a do rad působících v souvislosti s činností místní samosprávy. V neposlední řadě zde najdeme i právo na náhradu škod učiněných prostředím, ve kterém žijí.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid., статья 8.

Mezi individuální práva, která Zákon o garancích práv původních malých národů RF příslušníkům KMNS dává, patří bezplatné využití půdy na místech jejich tradičního života; rovněž i využití všeobecně rozšířených minerálů a to v souladu s řádem ustanoveným federálními a regionálními legislativními normami: *„безвозмездно владеть и пользоваться в местах традиционного проживания и хозяйственной деятельности малочисленных народов землями различных категорий, необходимыми для осуществления их традиционного хозяйствования и занятия традиционными промыслами, и общераспространенными полезными ископаемыми в порядке, установленном федеральным законодательством и законодательством субъектов Российской Федерации“*.⁸¹ Dále právo účastnit se formování a činnosti rad zástupců KMNS u orgánů výkonné moci KMNS na regionální úrovni a též u orgánů místní samosprávy; právo na náhradu škody, která by jim byla způsobena následkem narušení životního prostředí v oblastech jejich tradičního života (bez ohledu na to, jakým typem společnosti, nebo fyzickou osobou); právo využívat privilegií, které jim dává legislativa od federální úrovně až po normy stanovené místní samosprávou; právo na prvořadý příjem do zaměstnání podle jejich specializace u organizací zabývajících se tradičním způsobem hospodaření v oblastech jejich tradičního života; právo zakládat organizace vykonávající hospodářskou činnost, které se zabývají jejich tradičním hospodařením, a to i spolu s občany, kteří nepatří mezi příslušníky KMNS (v takovém případě zákon stanovuje, že počet občanů nepatřících mezi příslušníky KMNS nesmí přesáhnout polovinu pracovních míst v těchto organizacích); právo přednostního nabytí majetku organizací zabývajících se tradičním způsobem hospodaření KMNS v oblastech jejich tradičního života a hospodaření; právo na sociální péči; právo na bezplatnou lékařskou péči a v případě, že se zabývají tradičním způsobem hospodaření také právo na alternativní vojenskou službu *„Лица, относящиеся к малочисленным народам, ведущие традиционный образ жизни, осуществляющие традиционное хозяйство и занимающиеся традиционными промыслами, имеют право на замену военной службы альтернативной гражданской службой в соответствии с Конституцией Российской Федерации и федеральным законом“*.⁸² Dále mezi jejich individuální práva patří: ochrana rodného jazyka, zakládání kulturních a národních center, zakládání uskupení s cílem vzdělávání, právo na masmédia v jejich jazycích, právo na své tradice a vykonávání svých náboženských praktik (v případě, že neodporují zákonům Ruské federace) a právo na rozvoj vzájemných vztahů s jinými příslušníky KMNS ať již na území

⁸¹ Ibid., статья 8, 1, 1.

⁸² Ibid., статья 9.

Ruské federace, či v zahraničí. Stejně tak Zákon o garancích práv původních malých národů RF v článku č. 11 zmiňuje „*Территориальное общественное самоуправление малочисленных народов*“.⁸³ Zde se však jedná se o příliš obecné ustanovení bez jasného výstupu. KMNS mají tímto ustanovením právo na zodpovědnost „*осуществлять территориальное общественное самоуправление малочисленных народов с учетом национальных, исторических и иных традиций*“.⁸⁴ Cílem má být sociálně-ekonomický a kulturní rozvoj a také ochrana tradičního způsobu hospodaření. Pro KMNS je podstatný článek č. 12, který hovoří o zakládání „*Общин малочисленных народов*“, která v současné době velmi využívají ke svým cílům. Občinám se dále podrobně věnuje jmenovaný Federální zákon № 104-FZ „O obecných zásadách organizace občin Původních malých národů severu, Sibíře a Dálného východu Ruské federace“. „*Общины малочисленных народов*“, které přináší poměrně zajímavé možnosti, například při vyjednávání a předkládání svých požadavků těžebním společnostem působícím v oblastech jejich tradičního života KMNS. V neposlední řadě Zákon o zásadách organizace občin hovoří o tom, že v případě, když příslušníci KMNS stanou před soudem, ať již jako žalovaní, nebo jako žalující strana, soud může brát v úvahu i tradice a zvyklosti těchto národů. Tyto tradice a zvyky však nesmí protirečít federální a regionální legislativě. Podobné ustanovení jsme mohli vidět i u C169, zde je však rozdíl v slovu „může“, které vyjadřuje variabilitu, nikoliv nutnost a nevyhnutelnost. Z dalších bodů, kterými se Zákon o zásadách organizace občin zabývá, etnologickou expertízou, která je definována jako „*научное исследование влияния изменений исконной среды обитания малочисленных народов и социально-культурной ситуации на развитие этноса*“⁸⁵ a je v Ruské federaci v těchto případech pravidelně využívána. Najdeme ji v článku 8, bod 6, který též jmenuje, že KMNS mají právo na účast se etnologických expertízách prováděných v souvislosti s rozvojem regionu a využitím přírodních zdrojů.

Důležité je uvědomit si, že Zákon o zásadách organizace občin a jeho ustanovení se týkají „*лиц, относящихся к малочисленным народам, постоянно проживающих в местах традиционного проживания и хозяйственной деятельности малочисленных народов, ведущих традиционный образ жизни, осуществляющих традиционное хозяйство и занимающихся традиционными промыслами*“.⁸⁶ Kromě této kategorie osob se Zákon o zásadách organizace občin vztahuje též na příslušníky KMNS, kteří žijí v oblastech tradičního života KMNS, pro které je tradiční

⁸³ Ibid., статья 11.

⁸⁴ Ibid., статья 11.

⁸⁵ Ibid., статья 8, 6.

⁸⁶ Ibid., статья 3, 1.

způsob hospodaření pouze vedlejší činností ve vztahu k jejich hlavní činnosti, kterou může být libovolná jiná pracovní aktivita. Zákon o zásadách organizace občin v tomto rozlišuje „dvě skupiny“ příslušníků Původních malých národů. Rozdíl mezi těmito skupinami již ale v Zákonu o zásadách organizace občin již nenajdeme. Dále Zákon o zásadách organizace občin v článku č. 3, bod 3, uvádí, že jeho ustanovení se mohou vztahovat i na osoby, „не относятся к малочисленным народам, но постоянно проживающих в местах традиционного проживания и хозяйственной деятельности малочисленных народов, в порядке, установленном законами субъектов Российской Федерации“.⁸⁷ Zmíněné ustanovení je možné interpretovat jako možnost, aby i tyto jiné osoby mohly využívat práva, která zákon přiznává Původním malým národům, ovšem za předpokladu umožnění legislativou některého ze subjektů Ruské federace.

Z hlediska jednotnosti pojmů je důležité poznamenat, že Zákon o zásadách organizace občin vymezuje „Původní malé národy“ (dále jen „KMN“) a kromě toho existuje termín „Původní malé národy severu, Sibíře a Dálného východu“ (dále jen „KMNS“). V souvislosti s přijetím Zákona o garancích práv původních malých národů RF přijala vláda Ruské federace v roce 2000 „Постановление № 255 «О едином перечне коренных малочисленных народов Российской Федерации»“.⁸⁸ Povinnost vytvořit tento seznam přímo vyplývá ze Zákona o garancích práv původních malých národů RF. Kromě tohoto seznamu vznikl i seznam „Коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“, a to na základě „Распоряжения от 17.04.2006 № 536-р «Об утверждении перечня коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации»“⁸⁹, který vznikl na základě požadavku Daňového zákona, kde jsou podle článku č. 332, bod 2, stanoveny daňové úlevy pro příslušníky KMNS a kde je uvedeno „не признаются объектами обложения объекты животного мира и объекты водных биологических ресурсов, пользование которыми осуществляется для удовлетворения личных нужд представителями коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации (по перечню, утверждаемому Правительством Российской Федерации) и лицами, не относящимися к коренным малочисленным

⁸⁷ Ibid., статья 3, 3.

⁸⁸ Постановление № 255 „О едином перечне коренных малочисленных народов Российской Федерации“. In: *demoscope.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <http://demoscope.ru/weekly/knigi/zakon/zakon047.html>.

⁸⁹ Распоряжение от 17.04.2006 N 536-р „Об утверждении перечня коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“. In: *zakon.scli.ru* [online]. [Cit. 7.9.2013]. Dostupné z: http://zakon.scli.ru/ru/legal_texts/national_law/index.php?do4=document&id4=6e00848d-fee4-4135-b398-7b4bd82e6230.

народам, но постоянно проживающими в местах их традиционного проживания и традиционной хозяйственной деятельности, для которых охота и рыболовство являются основой существования“.⁹⁰ Článek č. 332, bod 2, Daňového zákona zmiňuje i kvóty, které se týkají maximálního množství vylovených ryb. Toto množství je stanoveno výkonými orgány jednotlivých regionů (ve spolupráci s federálním centrem). Vytvoření seznamu KMNS se uskutečnilo prostřednictvím Koncepce státní podpory ekonomického a sociálního rozvoje oblastí Severu v nových ekonomických podmínkách, která byla vládou Ruské federace schválena 7. března 2000. V programu jeho akčních kroků po schválení⁹¹ vidíme pod bodem č. 3, „Vytváření podmínek trvalého ekonomického a sociálního rozvoje Původního obyvatelstva severu a Arktidy“.⁹²

Federální zákon № 104-FZ „O obecných zásadách organizace občin původních malých národů severu, Sibíře a Dálného východu Ruské federace“ (dále jen „Zákon o zásadách organizace občin“) ze dne 20. července 2000 také přináší řadu práv, která mohou jmenované národy využít. Zákon o zásadách organizace občin slouží k vymezení principů a činností občin, které vznikají s cílem „защиты исконной среды обитания, традиционного образа жизни, прав и законных интересов указанных коренных малочисленных народов, а также определяет правовые основы общинной формы самоуправления и государственные гарантии его осуществления“.⁹³ Reguluje vztahy, které se týkají organizace, činností, reorganizace, ale rovněž i likvidace občin KMNS. Vymezuje také právní formy organizace a řízení občin. Výkonné orgány státní moci, orgány jednotlivých subjektů Ruské federace a orgány místní samosprávy Ruské federace podle Zákona o zásadách organizace občin mohou poskytovat pomoc zřizovaným občinám a asociacím, ať již formou daňových úlev, nebo dotacemi. V některých případech je možné jim delegovat i některé pravomoci místní samosprávy. Zákon o zásadách organizace občin je dělí na „семейные (родовые) общины малочисленных народов“, tedy na „rodinné (rodové) občiny malých národů“ a „территориально-соседские общины малочисленных народов“, tedy „teritoriálně-sousedské občiny malých národů“. „Rodinné (rodové) občiny malých národů“ jsou definovány jako „формы самоорганизации лиц,

⁹⁰ Налоговый кодекс Российской Федерации (от 05 августа 2000г. № 117-ФЗ). Статья 333, 2. In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10900200>>.

⁹¹ Приложение к приказу Госстроя РФ от 27 апреля 2002 г. N 67. In: *jurbase.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.jurbase.ru/texts/sector070/tes70064.htm>>.

⁹² Постановление Правительства РФ от 7 марта 2000 г. N 198 "О Концепции государственной поддержки экономического и социального развития районов Севера". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/181808/>>.

⁹³ Федеральный закон от 20 июля 2000г. № 104-ФЗ "Об общих принципах организации общин коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации". Преамбула. In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=58305>>.

относящихся к малочисленным народам, объединяемых по кровнородственному признаку, ведущих традиционный образ жизни, осуществляющих традиционное хозяйство и занимающихся традиционными промыслами“⁹⁴; „teritoriálně-sousedské občiny malých národů“ Zákon o zásadách organizace občin vymezuje jako „*формы самоорганизации лиц, относящихся к малочисленным народам, постоянно проживающих (компактно и (или) дисперсно) на территориях традиционного расселения малочисленных народов, ведущих традиционный образ жизни, осуществляющих традиционное хозяйство и занимающихся традиционными промыслами*“.⁹⁵ Otázky vnitřní organizace občin mohou být založeny na základě tradic KMNS, stejně tak jako jednotlivé vztahy mezi jejich členy. Vnitřní organizační stránka a zmiňované vztahy se ale nesmí dostávat do střetu se zákony Ruské federace a také nesmí poškozovat zájmy jiných občanů bez ohledu na jejich etnickou příslušnost. Základními principy jsou dobrovolnost a rovnost před zákonem, a to bez ohledu na počet jejich příslušníků. Podstatné ustanovení Zákona o zásadách organizace občin se týká všech občin, včetně těch, které byly zřízeny před tím, než Zákon o zásadách organizace občin vstoupil v platnost. Základním principem, na základě kterého by měly tyto občiny působit, je, že by neměly mít komerční charakter“.⁹⁶ Občina vzniká podpisem zakladatelské smlouvy, kterou musí podepsat minimálně tři příslušníci KMNS, kteří mají ruské státní občanství, a je zakázáno je zakládat k jiným účelům, než které jsou uvedeny ve federální a regionální legislativě. Při založení také musí být vytvořen jejich organizační řád. Za založenou je obecina považována od okamžiku podpisu zakládacích dokumentů. Dalším krokem je povinná státní registrace, po které se stává právnickou osobou. Na základě usnesení sněmu se členem občiny může stát i osoba, která sice nepatří mezi KMNS, ale která se v těchto oblastech zabývá tradičními způsoby hospodaření KMNS. Požadavkem ale je, aby taková osoba měla ruské státní občanství. Členství v občině může mít buď individuální, nebo rodinný charakter. Členové komunity mají v případě svého odchodu právo získat podíl z majetku, nebo kompenzaci za tento podíl. Obecina pořádá sněmy, volí své představitele, řeší hospodářské otázky (například najímání pracovníků) a plní veškeré související funkce spojené s její činností. Kromě hospodářských aktivit se občiny mohou zabývat také otázkami kultury a vzdělávání. Příkladem by mohlo být vzdělávání dětí členů občiny zaměřené na tradice těchto národů nebo také zakládání kulturních center. Občiny mají právo zakládat své asociace nebo svazy. V souladu s článkem č. 23 mají občiny právo

⁹⁴ Ibid., статья 1.

⁹⁵ Ibid., статья 1.

⁹⁶ Ibid., статья 5.

požadovat odškodnění, které jim vznikne v souvislosti s poškozením životního prostředí, což je jednou ze zásadních otázek, které v těchto oblastech vyvstávají.

Třetí ze zákonů, které jsou ve vztahu k Původním malým národům považovány za nejvýznamnější, je Federální zákon № 49-FZ „O územích tradičního přírodního využití původních malých národů severu Sibíře a Dálného východu Ruské federace“ ze dne 7. 5. 2001 (dále jen „Zákon o územích tradičního přírodního využití“). Zákon o územích tradičního přírodního využití dává příslušníkům KMNS, jejich občinám, ale také jiným osobám, které se zabývají tradiční hospodářskou činností, právo bezplatně využívat sobí pastviny, lovit zvěř, ryby, ale i jinak využívat tyto oblasti v souladu s tradiční hospodářskou činností. Cílem Zákona o územích tradičního přírodního využití je i „ochrana prostředí a tradičního způsobu života KMNS, zachování a rozvoj jejich osobité kultury a zachování biologické různorodosti v oblastech tradičního způsobu hospodaření“.⁹⁷ Zákon o územích tradičního přírodního využití vymezuje oblasti tradičního hospodaření těchto národů jako „особо охраняемые природные территории, образованные для ведения традиционного природопользования и традиционного образа жизни коренными малочисленными народами Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“⁹⁸; jejich tradiční využití přírodních zdrojů jako „исторически сложившиеся и обеспечивающие неистощительное природопользование способы использования объектов животного и растительного мира, других природных ресурсов коренными малочисленными народами Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“⁹⁹; a pro účely Zákona o územích tradičního přírodního využití rovněž definuje zvyky KMNS. „Традиционно сложившиеся и широко применяемые коренными малочисленными народами ... правила ведения традиционного природопользования и традиционного образа жизни“.¹⁰⁰

Vybrané oblasti se díky Zákonu o územích tradičního přírodního využití stávají chráněnými z hlediska federálního, regionálního a místního významu. Vznikají na základě žádosti osob, které patří mezi KMNS, žádosti občin, nebo zplnomocněných představitelů těchto národů. Vláda Ruské federace, po konzultacích s regionálními orgány, schvaluje „территории традиционного природопользования коренных малочисленных народов

⁹⁷ Ibid., статья 4.

⁹⁸ Федеральный закон от 7 мая 2001 года „О территориях традиционного природопользования коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“. Статья 1. In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 7.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=78670>>.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid.

Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“¹⁰¹ federálního významu. Oblasti regionálního významu, podléhají schvalování orgánům výkonné moci jednotlivých součástí Ruské federace a stejně tak oblasti místního významu podléhají schvalování na úrovni místní samosprávy. Velikosti těchto oblastí by měly být tak velké, aby byly schopny zajistit biologickou různorodost rostlin a živočichů a rovněž natolik velké, aby se na nich KMNS mohly zabývat svým tradičním způsobem hospodaření. V úvahu by měly být brány „сохранения исторически сложившихся социальных и культурных связей лиц, относящихся к малочисленным народам“.¹⁰² Části těchto teritorií, jak stanovuje Zákon o územích tradičního přírodního využití, mohou být „оленьи пастбища, охотничьи и иные угодья, участки акваторий моря для осуществления рыболовства, сбора дикорастущих растений; объекты историко-культурного наследия, в том числе культовые сооружения, места древних поселений и места захоронений предков и иные объекты, имеющие культурную, историческую, религиозную ценность; иные части территорий традиционного природопользования, предусмотренные законодательством Российской Федерации, законодательством субъектов Российской Федерации“.¹⁰³ Tyto pozemky jsou poskytovány příslušníkům KMNS a jejich občinám. Článek č. 12 Zákona o územích tradičního přírodního využití hovoří i o tom, že v případě, že některé pozemky, které se nacházejí v těchto oblastech, jsou vyjmuty z jejich původního využití, pak se příslušníkům KMNS nebo jejich občinám nabízí rovnocenné pozemky. Tímto způsobem mají být nahrazovány ztráty, které jsou spojené s případným vyjmutím. Pro tyto případy je vypracována metodika, s jejíž pomocí je možné vypočítat výši náhrad. Může se jednat o zhoršení kvality pozemku, nebo například o jeho dočasné používání. Stejná metodika se využívá i při budování průmyslových objektů na těchto územích. Při výpočtu ztrát jsou v úvahu brány mezi jiným i mechanické, chemické, radioaktivní, pyrogenní a přírodní vlivy. Mezi ztráty se pak počítají reálné ztráty na majetku a také ztráta „výhody“. Při vymezení ztracené výhody se počítá každoroční příjem z vykonávané hospodářské činnosti, rozloha pozemků, koeficient výpočtu ztrát. Pozemky se dělí na pět typů a to podle zátěže.¹⁰⁴ Příslušníci KMNS mají k zabezpečení svého

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Ibid., статья 9.

¹⁰³ Ibid., статья 10.

¹⁰⁴ Приказ Министерства регионального развития РФ от 9 декабря 2009 г. N 565 "Об утверждении методики исчисления размера убытков, причиненных объединениям коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации в результате хозяйственной и иной деятельности организаций всех форм собственности и физических лиц в местах традиционного проживания и традиционной хозяйственной деятельности коренных малочисленных народов Российской Федерации". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/97228/>>.

tradičního hospodářského života právo využívat přírodní zdroje a pokud to nenarušuje právní režim konkrétní oblasti, pak mají stejné právo i jiní občané s povolením k trvalému pobytu v těchto oblastech. Pro osobní potřeby mají KMNS v těchto oblastech také právo využívat i všeobecně rozšířené nerostné suroviny. Dále Zákon o územích tradičního přírodního využití hovoří o ochraně přírodního prostředí, ochraně objektů historického a kulturního dědictví, mezi které jsou zde jmenována například místa původního osídlení, historické a kulturní památky, kultovní místa, pohřebiště, místa historické a kulturní hodnoty. Tyto objekty je podle tohoto zákona ale možné využívat pouze způsobem, ke kterému jsou primárně určeny. Je pochopitelné, že výzkumné práce, týkající se těchto míst, mohou být prováděny také pouze pokud nenarušují právní status oblasti. Jak vidíme, Zákon o územích tradičního přírodního využití dává příslušníkům KMNS poměrně velká práva. Jako nejpodstatnější se jeví vznik speciálních oblastí, jejich právo tyto oblasti využívat ke své tradiční hospodářské činnosti, aktivity v těchto oblastech do jisté míry kontrolovat a významně je ovlivňovat. I když Zákon o územích tradičního přírodního využití příslušníkům KMNS nevytváří žádné vlastnické nároky na tato území, dává jim právo na odškodnění v případě, že budou některé části těchto oblastí využity k jiným účelům, a právo na odškodnění v případě, že tyto oblasti, které nejsou jejich majetkem, budou nějakým průmyslovým způsobem poškozeny. V zásadě ze Zákona o územích tradičního přírodního využití těmto národům nevyplynou žádné povinnosti, ať již hospodářské, správcovské, či jiné. Zákon jim přináší řadu práv a výhod, které mohou požadovat. Jediným dalším stupněm by v podstatě mohlo být již jen vlastnictví se všemi majetkovými právy. To je však v současné době jen velmi obtížně představitelné. Při pohledu na mapu oblastí, ve kterých příslušníci těchto národů žijí, je zřejmé, o jak velké plochy by se jednalo.

Federální daňový zákon Ruské federace¹⁰⁵ v části, která se věnuje příjmům osvobozeným od zdanění uvádí, že příjmy členů rodových (rodinných) občin KMNS nepodléhají zdanění v případě, že plynou z jejich tradiční hospodářské činnosti. Výhradami ze strany KMNS je, že zákon jmenuje pouze rodové (rodinné) obcí a nevčetně teritoriálně sousedské obcí. Výhrady jsou směřovány ve směru zvýhodnění nebo „diskriminace“ a vzniku nerovnosti mezi příslušníky KMNS, které se zabývají prakticky identickou činností.

¹⁰⁵ Налоговый кодекс Российской Федерации (от 05 августа 2000г. № 117-ФЗ). In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <http://base.garant.ru/10900200>.

Federální zákon „O ochraně životního prostředí“¹⁰⁶, ve svém článku č. 4, bod 3, zařazuje mezi objekty ochrany životního prostředí *„места традиционного проживания и хозяйственной деятельности коренных малочисленных народов Российской Федерации“*.¹⁰⁷ V případě průmyslového rozvoje v oblastech života KMNS se před počátkem plánovaných prací provádí ekologický průzkum.

Federální zákon „O rybolovu a zachování vodních biologických zdrojů“¹⁰⁸ obsahuje ustanovení, podle kterého je nezbytné brát v úvahu zájmy KMNS, které žijí v pobřežních oblastech. Základním principem, o kterém hovoří, je umožnění přístupu k biologickým zdrojům.

Federální zákon „O světě zvířat“¹⁰⁹ dává KMNS ve svém článku č. 49 přednostní právo na využití živočichů v oblastech jejich tradičního života. Jedná se o přednostní výběr lovišť a dále o *„исключительное право на добывание определенных объектов животного мира и продуктов их жизнедеятельности“*.¹¹⁰ Využít tohoto práva mohou ať již individuálně, nebo kolektivně v rámci občin. Tyto aktivity ale v žádném případě nesmí snižovat stav biologické různorodosti.

KMNS jsou federálním zákonem „O využití zemědělského půdního fondu“¹¹¹ jmenovány jako jedna ze skupin, která pro svoji hospodářskou činnost může získat pozemky „zemědělského využití“. Podle čl. 10 tohoto zákona je možné tyto pozemky pronajmout a za využívat bezplatně. Jak je jmenováno bodem č. 5, *„Земельные участки из земель сельскохозяйственного назначения, находящиеся в государственной или муниципальной собственности, могут передаваться ... общинам коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации для осуществления сельскохозяйственного производства, сохранения и развития традиционного образа жизни, хозяйствования и промыслов коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации, гражданам для сенокоса и выпаса скота в аренду...“*.¹¹² Článek č. 10, bod 5,

¹⁰⁶ Федеральный закон от 10 января 2002г. № 7-ФЗ "Об охране окружающей среды". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 7.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.consultant.ru/popular/okrsred/>>.

¹⁰⁷ Ibid., статья 4, 3.

¹⁰⁸ Федеральный закон Российской Федерации от 20 декабря 2004 г. N 166-ФЗ „О рыболовстве и сохранении водных биологических ресурсов“. In: *base.garant.ru* [online]. 23.12.2004 [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/12138110>>.

¹⁰⁹ Федеральный закон от 24 апреля 1995 г. N 52-ФЗ "О животном мире". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10107800>>.

¹¹⁰ Ibid., статья 49.

¹¹¹ Федеральный закон от 24 июля 2002 г. N 101-ФЗ "Об обороте земель сельскохозяйственного назначения". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 15.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/12127542>>.

¹¹² Ibid., статья 5.

tohoto zákona ale také stanovuje, že tyto pozemky není možné vykoupit do osobního vlastnictví.

Jak můžeme vidět v médiích, někteří příslušníci KMNS se proti této části zákona zásadně vymezují.

V národních parcích je v souladu se zákonem „O zvláště chráněných územích přírody“¹¹³ možné určit místa tradičního hospodaření a hospodařit tradičním způsobem života. Pro některá využití přírodních zdrojů bývá nezbytný souhlas ředitelství Národního parku.

Pozemkový zákon Ruské federace¹¹⁴ se týká KMNS tím, že ve svém článku č. 7, hovoří o tom, že na místech tradičního života a hospodářské činnosti lze ustanovit „zvláštní právní režim“ k využití těchto pozemků. *„В местах традиционного проживания и хозяйственной деятельности коренных малочисленных народов Российской Федерации и этнических общностей в случаях, предусмотренных федеральными законами, законами и иными нормативными правовыми актами субъектов Российской Федерации, нормативными правовыми актами органов местного самоуправления, может быть установлен особый правовой режим использования земель указанных категорий“*¹¹⁵.

Článek č. 48 Lesního zákona Ruské federace¹¹⁶, ve které stojí *„Использование лесов в местах традиционного проживания и хозяйственной деятельности лиц, относящихся к коренным малочисленным народам Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“*¹¹⁷, poukazuje na to, že při využití lesů je nezbytné dbát na ochranu přírodního prostředí KMNS. Pokud žijí tradičním způsobem života, pak jejich příslušníci mohou pro svoji osobní potřebu využívat dřevo bezplatně.

Vodní zákon Ruské federace¹¹⁸ hovoří o řadě práv, která se těchto národů týkají stejně tak, jako i jiných občanů Ruské federace, která je však v jejich případě možné využít při dosahování jejich cílů. Jmenovat je možné jeho článek č. 3, *„Основные принципы*

¹¹³ Федеральный закон от 14 марта 1995 г. № 33-ФЗ "Об особо охраняемых природных территориях". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10107990>>.

¹¹⁴ Земельный кодекс Российской Федерации (от 25 октября 2001 г. № 136-ФЗ, в редакции от 31.12.2005г. № 206-ФЗ). In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <http://www.consultant.ru/popular/earth/17_1.html#p68>.

¹¹⁵ Ibid., статья 7, 3.

¹¹⁶ Лесной кодекс Российской Федерации (от 4 декабря 2006 г. № 200-ФЗ). In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 2.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.consultant.ru/popular/newwood>>.

¹¹⁷ Ibid., статья 48.

¹¹⁸ Водный кодекс Российской Федерации (от 03 июня 2006 г. № 74-ФЗ). In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.consultant.ru/popular/waternew>>.

водного законодательства¹¹⁹, který například hovoří o účasti občanů a spolků na přípravě projektů, které by mohly mít vliv na vodní zdroje a jejich blízké prostředí.

Federální a lokální orgány, a stejně tak orgány místní samosprávy, mají povinnost tuto účast umožnit. Tento zákon se také zabývá vytvářením poradních orgánů pro jednotlivá povodí, do kterých jmenuje i zástupce občin KMNS. Dále hovoří i o tom, že v oblastech tradičního života KMNS se řád využití vodních zdrojů zaměřuje na zachování tradičního způsobu života. Zmiňuje právo příslušníků KMNS a jejich občin na využití objektů vodního hospodářství v rámci tradičního typu hospodářské činnosti.

Kromě federálních zákonů, v rámci každé části Ruské federace vznikají místní legislativní normy, které se doplňkovým způsobem věnují KMNS žijícím v dané oblasti. Přehled norem, které se týkají KMNS Jamaloněneckého autonomního okruhu, ve kterém rovněž probíhal terénní výzkum, a na který bude zúžen pohled v následující části, uvádím v příloze.

Celkově vidíme poměrně dobře rozpracovanou legislativní bázi týkající se práv KMNS. Jaký má tato legislativa bezprostřední vliv na život KMNS a jejich adaptaci je viditelné z dalších částí, které se věnují historické retrospektivě a současnému životu. Ze srovnání uvedených norem na mezinárodní úrovni, včetně těch, které RF neratifikovala, a norem přijatých RF na federální úrovni vyplývá, že převládající většina norem na mezinárodní úrovni je již v Ruské federaci plněna. Zásadní výhrady ze strany aktivistů vystupujících za práva KMNS jsou zřetelně viditelné v otázce a nárokování majetkových práv na půdu a teritoria, která „tradičně“ obývají. Získat vlastnická práva k těmto teritoriím by samozřejmě bylo velmi výhodné (rozloha teritorií je zřetelně viditelná na mapě v příloze), nicméně rozvoj situace tímto směrem pokládám za krajně nepravděpodobný.

¹¹⁹ Ibid., статья 3.

Tato kapitola se zabývá teritoriem JANAŮ a jeho přírodními a jinými podmínkami, které jsou zásadní pro zasazení života KMNS do celkového kontextu a podstatné pro vykreslení vlivů, které se v jejich životě a adaptačních strategiích odráží. Další pohled, který je v kapitole vykreslen, je pohled na jednotlivá etnika JANAŮ, jejich historický rozvoj a vztahy mezi těmito národy samými. Časová osa do sebe začleňuje příchod Rusů, jejich přístup k. nativním národům a následně i v nejpodstatnějších rysech život těchto národů v rámci Carského Ruska, v průběhu revolučních změn, SSSR a bezprostřední období po jeho rozpadu. Cílem je postihnout nejpodstatnější změny a vlivy na jejich život a zároveň má tento historický pohled umožnit i jejich vnímání současnosti v historickém kontextu. Toto vnímání je pro nás z hlediska práce zásadní, neboť se výsledně projevuje v některých jejich adaptačních a jiných životních strategiích.

Přírodní podmínky.

Jamaloněnecký autonomní okruh¹²⁰ leží v záposibiřské rovině a jeho nadpoloviční část se rozkládá za polárním kruhem. Nejsevernější část poloostrova Jamal se nachází 800 km severně od polárního kruhu (73° severní šířky). B. M. Žitkov v roce 1909 vysvětluje název poloostrova: „Точное самоедское название полуострова Я-мал, соединение слов Я (земля) и мал (конец)“.¹²¹ Teritoriálně je okruh součástí Ťumenské oblasti a Uralského federálního okruhu. Jeho velikost je 769 250 km², přibližně desetkrát více než je rozloha České republiky, nebo 1,5 krát více než Francie. Můžeme zde vidět tři klimatické zóny. Arktickou, subarktickou a zónu Záposibiřské nížiny. V oblasti jsou věčně zmrzlé půdy. Vliv na podnebí má Karské moře, kde se celoročně nachází plovoucí

¹²⁰ Zdrojem informací o přírodních podmínkách je:

ШАПАЛИН, Б. Ф. *Ямало-Ненецкий национальный округ: (экономико-географическая характеристика)*. Москва, 1965.

VIKHAMAR-SCHULER, D. – HANSEN-BAUER, I. – FORLAND, I. E. Long term climat terms of the Yamalo-Nenets AO Russia. In: *Met.no* [online]. 20. 5.2010 [Cit. 5.12.2013]. Dostupné z: <http://met.no/filestore/Ealat_Yamal_climaterep_dvs-1.pdf>.

ПРИТВОРОВ, А. П. (руководитель проекта) *Географический атлас Ямало-Ненецкого автономного округа*. Москва, 1999.

Ямало-Ненецкий автономный округ. In: *raexpert.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.raexpert.ru/database/regions/yamal/>>.

Ямало-Ненецкий автономный округ. In: *ru.wikipedia.org* [online]. [Cit. 13.3.2014]. Dostupné z: <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BE-%D0%9D%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%86%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BE%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3>.

¹²¹ ЖИТКОВ, Б. М. *Краткий отчет о путешествии на полуостров Ямал*. С-Петербург, 1909.

kry. Jsou zde silné větry, sněhový pokryv je poměrně malý, zima trvá osm měsíců, léto je krátké, magnetické bouře jsou doprovázeny polární září. V Arktické části jsou velmi časté sněžné bouře, srážky jsou nízké, časté jsou velké mlhy a léto trvá 50 dní. V subarktické části (jih poloostrova Jamal) je klima o něco více kontinentální, léto trvá až šedesát osm dní a v porovnání s arktickou částí se zde častěji vyskytuje více dešťových srážek. Klima v severní tajze Západosibiřské nížiny je kontinentální a léto, které trvá až sto dní, je relativně teplé a vlhké. Průměrná teplota vzduchu arktického severu, který je v Rusku nazýván „*крайним севером*“ je $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$. Nejnižší teploty ale dosahují až $-70\text{ }^{\circ}\text{C}$. V letním období může teplota na krátké období vyšplhat až na $30\text{ }^{\circ}\text{C}$ v celém Jamaloněneckém autonomním okruhu. Oblast je z větší části rovinná s výjimkou západní části, kde se horský masív Uralu zvedá až do výšky jeden a půl tisíce metrů nad úroveň moře. V okruhu je tundra, lesotundra, ale rovněž tajga. Je zde přibližně tři sta tisíc jezer, z nichž většina je ledovcového původu. Řek je v okruhu čtyřicet osm tisíc. Mezi největší z nich patří Ob, Nadym, Taz a Pur. Četné jsou zde také bažiny. Mezi další vodní zdroje patří Karské moře, jehož Obský záliv je jedním z největších zálivů ruské části Arktidy. Plocha Obského zálivu činí $44\,000\text{ km}^2$.

V návaznosti na popisované vodní plochy musíme z hospodářského hlediska zmínit, že v Jamaloněneckém autonomním okruhu se nachází 70 % zásob síhovitých ryb v RF.¹²² Na zdejších 50 milionech hektarech tundry a lesotundry se nachází stáda domácích sobů, která čítají přibližně 700 000 kusů.¹²³ Jedná se o největší stáda sobů v Ruské federaci. Jamaloněnecký autonomní okruh je také významný díky zásobám ropy a plynu. Jedná se o jedny z největších zásob v celé Ruské federaci. Konkrétně se v tomto okruhu nachází 14,49 % veškerých zásob ropy Ruska.¹²⁴ A též 75,3 % zásob přírodního plynu Ruské federace. Ze 132 nalezišť plynu se jich v současné době využívá pouze 27. Ty však tvoří 90 % veškerého vytěženého plynu RF. Nejvýznamější společností, která zde působí, je *ОАО*¹²⁵ *Gazprom*. Tato společnost se více než z 90 % podílí na celkové těžbě plynu v autonomním okruhu.¹²⁶ Druhou nejvýznamnější těžební společností je *ОАО Novatec*, dále

¹²² Рыболовный туризм. In: *yamolod.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://www.yamolod.ru/content/rybolovnyy-turizm>.

¹²³ Несмотря на неблагоприятные погодные условия, на Ямале наблюдается устойчивый рост объемов заготовки оленины. Прошлогодние показатели превышены на 220 тонн. In: *правительство.янао.рф* [online]. 29.1.2014 [Cit. 15.2.2014]. Dostupné z: <http://xn--80aealotwbjpid2k.xn--80aze9d.xn--p1ai/news/lenta/agroindustrial/detail/61330>.

¹²⁴ Ямало-ненецкий автономный округ, минеральные ресурсы. <http://www.r89.ru/yamal/mr.php>

¹²⁵ ОАО – Оtevřená akciová společnost. V Ruské federaci jsou dva typy akciových společností, uzavřená akciová společnost (ZAO) a otevřená akciová společnost (ОАО).

¹²⁶ «Газпром» и ЯНАО подписали Соглашение о сотрудничестве в 2014 году. In: *ngv.ru* [online]. 25.11.2013 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <http://www.ngv.ru/postman.ru/pr/gazprom-i-yanao-podpisali-soglashenie-o-sotrudnichestve-v-2014-godu/>.

pak několik dceřiných společností společnosti *Gazprom* jako je *ОАО Газпромнефть*, *ОАО Газпромнефть-Ноябрьскнефтегаз*, *ОАО Муравленковскнефть*. Nalezneme zde také například *ОАО Роснефть*. V regionu je přibližně 30 společností zabývajících se těžbou ropy a plynu. Kromě toho je v Jamaloněneckém okruhu také celá řada nerostných surovin. Vzhledem k zásobám ropy a nerostných surovin se zde intenzivně buduje železniční infrastruktura. Nejsevernější železnice světa vede Jamalským poloostrovem do stanice Bovanenkovo a Karskaja. Plánuje se znovuobnovení transpolární magistrály, vybudování trati podél Uralu jižním směrem a most přes řeku Ob.

V oblasti zemědělství je v Jamaloněneckém autonomním okruhu nejvýznamnější rybolov a chov sobů, ale chovají se i jiná hospodářská zvířata a pěstuje zelenina, zejména brambory. Podle současných plánů, chce být okruh do roku 2017 ze 70 % soběstačným v produkci brambor.¹²⁷ Kromě toho se v okruhu také sbírají volně rostoucí plody.

Počet obyvatel a národnostní skladba.

K 1. 1. 2014 byl počet obyvatel Jamaloněneckého autonomního okruhu 539 633.¹²⁸ V roce 1959 zde bylo 62 334 obyvatel, v roce 1979 – 157 616 obyvatel, v roce 1989 – 486 164 obyvatel, v roce 1999 – 498 996 obyvatel, v roce 2009 – 543 651 obyvatel, v roce 2012 – 536 558 obyvatel. Velmi mírné snížení počtu obyvatel je zaznamenáno v letech 1991, 1992, 1993, 2000 a v roce 2010. 84,9 % obyvatel Jamaloněneckého autonomního okruhu žije ve městech. Je zde 13 měst, v každém z nich žije více než 5 tisíc obyvatel. Nojabrsk 110, 5 tisíc, Novyj Urengoj 104,1 tisíc, Nadym 46,5 tisíc, Salechard, který je hlavním městem Jamaloněneckého autonomního okruhu – 42,8 tisíc, Muravlenko – 33,4 tisíc, Labytnangi – 26,9 tisíc, Gubkinskij – 23,3 tisíc, Tarko-Sale – 20,4 tisíc, Pangody – 1,1 tisíc, Urengoj – 10,1 tisíc, Purpe – 9 tisíc, Tazovskij – 6,8 tisíc a Charp – 6,4 tisíc obyvatel.¹²⁹ Hustota obyvatel v okruhu je 0,7 obyvatel na jeden kilometr čtvereční.¹³⁰

Národnostní skladba je následující: Rusové – 312 019 (61,7 %), Ukrajinci – 48 985 (9,7 %), Němci – 29 772 (5,9 %), Tataři – 28 509 (5,9 %), Chantové – 9 489 (1,9 %), Azerbajdžánci – 9 291 (1,8 %), Baškirové – 8 297 (1,7 %), Bělorusové –

¹²⁷ Ямал через пять лет обеспечит себя картофелем. In: *arctic-info.ru* [online]. 8.8.2013 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <http://www.arctic-info.ru/News/Page/amal-cerez-pat_-let-obespecit_-seba-kartofelem>.

¹²⁸ Ямалстат. In: *yamalstat.gks.ru* [online]. [Cit. 15.2.2014].

Dostupné z: <http://yamalstat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/yamalstat/ru/>.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

6 480 (1,3 %), Komi-Zyrjané – 5 141 (1,0 %), Moldavané – 4 712 (0,9 %), Kumijci – 4 466 (0,9 %), Nogajci – 3 479 (0,7 %), Čuvaši – 3 471 (0,7 %), Selkupové – 1 988 (0,4 %), jiné národnosti – 29 288 (5,8 %). 17 517 osob se ke své národnostní příslušnosti nevyjádřilo.¹³¹

Počet příslušníků KMNS v Jamaloněneckém autonomním okruhu je 41 249¹³², tedy 8,2 % z celkového počtu obyvatel. Mezi Původní malé národy severu, Sibíře a Dálného východu, které žijí v JANA O, patří Něnci, Chantové a Selkupové.

Něnci.

Něnci jsou etnikum rozprostírající se od Bílého moře až po oblasti poloostrova Tajmyr. Žijí v Mezenském rajónu Archangelské oblasti, Něneckém AO¹³³, Ĺtumeňské oblasti, Jamalo-Něneckém AO, Chanty-Mansijském AO, Tajmyrském (Dolgano-Něneckém) AO a Republice Komi. Toto etnikum se svébytným způsobem přizpůsobilo podmínkám života v tajze a tundře. Něnci jsou nejpočetnějším etnikem mezi Původními malými národy. Počet obyvatel hlásících se k něnecké příslušnosti 41 302.¹³⁴

Termín Nėnec byl v oficiální používání zaveden až v roce 1930. Nėnec znamená „člověk“. Toto sebeoznačení bylo přijato jako název celé etnické skupiny. Není to však jediný název, kterým Něnci označovali sami sebe. Jiný název je možné najít u Jamalské části Něnců a tímto názvem je slovo *Хасаа*, které v překladu znamená „muž“. Rusové dříve označovali Něnce žijící na evropském severu a v oblasti okolo řeky Ob názvy Samojed a Něnce žijící v povodí Jeniseje slovem *Юрак*. Název Samojed byl dříve používán rozšířen kromě Něnců i na Ence a Nganasany. Příbuznými národy Něnců jsou Selkupové, již zmiňovaní Enci a Nganasané. Jazyk Něnců patří do Samodijské jazykové skupiny. Něnci se dělí na dvě skupiny, na tundrové a na lesní. Každá z těchto skupin má svůj vlastní dialekt. Dialekt skupiny lesních Něnců se dělí na celou řadu místních nářečí, která se od sebe navzájem velmi liší. Dialektem tundrových Něnců hovoří přibližně 95 % Něnců žijících od Archangelsku až po Tajmyrský poloostrov. Jedná se o teritoria velikosti až jeden milion kilometrů čtverečních a přesto, i navzdory obrovskému teritoriálnímu rozšíření a značným vzdálenostem, spolu mohou Něnci, hovořící tundrovým dialektem, i z nejvzdálenějších oblastí komunikovat bez větších problémů. Příkrým protikladem je 5 %

¹³¹ Ibid.

¹³² Ibid.

¹³³ AO – autonomní okruh.

¹³⁴ БОЧАРНИКОВ, В. Н. (сост.) *Энциклопедия Коренных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации*. Москва, 2005, s. 165.

lesních Něnců, kteří ve srovnání s tundrovými Něnci obývají pouhých 40–50 tisíc kilometrů čtverečních, ale jejich jazyková jednotata je natolik roztříštěna, že je pro ně obtížná i komunikace mezi jednotlivými skupinami samotných lesních Něnců. Rozdíly mezi lesními a tundrovými Něnci se také projevují v různosti životního a hospodářského způsobu života, který je podmíněn jinými přírodními podmínkami.

Podle nejčastěji zastávané teorie, Něnci původně pochází z oblastí Sajan a Altaje. Migrační pohyb Samojedů bývá spojován již s pohyby Hunů v jižní Sibiři mezi druhým a čtvrtým stoletím našeho letopočtu. Tras pohybu Samojedů na sever je několik a jedna z nich zřejmě vedla i podél úbočí Uralského pohoří. Z části Samojedů, kteří odešli směrem k pramenům řeky Taz, se později formují Enci. Další skupiny Samojedů přicházejí do polárních krajů i o něco později. Skupina, která se usídlila v tundrové části současného Jamaloněneckého autonomního okruhu tuto cestu vykonala v devátém století. Přicházející skupiny samojedských rodů se při svém příchodu setkávají s obyvatelstvem, které tyto kraje osídlilo již dříve. Toto obyvatelstvo nazvali *Sichirtja*, *Siirtja* nebo také *Sirte*. První kontakty s tímto obyvatelstvem byly částečně nepřátelské a měly bojový ráz, část z těchto kontaktů ale probíhala přátelskou cestou a rovněž prostřednictvím rozvíjejících se příbuzenských vztahů. Původní obyvatelstvo bylo podle vyprávění malého růstu, žilo v zemljankách a živilo se lovem a rybolovem. „В ненецких сказаниях Сихиртя предстают людьми маленького роста. После прихода ненцев они якобы ушли под землю“.¹³⁵ „Легенды о Сихиртя в определенной мере подтверждаются данными европейских путешественников 16–17.веков Стифена Берроу и Пьера де Лажилища – землянки с каркасом из ветвей или костей, покрытые дерном. Землянки имели только одно отверстие во крыше, служившее и дверью, и дымоходом для очага. Путешественники уже не застали аборигенов Арктики и приписывали эти жилища самоедам-ненцам“.¹³⁶

Postupnými vzájemnými kontakty s Něnci proběhla asimilace a původní obyvatelstvo se stalo součástí něneckého etnika. V něnecké tradici se vypráví, že po příchodu Něnců národ *Sichirtja* zmizel beze stopy, takřka jako by odešel do jiné, „podzemní“ říše. Formování jamalských tundrových Něnců proběhlo po dvou liniích. V jedné převládal prvek Samodijský, původem z jižní Sibiře, který je později představován rodem *Charjuči*, a druhá linie, která je více spjata s původním obyvatelstvem, je ztělesněna rodem *Vanujto*. Rod *Vanujto* byl brán jako vhodná skupina pro příbuzenství rodu *Charjuči*.

¹³⁵ МОРОЗОВ, Ю. А. *Ямал, грань веков и тысячелетий*. Санкт-Петербург, 2000, s. 100.

¹³⁶ Ibid.

Mezi jejich tradiční hospodářské činnosti patřil lov kožešinových zvířat, sobů a jiné zvěře. Lovilo se do různých pastí, samostřily a jinými střelnými zbraněmi. Lovilo se také s pomocí domácího, ochočeného soba. Velký význam v hospodáření měl rybolov.

Pastevectví sobů se stalo hlavní hospodářskou činností až přibližně od poloviny osmnáctého století. Při pasení stád hraje významnou roli použití pasteveckých psů. K transportu se používaly *narty*.¹³⁷ Něnci rovněž používali dva druhy lyží. První z nich byly bez podšíť (*lamba*) a druhé se podšívaly sobí kůží se srstí (*lamba-choba*). Něnci rovněž používali několik druhů loděk. U mořského pobřeží i s jednoduchým oplachtěním.

Základní sociální jednotkou byl ještě na konci devatenáctého století patrilineární rod.¹³⁸

Chantové.

Chantové jazykově patří mezi Obsko-ugrické jazyky uralské jazykové skupiny. Chantyjšťina byla dříve nazývána osťáčťina, příbuzné mansijšťině se říkalo vogulšťina. Chantyjšťina je úředním jazykem v Chantymansijském autonomním okruhu. Vymezují se tři skupiny Chantů: severní, jižní, a východní. „*Jižní skupina se smísila s ruským a tatarským obyvatelstvem*“.¹³⁹ Tradiční rysy této kultury (obydlí, oděv, způsoby transportu a umění) se v devatenáctém století podle Z. P. Sokolovové zachovaly zejména u severních Chantů.

Etnogeneze Chantů, která začíná na konci prvního tisíciletí před naším letopočtem „*на основе смешения аборигенов и пришлых угорских племён ... усть-полуйская культура*“.¹⁴⁰ Ust'-Polujská kultura z doby železné je nazvaná podle osídlení u řeky Poluj. Jednalo se o usedlý lovecký a rybolovecký způsob života ve větších rodinách v zemljankách o velikosti do sta metrů plošných.¹⁴¹ Používané nástroje se vyráběly z kostí a bronzů, nože byly železné. Bronzové byly i různé ozdoby. K transportu byla používána psí spřežení.

Chantové v současnosti žijí v Chantymansijském autonomním okruhu, Jamaloněneckém autonomním okruhu, Tomské oblasti a Ťumenské oblasti. Podle

¹³⁷ Saně za které se zapřahají sobi.

¹³⁸ Ненцы. In: *fennougria.ee* [online]. [Cit. 5.10.2013]. Dostupné z: <http://www.fennougria.ee/index.php?id=10906>.

¹³⁹ Ханты. In: *gatchina3000.ru* [online]. [Cit. 5.10.2013]. Dostupné z: http://gatchina3000.ru/big/118/390_bolshaya-sovetskaya.htm.

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Усть-Полуйская культура. In: *gatchina3000.ru* [online]. [Cit. 5.10.2013]. Dostupné z: http://gatchina3000.ru/big/114/780_bolshaya-sovetskaya.htm.

celoruského sčítání v roce 2002¹⁴² bylo v Ruské federaci 28 678 Chantů. Podle tohoto sčítání bylo 0,3 % příslušníků tohoto etnika také v republice Komi. Výsledky sčítání v roce 2010 ukazují, že v Ruské federaci žije 30 943 Chantů.¹⁴³ Do severní větve Chantů patří Obdorskokunovatská, Berezovskokazymská a Altymskošerkalská skupina. Následně v této práci budeme pracovat s údaji, které se týkají Obdorskokunovatské skupiny, jejíž příslušníci žijí v Jamaloněneckém autonomním okruhu. *„Граница современных автономных округов, Ямало-Ненецкого и Ханты-Мансийского, в основном совпадает с рубежом, отделяющим обдорско-куноватскую от более южных групп обских угров.“*¹⁴⁴ Oblasti, které Chantové obývají, se převážně nachází v lesotundře a tajze. Obdorskokunovatská skupina se formovala v polovině druhého tisíciletí našeho letopočtu. Ve folklorní tradici Ost'jaků jsou v legendách lidé *мось* a *пор*, kteří postupovali do míst současného života Chantů a bojovali s lidmi *ур экс*, tedy s lesním národem, který na těchto teritoriích žil. *„Порой может показаться, что средневековое Северное Приобье представляло собой театр непрерывных военных действий“*.¹⁴⁵ V jejich průběhu přineslo Samojedům určitou výhodu pastevectví sobů a nárůst stád sobů v sedmnáctém století. Dostatek transportních prostředků jim umožnil efektivně a nečekaně napadat nepřitele. Navzdory těmto transportním možnostem se nakonec hranice, na kterou Ost'jaci vytlačili Samojedy, nacházela u ostrova Vangada a třicet pět verst¹⁴⁶ od Obdorsku, tedy dnešního Salechardu. Výslednou mapou osídlení bylo, že Chantové začali obývat oblasti podél Obi až k Obskému zálivu a Něnci na severu odešli do tundry. Některé skupiny Chantů se také asimilovaly a některé začaly žít životem lesních Něnců. Významným faktorem pro migraci bylo ekonomické hledisko týkající se rybolovu (význam lososovitých ryb v regionu). Migrace byla také, zcela pochopitelně, motivována místy s lepšími možnostmi rybolovu.

Výsledkem migračních procesů bylo určité vzdalování se jižní a severní skupiny Obdorskokunovatských Chantů. Podle jižních Obdorskokunovatských Chantů se na severních příslušnících skupiny odráží něnecký vliv natolik, že je jim obtížné i porozumět. Stejně tak jsou viditelné výrazné něnecké vlivy například v jejich oblečení. Dále jsou na severní skupině Chantů zřetelné exogamní tradice Něnců. *„Есть отличия в распространении экзогамных традиций: северная группа находится под влиянием*

¹⁴² Росстат. In: *gks.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ МОРОЗОВ, Ю. А. *Ямал, грань веков и тысячелетий*. Санкт-Петербург, 2000, s. 144.

¹⁴⁵ Ibid., s. 147.

¹⁴⁶ Versta - stará ruská délková míra, někdy se pro ni používá výraz ruská míle. Je definována jako 500 sažení (sáhů), nebo 1500 aršinů (loktů), tj. 1066,781 metrů.

ненецкой дуально-фратриальной системы Харючи-Вануйта, южная - угорский Мось-Пор“.¹⁴⁷

Selkupové.

Selkupové v Ruské federaci žijí v Krasnoselkupském rajónu Jamaloněneckého autonomního okruhu, Turuchanském rajónu Krasnojarského kraje a Karakorském, Věrněketském a Kolpaševském rajónu Tomské oblasti. Jejich počet v RF byl podle posledního sčítání 3 649¹⁴⁸. Podle sčítání v roce 2002 jich bylo 4 249, sčítání v roce 1989 ukázalo číslo 3 564¹⁴⁹. Sčítání lidu na Ukrajině v roce 2001 ukázalo že zde žije 62 osob, které se označují za Selkupy.¹⁵⁰

Dříve byli Selkupové nazýváni Ost'jaci, nebo Ost'jako-Samojedi. Takto byli pojmenováni do třicátých let minulého století, kdy bylo přijato etnonymum Selkup. Jižní Selkupové, kteří žijí v Kolpaševském, Paveleckém a Kargasokském rajónu sami sebe nazývali *Susse-Kum*, nebo *Šeš-Kup* (tajgový člověk). Severní Tazovskoturuchanští Selkupové žijící v lesotundře se nazývali *Selkup*, nebo *Šolkup* (lesní člověk). Tito Selkupové žijí nejvíce okolo řek Turuchan, Egoluj, Taz a Pur.¹⁵¹

Selkupština patří mezi jižní samojedské jazyky, které patří do Uralské jazykové rodiny. „Имеет 3 основных диалекта - тазовский (лег в основу созданной в 30-е гг. 20 в. письменности), тымский и кетский“.¹⁵² Názvy těchto dialektů jsou pojmenovány podle řek.¹⁵³

Selkupové začali migrovat z oblastí ležících severozápadně od Uralu v průběhu prvního tisíciletí před naším letopočtem a to jihovýchodním a východním směrem. „Этническое их развитие шло первоначально в рамках кулайской (до V в. н. э.), а затем релкинской культуры (VI—VIII вв.)“.¹⁵⁴ Po zničení Sibiřské hordy v roce 1594 bylo podle carského výnosu uskutečněno vojenské tažení proti ost'jacké Peguje hordě

¹⁴⁷ МОРОЗОВ, Ю. А. *Ямал, грань веков и тысячелетий*. Санкт-Петербург, 2000, s. 157.

¹⁴⁸ Росстат. In: *gks.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Всеукраинская перепись населения. In: *2001.ukrcensus.gov.ua*. [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/nationality_population/nationality_popul1.

¹⁵¹ БОЧАРНИКОВ, В. Н. (сост.) *Энциклопедия Коренных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации*. Москва, 2005, s. 225.

¹⁵² Селькупский язык. In: *gatchina3000.ru* [online]. [Cit. 15.12.2013]. Dostupné z: http://gatchina3000.ru/big/101/023_bolshaya-sovetskaya.htm.

¹⁵³ The endangered Languages of Indigenous Peoples of Siberia, The Selkup Language. In: *lingsib.iea.ras.ru*. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://lingsib.iea.ras.ru/en/languages/selkup.shtml>.

¹⁵⁴ Селькупы. In: *красноярский-край.рф* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: http://xn---7sbb4afcbddzlvdfgd0v.xn--p1ai/society/nations/etnoatlas/0/etno_id/126.

knížete Vonji, nacházející se u Obi a následně bylo na místě dnešního Surgutu¹⁵⁵ založeno město, ze kterého byl vykonáván dohled nad přilehlými oblastmi. Po zajmutí svého syna začal kníže Voňja platit jasak.¹⁵⁶ O rok později ale daň platit odmítá, spojuje se s chánem Kučumem a společně chtějí dobýt Surgut. S cílem pokořit Peguju hordu, byl organizován další vojenský pochod, kterého se účastnili kozáci, Tataři z Tobolska a Ost'jaci kodského knížete Igičeje. Peguja horda byla poražena a vládnout začíná druhý syn knížete Voni, který se po pádu svého otce podvolil ruskému caru. Bezprostředně po ruském ovládnutí oblasti do ní začíná proudit velký počet přesídlujících se Chantů. Někteří Selkupové se asimilovali, ale část z nich, zejména ti, kteří žili v oblastech okolo středního toku řeky Ob, začali migrovat severně k řekám Vach a Vasjugan. Pod kulturním vlivem přicházejícího ruského obyvatelstva přešla část Selkupů v jižních oblastech k usedlému způsobu života.

Severní Selkupové v důsledku migrační vlny také odcházejí severním směrem a osídlují země, kde žili Něnci a Enci, kteří měli poměrně bohatá stáda sobů. Selkupský vůdce Nemaj Porga Ira (Stařec Zaječí Parka) si podle selkupských legend počínal obzvláště zdatně. *„По легендам, придя на реку Таз, Немай Порга встретил здесь богатый народ, владевший огромными стадами оленей. Поселившись в землях оленных людей, он совершает постоянные набеги на их стойбища: то пользуясь отсутствием мужчин, угоняет оленье стада, то под видом гостя созывает мужчин для разговора в один чум и быстро расправляется с собравшимися безоружными людьми, то поджигает стойбища и убивает выбегавших из горящих чумов людей стрелями или копьями-пальмами“.*¹⁵⁷

Setkání s kulturou ve které významnou roli hrálo pastevectví sobů mělo pro Selkupy zásadní význam. Tradiční hospodářské činnosti pro Selkupy představovaly lov, rybolov, významnou úlohu měl rovněž sběr různých plodů. Pěstování plodin a pastevectví sobů se u Selkupů rozšířilo až v pozdější době. *„С конца XVIII века у северных селькупов получило развитие оленеводчество, заимствованное у ненцев и эвенков“.*¹⁵⁸ Intenzivní lov kožešinové zvěře na konci osmnáctého století velmi citelně, v některých místech až kriticky, oslabil populaci sobolů, takže se Selkupové začali zaměřovat převážně na veverky. Mimo to ale lovili i další druhy zvěře, a to lišky, hranostaje, vydry, medvědy a různé ptactvo. K lovu používali luky, v pozdější době pušky, a různé typy pastí. Rovněž při lovu používali psy, a to konkrétně selkupské lajky. Tento pes je oblíbený také u Chantů

¹⁵⁵ МОРОЗОВ, Ю. А. *Ямал, грань веков и тысячелетий*. Санкт-Петербург, 2000, s. 194.

¹⁵⁶ Daň ruskému caru.

¹⁵⁷ МОРОЗОВ, Ю. А. *Ямал, грань веков и тысячелетий*. Санкт-Петербург, 2000, s. 195.

¹⁵⁸ *Ibid.*, s. 196.

a Něnců. V letním a podzimním období probíhal intenzivní rybolov. Ryby se lovily do vrší a sítí. Velké ryby se někdy střílely šípy a harpunovaly. Tento způsob byl provozován v rámci nočního rybolovu, při kterém byly ryby lákány na hořící březové a jiné pochodně. Význam rybolovu tkvěl převážně v sebezásobení, pro osobní konzumaci a jako potravu pro psy. Z hlediska bártrové směny zboží pro ně rybolov nebyl příliš významný. Z ryb se dříve také připravovala mouka, která se nazývala *porsa*. K transportním účelům Selkupové používali soby, sobí spřežení a saně. Selkupové také používali lyže, na jejichž spodní části byl připevněný *kamus*, kožešina z nohou sobů připevněná na spodní části lyží, která umožňovala, že lyže nepodkluzovaly. Na řekách Selkupové používaly lodě různých velikostí.

Komi-Zyrjané.

Komi-Zyrjané, kteří nepatří mezi Původní malé národy Severu, Sibíře a Dálného východu, ale mají legislativními normami JANA O dorovnána práva na úroveň Původních malých národů severu, Sibíře a Dálného východu a z toho důvodu se zde budeme alespoň ve stručnosti věnovat jejich historickému rozvoji. Komi-Zyrjané jsou ugrofinské etnikum, které žije převážně v republice Komi. Dále pak žijí na poloostrovu Kola a západní Sibíři. Příslušníci tohoto etnika historicky žili v oblastech rozprostírajících se mezi Ladožským jezerem a Uralem. Vzhledem k poloze teritorií, na kterých žili, byli rychle začleněni do Carského Ruska a poměrně rychle přijali křesťanství. Do současné doby si Komi zachovali svůj jazyk. Podle sčítání v roce 2010 byl jejich počet v Ruské federaci 228 200. Komijštinu za svůj rodný jazyk považuje 169 000 z nich. Podle ukrajinského sčítání lidí v roce 2001 na Ukrajině žilo 1 545 Komi-Zyrjanů. 330 z nich označilo komijštinu jako rodný jazyk, 127 z nich takto označilo ukrajinštinu, ostatní jako rodný jazyk uvedli ruštinu.¹⁵⁹

Jiný název pro Komi-Zyrjany je Komi, Zyrjane, Komi-Zyrjana, Komi mort, Komi vojtyr. Vznik etnonyma se váže ke jménu řeky Kama, Komi-mort vyjadřuje „člověk žijící na Kamě“ (*mort* – muž, člověk).¹⁶⁰ „Пермь и зыряне обращает на себя особенное внимание учёных. Савельев и Савваитов производят слово пермь от финского *pereäta* – задняя сторона, или зырянского *perjeta* – унаследованная земля; пермяцкое *päärta* – однозначное с зырянским *syriä*, *syrya* – крайна; следовательно пермяки и зыряне – слова однозначные. Зыряне и пермяки сами себя называют

¹⁵⁹ Всеукраинская перепись населения. In: 2001.ukrcensus.gov.ua.[online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/nationality_population/nationality_popul1>.

¹⁶⁰ Мифология Коми, Коми-зыряне. In: *sati.archaeology.nsc.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.sati.archaeology.nsc.ru/mifolog/myth/25.htm>>.

„коми“, при чём зыряне говорят „коми-войтыр“ о целом народе и „коми-морт“ об отдельном лице. Г. С. Лыткин, придавая слову пермь лишь значение местности, обитаемой народом, совершенно отделяет от него слово зыряне. Основываясь на перечислении народов, упоминаемых Епифанием в житии св. Стефана Пермского, в том числе сырьян, или серьян, Лыткин в этих последних усматривает зырян Серьяне, по его мнению – русское слово от осеренить, серень, в смысле оттепели, соответств. зырянскому слову сыл; отсюда сыктыл-ва (талая река) – зырянское название р. Сысолы. Епископ Стефан буквально перевёл сыкты-тас – сысолыцы, сысоляне – русским словом серьяне, сырьяне, В 1570 годах слово сырьяне, т. е. сысоляне, измененное в зыряне (по созвучию со словом зырны – теснить), заменяет прежнее слово пермяне. Опровергая мнения Савельева и Савваитова, Лыткин не упомянул о замечании Кл. Попова, который в производстве слова зыряне от сырьяне видел, между прочим, то затруднение, что приведённые в одной рукописи алфавиты пермского и сырьянского языков существенно разнятся между собою, а это препятствует считать пермян и зырян одним народом [К. Попов считает слово зыряне русским – от зыря, зырить, вызырить – много пить. Он же приводит мнение Кичина, производящего слово зыряне от „сур“, любимый зырянский напиток, и ряд других объяснений, предлагаемых различными авторами.]. С толкованием Лыткина не соглашается и Смирнов, указывая, между прочим, на то, что независимо от св. Стефана и гораздо раньше 1570 г. в актах, касающихся Вятского края, упоминается Сырьянская волость в Слободском уезде. Таким образом, вопрос о происхождении слова зыряне нужно, по-видимому, считать ещё открытым¹⁶¹.

V době železné do oblastí současné Republiky Komi přichází jejich předci. V první polovině prvního tisíciletí dochází k rozdělení na Komi a Udmurty. Centrem života Komi byly oblasti u řeky Kama. Koncem prvního tisíciletí dochází k rozštěpení a část Komi odchází k Vyčegdě, kde dochází k prolínání s Vandvizdijskou kulturou.¹⁶²

Výsledkem vzájemných vlivů se formuje Vymská kultura¹⁶³ (deváté až čtrnácté století). Diskutabilním je při bádání po historii Komi existence útvaru Biarma v šestém až jedenáctém století. Podle skandinávských ság se jednalo o zemi bohatou na kožešiny,

¹⁶¹ Зыряне: In: gatchina3000.ru [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: http://gatchina3000.ru/big/042/42573_brockhaus-efron.htm.

¹⁶² ЖЕРЕБЦОВ, И. Л. Ломоватовская и Ванвиздинская культуры. In: [komi.com](http://www.komi.com) [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://www.komi.com/folk/komi/66.htm>.

¹⁶³ САВЕЛЬЕВА, Э. А. Вымская культура. In: [ural.ru](http://www.ural.ru) [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://www.ural.ru/spec/ency/encyclopaedia-3-441.html>.

stříbro a mroží kly.¹⁶⁴ Biarma, nebo přinejmenším teritoria, na kterých se měla nacházet, se nakonec ve dvanáctém století dostává pod nadvládu Novgorodských knížat. Poté, co Moskva opanovává Novgorod, začíná vládnout i nad oblastmi, kde žili Komi. Ti následně postupují na východ, do míst kam míří ruská expanze na které se podílejí. Pronikají do oblastí Vyčegdy a v období osmnáctého až devatenáctého století osídlují oblasti Pečory a Ižmy. Na vznik různých lokálních skupin Komi měly vliv asimilativní procesy, v rámci kterých se jejich součástí stali také Vepsové, Rusové, Něnci a Mansi. V období sedmnáctého až devatenáctého století se někteří Komi přesídlují postupně na Ural, Sibiř a Dálný východ. Podle sčítání v roce 1867 bylo 120 000 Zyrjanů, kteří žili v Mezenském újezdu Archangelské gubernie, v újezdech Ust'-Sysolskij a Jarenskij Vologodské gubernie a někteří také v Sol'vyčegdském újezdu.¹⁶⁵ V roce 1921 vznikla Autonomní oblast Komi (Zyrjan) jejíž centrem byl Ust'-Sysolsk, v roce 1929 se AO Komi (Zyrjan) stala součástí tzv. Severního kraje. Dále se změnila na Komi ASSR, která v roce 1936 byla převedena na Komi SSR. V roce 1992 vznikla Republika Komi.

Ruská říše, její předchůdci a jejich postup.

Do oblastí současných JNAO a CHMAO¹⁶⁶ se různými migračními vlivy postupně dostávaly různé národy. Postupovali sem Něnci, kteří osídlovali místa ve kterých před nimi, podle legend, žil národ Sichirtja, o kterém se někteří badatelé domnívají, že se asimiloval. Následně přicházeli Chantové a Selkupové. Chantové útočili na Něnce a Selkupové také. Jiné útoky zase přicházely z opačné strany, od Něnců. Zároveň ale bojovali i Chantové se Selkupy. Komi „в XVII веке коми вступили в тесные контакты с ненцами в северном Приуралье“.¹⁶⁷ Někteří z nich přijali hospodářský systém Něnců. Formy setkávání těchto národů byly různorodé, včetně válečných aktivit. Všem stranám se jednalo o kořist a o nová území poskytující lepší hospodářské možnosti s cílem zabezpečení se a získání moci. Stejně ekonomické zájmy a cíle jako národy, které zde již žili, mělo i Carské Rusko. Bylo však nejsilnější a nakonec tato teritoria ovládlo. Na jeho expanzi se kromě Rusů také významně podílely i další národy, které již v této době v Carském Rusku žily.

¹⁶⁴ Биармия: история легенды гипотезы. In: *tomovl.ru* [online]. [Cit. 9.10.2013]. Dostupné z: <<http://www.tomovl.ru/komi/Biarmia.html>>.

¹⁶⁵ Алфавитный список народов, обитающих в Российской Империи. Издание Канцелярии комитета Министров, С-Петербург, 1895. In: *demoscope.ru* [online]. 2005 [Cit. 15.9.2013]. Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/2005/0187/perep04.php>>.

¹⁶⁶ ЧМАО – Чантымансийский автономный округ.

¹⁶⁷ Коми-зыряне. In: *yamal.rgo.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://yamal.rgo.ru/narody-yamala/komi-zyryane>>.

Na Obský sever se jako první Evropané dostali Pomorové a Novgorod'ané v rámci svých obchodních cest. Prvním písemným záznamem, který se vztahuje ke krajům severního Uralu, je Pověst dávných let, ve které je vyprávění Novgorodce Gjuraty Rogoviče datované k roku 1096 *„яко послах отрок свой в Печеру, люди, иже суть дань дающе Новугороду; и при-шедшу отроку моему к ним, а оттуду иде в Югру, Югра же людье есть язык нем, и соседять с самоядью на полунощных странах. Югра же рекоша отроку моему: „дидьно мы находи-хом чюдо, егоже несмы слышали прежде сих лет, се же третье лето поча быти; суть горы заидуче в луку моря, имже высота аки до небесе, и в горах тех кличъ велик и говор, и секуть гору, хотяще высечися: и в горе той просечено оконце мало, и туде молвятъ, и есть не разумети языку их, но кажутъ на железо, и помаваютъ рукою, просяще железа и аще кто дастъ им ножъ ли, ли секиру, и они даютъ скорою противу. Есть же путь до гор тех непроходим пропастьми, снегом и лесом, тем же не доходим их всегда; есть же и подаль на полунощи“*.¹⁶⁸

Přibližně od druhé poloviny dvanáctého století se Novgorod'ané vydávají na běžné cesty do oblastí severního Uralu a do Jurgy¹⁶⁹, kde vybírají daně a obchodují. V roce 1364 se Alexandr Abakumovič a Stěpan Lapa dostávají k Obi. Na cestách Novgorod'anům jako průvodci pomáhali Komi-Zyrjané. Bohatství, která se v těchto oblastech skrývala zejména „v kožešinách“, byla natolik lákavá, že v Novgorodě vznikla obchodní společnost pod názvem „Югорщина“.¹⁷⁰ V roce 1478 se Novgorod dostal pod nadvládu Moskvy, kde vládne Ivan III., ale cesty východním směrem pochopitelně pokračovaly bez narušení. Při pronikání do těchto krajů průkopník A. Jugorskij prochází okolo řeky Pečory, následně se vydává podle jejího přítoku Šugora a Oleča k řece Severní Sosva, kde bylo založeno místo sloužící k přezimování. Jiná cesta vedla přes Železnou bránu, jak se v té době nazýval Ural, od řeky Usa k řece Sob, která spadá do Obu. Díky expedicím, které byly ruskými knížaty organizovány v patnáctém století, se Jugorské země dostaly pod nadvládu Rusů. Cesty skrze Železnou bránu byly v této době dobře probádány a využívány. Ze stejných, tedy z obchodních důvodů, byly v patnáctém století využívány i mořské trasy, po kterých se plavili Pomorové.¹⁷¹ „К концу XV века в поисках «мягкой рухляти»

¹⁶⁸ Повест временных лет. In: *expositions.nlr.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: http://expositions.nlr.ru/LaurentianCodex/Project/page_Show.php?list=175&n=215.

¹⁶⁹ Země od Uralu východním směrem. Některé definice jsou odlišné, například oblast pařící k Novgorodu nacházející se mezi Pečorou a Uralem. Zde však využíváme první jmenovaný význam.

¹⁷⁰ ПЛИГУЗОВ, А. И. Первые русские описания Сибирской земли. In: *maxknow.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <http://www.maxknow.ru/images/upload/articles46/1258.htm>.

¹⁷¹ Поморы: „Название и самоназвание потомков древних русских поселенцев (преимущественно из Новгородской земли), заселявших с 12 по начало 18 вв. юго-западного и юго-восточного побережья

(пушинины) и «рыбьего зуба» (моржового клыка) русские поморы проторили водные пути Студеного моря (так в старину называли Баренцево и Карские моря, неразделяемые на два бассейна)¹⁷². Jejich cesta vedla od ústí Pečory podél pobřeží východním směrem až k poloostrovu Jamal. První z možných cest zde vedla proti proudu řeky Mutnaja (Morda-Jacha) do centra poloostrova, kde se lodě po zemi přetahovaly až k řece Zelenaja (Se-Jacha) a po proudu této řeky se splouvalo až do Obského zálivu. Druhá možná cesta znamenala vydat se severním směrem a obeplout celý Jamalský poloostrov. V Obském zálivu se pak cestovatelé a obchodníci vydávali do Tazovského zálivu a směrem k oblastem v okolí osady Mangazej (sama osada byla založena v roce 1601), nebo na jih k ústí řeky Ob a k Obdorské osadě (dnešní Salechard), založené roku 1593, a rovněž jižněji k Berezovské osadě, která byla založena ve stejném roce jako Obdorská osada. Prvním důvodem pro založení Obdorské osady byly obranné účely, druhým cílem pak bylo zamezit nezákonnému bezcelnímu obchodu mezi Pomory a Samojejdy.

Na vodních trasách Pomorové používali lodě, které měly vesla i oplachtění. Vodní trasa z Pustoozersku k řece Taz, jejíž okolí bylo v těchto dobách nazýváno „zlatem kypící Mangazejí“, trvala přibližně tři týdny. Pro daňové úniky byly tyto cesty již v sedmnáctém století zakázány. „Развивающееся торговое мореплавание из Поморья в Мангазею было остановлено царскими указами 1616 и 1619 годов. Российское правительство опасалось проникновения на Обь и Таз иностранных купцов. Они стремились обойти Архангельск и избежать уплаты пошлины, приносящей казне огромный доход. Чтобы не допустить незаконной торговли, было под страхом смертной казни запрещено хождение в Мангазею морским путем“.¹⁷³

V období kdy se Carské Rusko rozšiřovalo do oblastí současné JANA O a CHMAO byly zdejší nativní národy na různých úrovních vývoje. Samojejdi se nacházeli na úrovni kmenových společenství. U tundrových Něnců šest patřilo k fratrii *Charjuči* a sedm k fratrii *Vanujto*. U lesních Něnců bylo šest rodů. V osmnáctém a devatenáctém století se některé z původně velkých rodů rozštěpily. Chantové se v sedmnáctém století již dělili do *újezdů*, *volost* a *jurt*.¹⁷⁴ Vývojová fáze rodové organizace pro ně byla překonána. Rovněž již neměli ani zvláštní rodové názvy. Místo nich se používala jména a příjmení,

Белого моря (Поморский и Летний берега). П. иногда называется и русское население всех побережий Белого и Баренцева морей, состоящее как из переселенцев с Поморского и Летнего берегов Белого моря, так и выходцев из различных районов России (переселение началось в 16 в. и было длительным).“ In: dic.academic.ru [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/122547/%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%8B>>

¹⁷² МОРОЗОВ, Ю. А. *Ямал, грань веков и тысячелетий*. Санкт-Петербург, 2000, s. 223.

¹⁷³ Ibid., s. 226.

¹⁷⁴ *Újezdy, volosty, jurty*: jednotky administrativního a teritoriálního dělení.

nicméně stále „бережно хранили фонд родовых имен, вели происхождение от одного мифического предка (родовой культ), имели родовые кладбища, общую тамгу (знак собственности), знали кровную месть и взаимопомощь. Но это уже не род в строгом значении термина“.¹⁷⁵ Základní jednotkou společnosti byla pro Chanty velká rodina, byli exogamní a jejich vůdci pocházeli z významných „starých“ rodin. „Во главе юрт и волостей стояли «лучшие» люди: сотники, десятники есаулы, князки, мурзы и т. п. ... Историк С. В. Бахрулин считал их феодалами, но без должных оснований, т. к. социальный и правовой статус их был тот же, что и у рядовых угров, да и должности эти являлись не наследственными, а выборными“.¹⁷⁶ V osmnáctém a devatenáctém století se základní jednotkou stala malá rodina a v hospodaření a zvýšil se význam sousedských společenství. V této době byly, podle D. I. Kopylova, dobře viditelné kolektivistické tradice, které se projevovaly například při společném pastevectví sobů nebo při obdarovávání chudších po loveckém úspěchu. U Něnců i Chantů byla vytvářena teritoriální kmenová uskupení.

V rámci Carského Ruska se Obdorský sever v osmnáctém století stal součástí Sibiřské gubernie, jejímž hlavním městem se stal Tobolsk. Za následné vlády Kateřiny II. byla roku 1764 přejmenována na Sibiřské carství.

Jamaloněnecký autonomní okruh vznikl v roce 1930 jako součást Uralské oblasti. Následně byl součástí Obsko-Irtyšské, Obské a od roku 1944 Ťumeňské oblasti. Status autonomního okruhu získal v roce 1970, deklaraci o suverenitě podepsal v roce 1991 a podpisem federativní smlouvy v roce 1992 se stal plnoprávným subjektem Ruské federace.

Carské Rusko při svém postupu v nových oblastech jiné formy organizace, než zde původně byly, prakticky nezavádělo. Zajímalo se v podstatě pouze o vybrání daní.¹⁷⁷ „Ясак принимали преимущественно пушнинаой. Размер ясачного оклада колебался от одной до 10 - 12 собольих шкур. По мере истребления соболей и других пушных зверей, ясак стали уплачивать деньгами“.¹⁷⁸ Do společenského zřízení a života v těchto oblastech se Rusové zpočátku snažili, pokud možno, nezasahovat. Z toho důvodu tyto oblasti vedli bývalí vůdcové, synové, či jiní příbuzní bývalých vůdců, tedy ti, kteří měli v oblasti u obyvatelstva autoritu. Půda a vodní plochy byly majetkem Carského Ruska a

¹⁷⁵ КОПЫЛОВ, Д. И. – РАДЧЕНКО, Н. Д. – СМЕРНОВА, М. А. (отв. ред.): Судьбы народов Обь-Иртышского севера. Тюмень, 1994.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ Ясак – daň.

¹⁷⁸ БОЧАРНИКОВ, В. Н. (составитель) Энциклопедия Коренных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации. Москва, 2005, s. 7.

za jejich využití se platila daň. Bylo možné je dát k využití, které v některých případech přecházelo i dědičně, nicméně se stále nejednalo o majetek těch, kteří tato místa užívali. V 18. století přišla celá řada změn, z nichž by bylo třeba upozornit na změnu daní z naturálií na peněžní formu, šíření nevolnictví a postupující činnost misionářů. Tyto změny ovlivňovaly celou řadu tradičních prvků. Také začínalo přicházet stále více nových přistěhovalců. V důsledku nejrůznějších změn se počet původního obyvatelstva zmenšil, což pro státní moc znamenalo i menší počet osob platících daň. Roku 1822 je generálním gubernátorem Sibíře M. M. Speranským představena nová koncepce týkající se původního obyvatelstva. Tento „Устав «Об управлении инородцев Сибири»“ (Organizační řád pro správu „jinorodců“ na Sibíři), který rozpracoval zejména G. S. Batěn'kov¹⁷⁹, přinášel celou řadu změn. Organizační řád dělil jinorodá plemena na „usedlá“, „kočující“ a „potulná (lovecká)“. *„Все обитающие в Сибири инородные племена, именуемые поныне ясачными, по различной степени гражданского их образования и по настоящему образу жизни разделяются на три главные разряда. В первый разряд включаются оседлые, то есть живущие в городах и селениях; во второй – кочевые, занимающие определенные места, по временам года перемняемые; в третий – бродячие или ловцы, переходящие с одного места на другое по рекам и урочищам...“*¹⁸⁰

K správě bylo využito dvou úrovní: rodové a tzv. jinorodé správy. Rodová správa byla vymezena pro každé stanoviště, ulus, nebo rod, který měl nejméně patnáct rodin. Pro několik rodů, ulusů nebo stanovišť byla vytvořena jinorodá správa. Tímto způsobem vznikala hospodářsky-administrativní celek se soudní a policejní mocí. U polokočovných rodů se ukotvilo určité vlastnictví půdy, u kočujících rodů se vymezovaly pouze všeobecné hranice, které je oddělovaly od polokočovných a usazených rodů. Podstatné je, že organizační řád vymezoval i jakousi ochranu před nově příchozími. Všiml si různého sociálně-ekonomického rozvoje, dával určitou rovnost práv mezi původním a ruským obyvatelstvem, umožňoval tradiční způsob života a také vymezoval oblasti pro tradiční život původního obyvatelstva. V oblastech s kočovným nebo polokočovným obyvatelstvem se udržel tento systém správy až do roku 1917. Roku 1861 byla v Rusku provedena rolnická reforma, která měla být rozšířena i na národy severu. Záměrem

¹⁷⁹ Гавриил Степанович Батеньков: „Российский офицер, декабрист, писатель. ... С 1819 года по 1821 год – ближайший помощник М. М. Сперанского по управлению Сибирью.“ In: *romniopro.ru* [online]. [Cit. 5.10.2013]. Dostupné z: <<http://pomniopro.ru/memorypage22646/biography>>.

¹⁸⁰ Высочайше утвержденный Устав „Об управлении инородцев“, 22 июля 1822, часть I, глава I разделеие, § 1. In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/58102533/>>.

reformy bylo přispět k usazování kočovníků a jejich zrovnoprávnění s ruskými rolníky.

Дění přеломовého roku 1917, tedy konec Ruské říše a revoluce, u těchto národů „...не вызвало сожалений у северян. По признанию березовского уездного комиссара, они остались безучастными к Февральской революции; их волновали только растущие цены на привозные товары.“¹⁸¹

Revoluční období a SSSR.

Revoluční období bylo pro místní obyvatele obdobím zmatených aktivit a nejistoty. V severních újezdech Tumeňské gubernie byly zakládány Sověty, které se však udržely pouze v průběhu dubna a května 1918. Po nich přišla Esero-menševická sibiřská vláda, která v listopadu ustoupila diktatuře generála Kolčaka. V tomto období se snahy o různé způsoby ovládání těchto oblastí mění, ale ve většinou stále převládá rodová a jinorodá správa. V Obdorsku ale například existoval paralelně sovět i jinorodá správa. Je nezbytné poznamenat, že jinorodá správa byla pro minoritní obyvatelstvo jediným důvěryhodným orgánem. Chování těchto národů bylo v období občanské války velmi rozumné a praktické. „Во время гражданской войны ненцы, ханты и манси поспешили откочевать подальше от русских административных центров и редко появлялись в опасной близости к ним“.¹⁸²

Na základě snah o rozvoj severních oblastí bylo roku 20. 6. 1924 usnesením „ВЦИК“¹⁸³ vydáno nařízení o ustavení „Комитета содействия народностям северных окраин при ВЦИК“. Odůvodnění ke zřízení komitétu znělo „Учитывая огромное политическое и экономическое значение северных окраин, с одной стороны, и катастрофическое положение племен их населяющих, с другой, а также полную неорганизованность и оторванность туземной массы от советского строительства и необходимость законодательно, административно-правовой и экономической защиты их интересов“.¹⁸⁴ Výsledky a závěry byly v mnoha bodech podobné „Ustavu“ z roku 1882. Důraz se například kladl na tradiční způsob života a také se zabýval rovnoprávností.

¹⁸¹ КОПЫЛОВ, Д. И. – РАДЧЕНКО, Н. Д. – СМЕРНОВА, М. А. (отв. ред.): Судьбы народов Обь-Иртышского севера. Тюмень, 1994, s. 9.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Всероссийский Центральный Исполнительный Комитет (ВЦИК).

¹⁸⁴ Кольская энциклопедия. In: *ke.culture51.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <[http://ke.culture51.ru/Komitet-sodeistviya-razvitiu-malih-narodnostei-Krainego-Severa-\(Komitet-Severa\)-p3723.html](http://ke.culture51.ru/Komitet-sodeistviya-razvitiu-malih-narodnostei-Krainego-Severa-(Komitet-Severa)-p3723.html)>.

V období 1929-1930 byla zformována celá řada národních okruhů. Komitét byl rozpuštěn roku 1935 a národnostní politikou se v těchto oblastech mělo dále zabývat Oddělení národností v oblastních výkonných komitéttech.¹⁸⁵ Rozvoj národností severu mělo mít na starosti hlavní řízení Severní mořské cesty¹⁸⁶, a to nejenom z hospodářského, ale i kulturního hlediska. Hospodářská politika, jejímž cílem bylo osvojení přírodních zdrojů v těchto oblastech, vedla k velkému přílivu přistěhovalců. Jednou z hlavních tendencí tohoto období byla snaha o integraci minoritních národů do socialistické společnosti, sbližování národů socialismu.

Ve třicátých letech začíná intenzivní jazykovědná práce a v některých jazycích KMNS vznikají první písemnosti. Rovněž byly vzdělávání představitelé těchto národů, kteří se následně vraceli do svých oblastí, kde působili v školství a v řídicí sféře.

V šedesátých letech byla praktikována státní politika reorganizace kolchozů a politika stěhování obyvatel z tzv. neperspektivních míst do míst s větším počtem obyvatelstva. Tato státní politika také významně ovlivnila tradiční způsoby a uspořádání života. Početnost KMNS se nicméně držela víceméně na relativně stabilní úrovni. *„Стабильной численности способствовало и наличие особых льгот для коренных малочисленных народов (внеконкурсный прием в вузы, право на бесплатные лекарства и т.п.) Дети в национально-смешанных семьях, как правило фиксировались по коренной национальности, что обеспечивало им право пользоваться установленными льготами“*.¹⁸⁷

V hospodářské sféře se těchto národů silně dotýkalo plánované socialistické hospodářství. Kolchozy byly transformovány do sovchozů. Rovněž dále probíhalo přesídlování a někteří kočovníci byli usazováni.

Větší propojení severních oblastí s ostatními částmi země a modernizace byly základními prioritami Sovětského svazu a do odlehlých oblastí přicházeli lidé, kteří měli tyto cíle realizovat. Navzdory některé současné kritice přístupu příchozích ze strany minorit, moji informátoři často hovořili o tom, že tzv. pionýři severu se k příslušníkům KMNS chovali velmi slušně. Jejich přístup byl ve většině případů pomocný a kontakt s kočovníky byl i pro ně samotné zajímavý. Podíváme-li se na dobovou situaci, musíme zhodnotit, že jinak než nápomocně se k příslušníkům KMNS ani chovat nemohli. V případě stížností je totiž očekávaly znatelné postihy. Nařízením pro příchozí pracovníky

¹⁸⁵ Отделы национальностей в краевых и областных исполкомах.

¹⁸⁶ Главное управление Северного морского пути.

¹⁸⁷ БОЧАРНИКОВ, В. Н. (сост.) *Энциклопедия Коренных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации*. Москва, 2005, s. 8.

na severu bylo, že musí vycházet vstříc žádostem minoritních národů. Jak poznamenalo několik z nich, v případě, že k nim na vrtné soupravy, stanice a jiná pracoviště přicházeli kočovníci a žádali například chléb, museli jim ho dát, i kdyby byl poslední. Názorem těchto lidí rovněž je, že výzkumná, vrtná a jiná činnost v tundře a jiných odlehlých oblastech dala kočovníkům příležitost k lepšímu zásobování a ti ji s radostí využívali. Negativem ovšem bylo zhoršení ekologické situace v některých místech. Hospodářské činnosti na severu (například i pastevectví sobů) byly v období Sovětského svazu silně dotovány.

Období po pádu SSSR.

Po pádu Sovětského svazu nastalo další velmi složité období. Přejít k tržnímu hospodářství znamenal konec socialistických dotací, v některých oblastech se rozpadaly sovkhozy a jiné hospodářské jednotky, vznikl nedostatek pracovních příležitostí. V místech, kde byli někteří obyvatelé podnikavější, měli i příslušníci KMNS lepší životní podmínky, neboť se zde rychleji objevovaly pracovní příležitosti a rovněž se rychleji obnovilo zásobování, které v období přechodu k tržnímu hospodářství zkolabovalo.

Demografické jevy.

Demografická situace je v dnešních dnech u KMNS Jamaloněneckého autonomního okruhu stabilizována a rozvíjí se pozitivním směrem. V tomto AO se nepotvrzují scénáře o vymírání KMNS, o kterých někdy obecně hovoří jejich představitelé. Porodnost v JANA O mezi příslušníky KMNS 2,7 krát převyšuje úmrtnost.¹⁸⁸ K prvnímu lednu 2011 byl počet¹⁸⁹ KMNS v Jamaloněneckém autonomním okruhu 37 125. V lednu roku 2012 to bylo 39 765. Při pohledu na nárůst příslušníků KMNS vidíme, že obavy o jejich vymírání jsou v Jamaloněneckém autonomním okruhu bezpředmětné. Asimilační procesy, které v JANA O v současné době probíhají, nevedou ke zmenšení počtu příslušníků KMNS. V případě, že dochází ke sňatkům s obyvatelstvem, které nepatří k KMNS, téměř všechny děti ze smíšených rodin přijímají „příslušnost KMNS“ a jsou zapisovány jako Něnci, Chantové, nebo Selkupové. Důvodem k přijetí etnicity některého z těchto národů jsou racionalistické. V takovém případě mají právo na dodatečná privilegia, která jim zaručuje zákon. Mezi některé další tendence týkající se

¹⁸⁸ Ямалстат. In: *yamalstat.gks.ru* [online]. [Cit. 5.1.2013]. Dostupné z: http://yamalstat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/yamalstat/ru/.

¹⁸⁹ Ibid.

rodiny patří změna z vícedětných na rodiny s menším počtem dětí. V rodinách kočovníků je v současné době průměrným počtem osm dětí¹⁹⁰, ale „в отдельных семьях имеется от 13 до 18 детей“.¹⁹¹ V usedlých vesnických rodinách se počet zmenšil na 3–4 děti. Volba etnické příslušnosti KMNS dětmi ze smíšených manželství kompenzuje počet příslušníků KMNS v souvislosti se zmenšováním celkového počtu dětí v rodinách.

Mezi demografické jevy patří i opouštění některých vesnic a osad. Důvodů je několik, ale převládá nedostatek pracovních příležitostí a požadavky na lepší infrastrukturní podmínky. To se týká i některých, oficiálně neexistujících, osídlených osad. Některá z nich jsou nyní jen místem sezónního života. Lidé, kteří na těchto jinak opuštěných a někdy i velmi vzdálených místech zůstávají celoročně, si poměrně často nedokáží představit život ve městě a živí se z velké míry sebezásobováním. To platí pouze pokud jim to místní podmínky dovolují. V takovém případě se živí například rybolovem, v oblastech, kde to je možné pak pěstováním brambor, lovem, sběračstvím. Následně realizují svoji produkci buď prodejem, nebo bártrovou výměnou. V některých případech osídlení poloopuštěných míst se jedná také o penzisty, kteří žijí v dosahu svých příbuzných, kteří se k nim po řece mohou snadno dopravit a potřebné produkty jim pravidelně přiváží. Důvodem, kdy lidé zůstávají na těchto opuštěných místech je zvyk a případný nedostatek adaptability k novému prostředí. V případě, že k opuštění vesnice dochází z důvodů zmenšujících se služeb a nedostatečné infrastruktury pak lidé, kteří zůstanou musí najít dostatek potenciálu k životu bez civilizačních vymožeností. Většina obyvatel ale vesnice, které začínají být neobydlené, opouští. Migrace příslušníků KMNS má v rámci AO přibližně stejný charakter jako u ostatního obyvatelstva. Do tohoto hodnocení samozřejmě nezapočítáváme kočující obyvatelstvo. Migrační proudy nebo motivace, která k migraci vede, není rozdílná mezi příslušníky KMNS a ostatním obyvatelstvem.

Ve většině případů se v JANA O jedná pouze o migraci v rámci jednoho rajónu autonomního okruhu. Například stěhování mezi Šuryškarským a Jamalským rajónem je pro převládající část příslušníků Původních malých národů nepředstavitelné. Z hlediska přírodních podmínek a vyplývajících hospodářských a životních strategií se totiž jedná o natolik odlišné zóny, že se v nich obyvatelé žijící v druhé oblasti většinou ani necítí dobře. V žádném případě ale důvodem není nedostatek mobility. Navzdory k tomu, že

¹⁹⁰ КВАШНИН, Ю. Н. Современные этнополитические процессы в Ямало-Ненецком автономном округе. In: *Известия Алтайского государственного университета*, 4–3(68). Барнаул, 2010, s. 101–108.

¹⁹¹ Ibid.

se jedná o odlehlé regiony, kde místní obyvatelstvo o ostatních částech Ruské federace hovoří jako o místech „на материке“, jsou místní obyvatelé poměrně mobilní. Rovněž zdejší obyvatelé nejsou odříznuti od světa. Internet v domácnostech ve vesnicích u Obu, pošta s veřejným internetem, nebo internet v osadě, do které za cesta polárním kruhem trvá tři hodiny vrtulníkem, není výjimkou.

Migrační proudy v JANA O v zásadě vedou hlavně do rajónních center a do dalších větších měst s rozvinutější infrastrukturou. Počet příslušníků KMNS, kteří by z JANA O odcházeli je minimální. To, co tyto národy motivuje k migraci, se příliš neliší od důvodů ostatního obyvatelstva AO. Je to kvalitnější infrastruktura, pohodlí, sociální a kulturní možnosti. Lepší příležitosti pro život a to včetně možností výhodnějšího pracovního uplatnění, nebo zvýšení svého vzdělání.

Jamaloněnecký autonomní okruh je jednou z nejvíce urbanizovaných částí Ruské federace. Počet městského obyvatelstva je zde 83,3 %. Počet obyvatelstva, které žije mimo města, a to ať již kočovným, či usedlým způsobem života je 16,7 %.¹⁹² Největší nárůst obyvatelstva je v oblastech s průmyslovým rozvojem, v oblastech, kde se rozvíjí činnost související s těžbou ropy a pochopitelně také v hlavním městě AO. „Наибольший прирост населения за последние годы отмечен в городах Новый Уренгой, Ноябрьск, Салехард“¹⁹³. Důvodem nárůstu obyvatelstva jsou vysoké příjmy v autonomním okruhu a znatelná sociální politika, která nově přichozí láká. Z hlediska příjmů jsou zde vyšší příjmy než v Moskvě. Počet příslušníků KMNS, kteří žijí ve městech trvale stoupá. 95 % příslušníků KMNS ale stále žije mimo města.¹⁹⁴ 40 % z celkového počtu příslušníků KMNS vede kočovný způsob života.¹⁹⁵ V tundře s nimi kočuje více než čtyři tisíce dětí, z toho přibližně pět set ve věku jednoho roku.¹⁹⁶ Při přesídlování KMNS do měst hraje významnou roli již zmiňovaná sociální politika JANA O. Příslušníci KMNS mají možnost získat byt a orgány okruhu jim poskytují i další podporu. Ve městech je osídlení příslušníků KMNS disperzní.

Další druh migrace KMNS má sezónní charakter. Jedná se o životní strategii některých příslušníků KMNS, kteří sice přesídlují do měst, avšak část z jejich rodiny

¹⁹² Ямало-Ненецкий автономный округ: Население. In: *ru.all.biz* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://www.ru.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=89&sc_id=8>.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ КРЫЛЯТЫХ, Э. Н. Научный отчет по теме «Состояние и перспективы развития агропродовольственного комплекса российских арктических территорий (на примере Ямало-Ненецкого автономного округа)», Международная энергоэкологическая программа «Энергия Арктики», s. 25. In: *adc.newparadigm.ru* [online]. 2011 [25.2.2013]. Dostupné z: <<http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>>.

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Ibid.

je zapsána ve venkovských oblastech. Obvykle se do města přepisuje jen některý z členů rodiny a tím následně využívá možnosti, které se zde skýtají, včetně sociální pomoci. Ostatní zbytek rodiny ve městě ale zapsán k trvalému pobytu nebývá. To umožňuje zabývat se sezónním rybolovem, ke kterému, v takovém případě, dostávají limit na bezplatný výlov ryb.

Formování etnických skupin.

Kromě výběru etnické příslušnosti je adaptační strategií pro využití privilegií, která vyplývají z ruských zákonů, v některých případech i formování a vytváření nových etnických skupin.

Jak již bylo uvedeno, počet příslušníků KMNS ovlivňuje výběr etnické příslušnosti. Děti ze smíšených rodin v naprosto převažující většině přijímají etnickou příslušnost KMNS. Počet obyvatel z řad KMNS ale bývá ovlivňován i jinými faktory. Sebeurčení, sounáležitost, ale také určitá pragmatičnost vytváří v RF nové etnické skupiny. Příkladem mohou sloužit jesejští Jakuté v Magadanské oblasti. V průběhu dvou po sobě probíhajících sčítáních obyvatelstva se zde ukázal nárůst příslušníků KMNS a to o 481 osob. Při zkoumání se ukázalo, že 469¹⁹⁷ z nich jsou jesejští Jakuté. Vznik této etnické skupiny podrobně zaznamenala L. N. Chachovskaja z Magadanského oddělení Ruské akademie věd. Jesejští Jakuté se v zásadě objevili v devadesátých letech minulého století. „*Инновацией последних десятилетий в сфере этнической номенклатуры является переименование магаданских камчадалов (не имеющих никакого отношения к аборигенному населению Камчатки)*¹⁹⁸ *в ительменов, происходившее по инициативе административных органов в 1980-1990 гг. и введение номинации «есейские якуты»*“.¹⁹⁹ Na jejich příkladu je vidět formování a ustanovování etnické skupiny.

Jakým způsobem tento proces proběhl a jaká k němu byla motivace. V tomto případě je zřetelně viditelná adaptace na etnickém základě, jejímž s cílem je využití legislativních norem k získání doplňkových privilegií stanovených legislativou.

¹⁹⁷ ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтнические взаимодействия и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.

¹⁹⁸ Kamčadalové jsou etnická skupina ruských starousedlíků Kamčatského kraje, jejichž rodným jazykem je ruština. V 18. století byl ovšem název Kamčadál používáno pro Itelmeny, kteří měli největší vliv na ruské Kamčadály. Vliv na ně ale měli, i když v menší míře, také Korjaci a Čuvanci. V tomto případě se však nejedná ani o ruské starousedlíky, ani o Itelmeny, nýbrž o Kolymské Jakuty.

¹⁹⁹ ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтнические взаимодействия и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.

Nikoliv však přímo federálním zákonem, ale prostřednictvím místních legislativních norem.

Jednotlivé subjekty Ruské federace mají právo přijímat své legislativní normy týkající se rovněž minoritních národů. Jednou z těchto legislativních norem bylo i Usnesení administrace Magadanské oblasti ze dne 31. 5. 94, № 121 "O dalších opatřeních ekonomické podpory hospodářských subjektů Magadanské oblasti".²⁰⁰ Díky tomuto usnesení získali Jakuté žijící v Magadanské oblasti stejná práva jako KMNS dle federálních zákonů a rovněž práva a privilegia, která pro tyto národy upravují legislativní normy Magadanské oblasti. Z tohoto důvodu Jakutové místním orgánům státní správy dlouhodobě podávali žádosti o srovnání svých práv s KMNS a o získání privilegií, která tyto národy mají. Zdůvodněním k tomuto kroku z jejich strany bylo, že jejich předci v těchto místech žijí již od sedmnáctého století. Skutečností však je, že většina Jakutů do Magadanské oblasti přesídlila až v období Sovětského svazu.

Zdůvodnění jesejských Jakutů v podstatě vychází z kritéria „народы проживающие на территориях традиционного расселения своих предков“.²⁰¹ Zajímavý je na tomto konstruování etnické identity je i název „jesejskie“. „Он введен в обиход не потому, что был самоназванием хотя бы части магаданских якутов и, вообще, появился не «снизу», а «сверху». Как сообщила нам сотрудница областной администрации, она придумала это название от имени некоего легендарного деда Ессея, хотя более вероятно, что здесь имеется аналогия с есейскими якутами Красноярского края. Таким образом, перед нами типичный пример конструирования этнической идентичности, быстро воспринятой местными якутами“.²⁰²

Činnost a působení vedoucí k znovuzrození tradicí a aktivnímu působení KMNS v Ruské federaci nezřídka přichází ze strany státu, jeho politických představitelů a státních úředníků. Motivací je někdy snaha pomoci a někdy také určitá snaha vyhovět „požadavkům doby“ a co nejvíce demonstrovat pomoc KMNS.

Ke jmenovanému příkladu formování etnické identity je podstatné uvést, že i když se Jakuté žijící v Magadanské oblasti označují jako jesejští Jakuté, „объяснить смысл

²⁰⁰ Постановление администрации Магаданской области от 31.05.94 г. № 121 „О дополнительных мерах экономической поддержки хозяйствующих субъектов аборигенов Магаданской области“. In: docs.cntd.ru [online]. [Cit. 4.9.2013]. Dostupné z: <<http://docs.cntd.ru/document/460500309>>.

²⁰¹ Федеральный закон от 30 апреля 1999г. № 82-ФЗ "О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации". In: base.consultant.ru [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=86517>>.

²⁰² ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтнические взаимодействия и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.

*термина не смог ни один из опрошенных нами носителей новой идентичности“.*²⁰³

V roce 2007 na základě rozhodnutí prokuratury přestali dostávat karty, na jejichž základě měli možnost bezplatně lovit stanovené množství ryb. Místní administrací byl ale následně vydán zákon, který v Magadanské oblasti vstoupil v platnost prvního ledna 2008 „O garancích občanům, kteří nepatří mezi Původní malé národy, ale kteří trvale žijí v oblastech tradičního života a hospodářské činnosti KMNS v Magadanské oblasti“.²⁰⁴ Slovo „*люди*“ se nicméně týká pouze jesejských Jakutů.

Pokud se jedná o národ jmenovaný federálním ustanovením, dotace přichází z federálního rozpočtu. Pokud se jedná o národ, jehož práva jsou „dorovnána“ legislativními kroky některého ze subjektů Ruské federace, pak jsou dotace hrazené z rozpočtu daného subjektu, nikoliv z federálního.

Dorovnání práv Komi-Zyřjanů na úroveň KMNS в ЯНАО.

Jamaloněnecký autonomní okruh je z hlediska podobných jevů o něco jednodušší a příklady jako jsou například jesejské Jakutové, zde nenajdeme. Většina obyvatelstva pochází ze skupiny národů tradičně hovořících jazyky samojedské skupiny uralské jazykové rodiny, do které patří Něnci, Enci, Nganasani a Selkupové a obyvatelstva hovořícího obsko-ugrickými jazyky, mezi které patří ost'jačtina a vogulština. Původní malé národy severu, Sibíře a Dálného východu vymezené federálními zákony, které žijí v Jamaloněneckém autonomním okruhu jsou Něnci, Chantové a Selkupové.

Avšak stejně jako Usnesení o ekonomické podpoře hospodářských subjektů MO rozhodnulo o tom, že jesejským Jakutům se v Magadanské oblasti vyrovnala práva s KMNS, stejně tak „Konceptce rozvoje Původních malých národů Severu в ЯНАО“²⁰⁵, vymezující soubor principů a priorit zaměřených na zabezpečení sociálně - ekonomického a kulturního rozvoje Původních malých národů Severu, se v tomto autonomním okruhu vztahuje také na Komi-Zyřjany. „*Положения настоящей концепции*

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Закон Магаданской области «О гарантиях прав, не относящихся к коренным малочисленным народам, но постоянно проживающим в местах традиционного проживания и традиционной хозяйственной деятельности коренных малочисленных народов на территории магаданской области» Принят Магаданской областной думой 25.12.2007 (в ред. Закона Магаданской области от 03.08.2009 N 1183-ОЗ). In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 15.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/regbase/cgi/online.cgi?req=doc;base=RLAW439;n=26458>>.

²⁰⁵ Концепция развития Коренных малочисленных народов Севера в Ямало-Ненецком автономном округе. Утверждена постановлением Государственной думы Ямало-Ненецкого автономного округа от 23 февраля 2000 г. In: *yamal-nenets.narod.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://yamal-nenets.narod.ru/data05/tex19352.htm>>.

распространяются на коми - зырян, проживающих в Ямало - Ненецком автономном округе, основная часть которых ведет традиционный образ жизни и занимается традиционным хозяйством и промыслами“.²⁰⁶ Ti sice nepatří mezi Původní malé národy Severu, Sibíře a Dálného východu, ale jsou v tomto okruhu menšinou, jejíž mnozí příslušníci se zabývají tradičním způsobem života. „В округе 5746 чел. коми – зырян, корни которых связаны с ведением традиционного хозяйствования“.²⁰⁷ Celkově Koncepce rozvoje Původních malých národů Severu v JANA O svůj smysl odvíjí od Zákona o garancích práv původních malých národů RF a ústavy RF. Jako tradiční způsoby hospodářské činnosti koncepce vyjmenovává pasteve ctví sobů, rybolov, lov, pěstování kožešinových zvířat, výrobu národních oděvů, kónických stanů – *čumů* a jejich vybavení a dále výrobu prostředků místního transportu kočovníků – *nart*, tedy saní, které se zapřahají za soby.

Koncepce rozvoje Původních malých národů Severu v JANA O dává Komi-Zy rjanům práva KMNS, která vyplývají z federálních, ale i Jamaloněneckých zákonů. Je zřejmé, že hlavní pozornost Koncepce rozvoje Původních malých národů Severu v JANA O byla věnována tradičnímu způsobu života „*сохраняющие традиционный образ жизни, хозяйствования и промысла*“²⁰⁸ a jejich sebeidentifikaci a sounáležitosti „*и осознающие себя самостоятельными этническими общностями*“²⁰⁹, čímž v podstatě kopíruje požadavky Zákona o garancích práv původních malých národů RF. Dalším kritériem, se kterým pracuje federální legislativa vymezující KMNS, je život v oblastech tradičního života svých předků „*народы проживающие на территориях традиционного расселения своих предков*“ a maximální počet příslušníků etnika. Pokud se v praxi skutečně jedná o tato kritéria, pak je pro nás významný pohled z hlediska etnogeneze, vývoje a migrace. Při bližším pohledu vidíme, že některé etnické skupiny zmiňované požadavky, například o životě v oblastech tradičního života svých předků, nenaplnují. Příkladem v JANA O jsou Komi-Zy rjané.

Komi do kontaktu s Něnci, kteří žijí v oblastech od Archangelska až po Tajmyr, přišli již v polovině sedmnáctého století. Od nich převzali mnoho z jejich hospodářského způsobu života v severních oblastech včetně pasteve ctví sobů a tyto znalosti využili nejprve při osidlování tundry v Evropě a následně dále v Sibíři. „... с середины XIX века –

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Ibid.

²⁰⁸ Федеральный закон от 30 апреля 1999г. № 82-ФЗ "О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=86517>>.

²⁰⁹ Ibid.

уральские и сибирские угодья. С этого периода времени началось их массовое переселение в северное Зауралье“.²¹⁰ Jejich působení popisuje Z. P. Sokolovová, „Ненци, Ханты, и Селькупы, обложенные царским ясаком, подвергались жесткой эксплуатации со стороны русских и коми-зырянских промышленников и торговцев“.²¹¹ Komi-Zyrjané tedy do Jamaloněneckého okruhu přesídlují až od poloviny devatenáctého století. Ve zdůvodnění, v případě „dorovnání práv“ Komi na úroveň KMNS stojí, že důvodem je vedení tradičního hospodářství a života na tradičních místech usídlení jejich předků. Část „народы проживающие на территориях традиционного расселения своих предков“²¹² v tomto případě neodpovídá.

Rovněž představitelé KMNS svá práva a doplňková privilegia i mediálně odůvodňují tím, že žijí na „svých“ tradičních teritoriích, kam teprve následně přišli „ostatní“. Zde jsou v případě Komi práva KMNS přiznána i etnické skupině, která na Obiský sever přišla až spolu s Rusy. Při dorovnání práv Komi-Zyrjan je zřejmé, že převážilo hledisko podpory „tradičního hospodářského života“ a ostatní body, které jinak vymezují skupinu KMNS na federální úrovni, nemusí být na lokální úrovni zásadní, neboť se bere v potaz zejména lokální specifikum.

²¹⁰ Народы Ямала: Коми-зыряне. In: *mvk-yamal.ru* [online]. [Cit. 15.2.2014]. Dostupné z: <http://www.mvk-yamal.ru/zemlya-yamal/narodyi-yamala/>.

²¹¹ Ямало-Ненецкий автономный округ. In: *dic.academic.ru* [online]. [Cit. 15.2.2014]. Dostupné z: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/155606/%D0%AF%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BE#sel=8:182,8:201>.

²¹² Федеральный закон от 30 апреля 1999г. № 82-ФЗ "О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=86517>.

Jak se mění, jak vypadá a probíhá jejich adaptace k současným podmínkám a jaké jsou změny v jejich životě? Pracovní činnosti a celková životní strategie KMNS se do značné míry od ostatního obyvatelstva nijak neliší. Spektrum prací příslušníků KMNS je velmi široké a prakticky je můžeme najít téměř na všech pracovních úrovních od základních až po vysoce specializované práce nebo řídicí funkce. Kromě běžného zaměstnání patří mezi základní strategie také jiné práce, které zlepšují finanční situaci rodiny a její zásobování. V místech, kde to situace dovoluje, se jedná o pěstování domácích plodin, zejména brambor. Mezi základní doplňkové činnosti patří rybolov, lov a sběr divoce rostoucích plodů. Zabezpečení rodiny většinou pochází ze dvou základních zdrojů; ze zaměstnání a vedení domácího hospodářství. To, že se životní strategie příslušníků KMNS v JANA O do značné míry příliš neliší od ostatního obyvatelstva, je dáno tím, že nejsou nijak izolováni a žijí ve společném prostoru. Působí na ně stejné politické, sociální a kulturní vlivy identické pro celý areál Ruské federace. Hospodářský blahobyt a postavení ve společnosti, tedy sociální statut u KMNS, stejně jako u ostatních obyvatel, je spojen s celou řadou faktorů.

Mezi základní patří vzdělání, vykonávaná pracovní činnost a profesní zdatnost. Kromě toho mezi významné faktory patří rodina do které přísluší a její vliv. Svoji úlohu mají i mimopracovní aktivity a sociální schopnosti, například navazování kontaktů. V neposlední řadě hraje zásadní roli i konkrétní místo na kterém daná osoba žije a jaké možnosti skýtá.

Příjem je ovlivněn úrovní vzdělání, kvalifikací. S nižším vzděláním je problematičtější získat dobře placené zaměstnání. Pro některé osoby kariérní růst není nejpodstatnější a tak volí cestu nižšího vzdělání s následným nižším příjmem. Podle těchto osob je to cesta s menšími starostmi. Důvodem také bývá, že nižší vzdělání je časově nenáročnější a první příjem přichází v kratší době. KMNS se v těchto životních strategiích nijak neliší od ostatního obyvatelstva.

Vzdělání.

Příslušníci KMNS mají možnost získat plnohodnotné vzdělání. *„Сеть образовательных учреждений Округа в местах компактного проживания коренных*

*народностей сохранена и на протяжении ряда лет останется стабильной“.*²¹³

V JNAO je řada progrmů, které ovlivňují situaci v školství. Mezi základní z nich patří „Программа развития системы образования ЯНАО на 2011-2015 годы“.²¹⁴ Tento program se věnuje zvyšování úrovně vzdělávání a odborné přípravě příslušníků KMNS. V autonomním okruhu je celkem čtyřicet škol²¹⁵, dvacet tři z nich jsou internátní. Je zde také devět internátů, které působí při školách. Okruh má také školu pro děti s narušeným zdravím a je zde rovněž škola – lesní sanatorium. Ve školách JNAO se učí více než 9 000 žáků a studentů, kteří patří mezi KMNS, více než 8 000 z nich se učí ve venkovských oblastech. Ve školních osnovách jsou předměty, které se týkají regionu, jeho historie a také předměty týkající se tradičních hospodářských činností, kterými se KMNS zabývají. Věnují se pastevectví sobů, rybolovu, různým domácím pracím, ale také dekorativnímu umění těchto národů. Vyučuje se historie a geografie autonomního okruhu. Po vzoru internátní školy v Samburgu se žáci i v dalších internátních školách učí základům veterinářství a chovu zvířat a také ovládání transportní techniky specializované na pohyb ve sněhu i řízení člunů.

Důraz je kladen na práva týkající se vlastního jazyka. Ve školách JNAO jsou třídy, ve kterých se děti KMNS učí své rodné jazyky. Podle údajů G. D. Zolotuchinové se 62,9 %²¹⁶ žáků a studentů z řad KMNS učí svůj rodný jazyk jako předmět. Podle údajů Oddělení pro otázky KMNS, v JNAO rodným jazykem hovoří více než 80 % obyvatel. Mateřský jazyk je rovněž podporován v rámci různých kroužků a folklorních skupin. Na rodný jazyk KMNS jsou zaměřeny učební pomůcky, sborníky a metodické příručky.

Jazyková podpora se projevuje také v dalších podpůrných programech. Vydává se řada učebnic, které se týkají autonomního okruhu a KMNS. Tyto učebnice jsou financovány z rozpočtu autonomního okruhu. Zajímavým způsobem ovlivňuje znalosti rodných jazyků studium v internátních školách. Moje informátorka například hovořila

²¹³ ЗОЛОТУХИНА, Г. Д. Об основных направлениях работы органов управления образования Ямало-Ненецкого автономного округа по повышению образовательного и профессионально-технического уровня молодежи из числа коренных малочисленных народов Севера. In: ЛЕХАНОВА, Ф. М. (отв. ред.) Система образования и коренные народы Севера АКМНСС и ДВ РФ. Москва, 2004, s. 8–10.

²¹⁴ Программа развития системы образования ЯНАО на 2011-2015 годы. In: yamaledu.org [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://www.yamaledu.org/projects/target_programs/odcp-razvitie-sistemy-obrazovaniya-yamalo-neneckogo-avtonomnogo-okruga-na-2011-2015-gody/program>.

²¹⁵ Перечень учреждений НПО и СПО, расположенных на территории ЯНАО по состоянию на 01.01.2011г. In: yamaledu.org [online]. [Cit. 5.1.2013]. Dostupné z: <http://www.yamaledu.org/activity/vocational_education/list_of_institutions_of_vocational_education>.

²¹⁶ ЗОЛОТУХИНА, Г. Д. Об основных направлениях работы органов управления образования Ямало-Ненецкого автономного округа по повышению образовательного и профессионально-технического уровня молодежи из числа коренных малочисленных народов Севера. In: ЛЕХАНОВА, Ф. М. (отв. ред.) Система образования и коренные народы Севера АКМНСС и ДВ РФ. Москва, 2004, s. 8–10.

o tom, že díky času, který v internátní škole strávila se spolužáky různých národů, ovládá kromě své mateřské komijštiny i něnečtinu a chantyjštinu.

Další formou školní výuky je od roku 2011 „kočovní škola“. Jedná se o formu, která nemá odtrhávat děti z jejich přirozeného prostředí a poskytnout jim více času svými rodiči. Zároveň je v „kočovní škole“ rozdílný školní kalendář výuky. *„режим обучения для детей коренных народов Ямала ориентирован на национальный календарь: каникулы наступают не строго в летние месяцы, а в период хода сиговых рыб или класания оленей, когда школьникам надо помочь семье, приобщиться к традиционному образу жизни“.*²¹⁷ Ve vzdělávání se jedná o zajímavou novinku, učitel nyní přijíždí za žákem. V souvislosti s touto formou je připraven speciální pracovní „balíček“ pro učitele, který zahrnuje položky, které jsou pro tento typ výuky potřebné. *„Туда входит оборудование и контент, - отметила она. - Это программное обеспечение, ноутбук, антивандальный чемоданчик, защищенный от повреждений, генератор для выработки электроэнергии. Он необходим, так как каждая семья кочевников имеет собственный генератор и, если к нему подключиться, можно обесточить жителей стойбища. В мобильном наборе также будут присутствовать пособия для детей“.*²¹⁸ Zatím se však připravuje pouze několik těchto pracovních kompletů, neboť, jak hovoří Tatjana Ševjachovova²¹⁹ *„сегодня спрос на «кочевые» образовательные услуги у тундровиков невелик“.*²²⁰ Nejvíce zatím tato forma výuky funguje při škole v osadě Laborovaja. *„Полный цикл организации кочевого обучения реализован пока на базе Лаборовской школы, где чумы с детьми и педагогами перемещались по маршруту кочевания оленеводческих бригад в течение года. Эта школа имеет капитальное помещение в деревне, этностойбище в 25 километрах от него, и чумы, которые перемещаются по тундре“.*²²¹ Dalším způsobem jak umožnit rozvoj vzdělávání v této škole jsou možnosti stálého telematického spojení se Salechardem – *„запланирована организация телематической связи Лаборовской школы с Ямальским многопрофильным колледжем, педагоги которого смогут вести дистанционные занятия с учениками в тундре“.*²²² Pro další rozvoj bylo vybráno osm vesnických škol, kde bude v případě zájmu forma kočovní školy realizována.

²¹⁷ Учителям кочевых школ ЯНАО приобретут мобильные педагогические комплексы, In: *finugor.ru* [online]. 20.2.2013 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/32546>>.

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ Главный специалист отдела регионального развития департамента образования ЯНАО.

²²⁰ Учителям кочевых школ ЯНАО приобретут мобильные педагогические комплексы, In: *finugor.ru* [online]. 20.2.2013 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/32546>>.

²²¹ На Ямале полным ходом развивают кочевую модель образования для детей КМНС, In: *finugor.ru* [online]. 6.6.2012 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/23774>>.

²²² Ibid.

Řada místních učitelů JANA O jsou příslušníci KMNS. Výchově a přípravě vysokoškolsky vzdělaných učitelů, kteří následně vyučují rodný jazyk, se věnuje „Институт народов Севера (ИНС) Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена“.²²³ Tradice tohoto ústavu sahá do roku 1925, kdy byl založen „Северный институт Ленинградского государственного университета“. Od roku 1929 zde začala výuka příslušníků KMNS, kteří se zde připravovali na svou budoucí učitelskou činnost v rodných oblastech. Asociace, která v této době v institutu vznikla, se zabývala vytvořením písemností v jazycích KMNS a také přípravou učebnic jejich rodných jazyků.

V Jamaloněneckém autonomním okruhu je také řada středních škol. Studenti, kteří jsou příslušníci KMNS, se nejčastěji učí ve městě Salechard, kde je pedagogická střední škola, střední zdravotnická škola, střední veterinářská škola, učiliště kultury a umění, a další střední školy. Možnosti studia jsou i v jiných městech, výběr v Salechardě je ale výrazně širší.²²⁴ S dobrými studijními výsledky mohou ve studiu pokračovat na vysokých školách. Studenti mají možnost studovat v Jamaloněneckém autonomním okruhu, ale kromě toho také v celé Ruské federaci. V JANA O momentálně sídlí devatenáct poboček ruských vysokých škol.²²⁵ Autonomní okruh studentům nabízí uhradit náklady za placené studium i na jiných ruských univerzitách. V roce 2012 se tato nabídka vztahovala na 600 studentů z autonomního okruhu. Jsou pro ně vybrány specializace, které jsou v AO považovány za klíčové pro jeho další rozvoj.²²⁶ Pokud student nabídku úhrady nákladů za studium přijme, pak se musí zavázat ke splnění podmínek, mezi které patří například práce v okruhu v absolvovaném oboru alespoň po dobu tří let.

Zvláštní pobídky pro vzdělávání jsou vytvářeny i pro příslušníky KMNS. Nemusí se například při přijímacích zkouškách umístit na žebříčku úspěšnosti příliš vysoko, ale stačí jim dostat se za stanovenou hranici určenou pro přijetí.

Financování školství je v Jamaloněneckém autonomním okruhu poměrně silné. Žáci a studenti internátních škol, kteří jsou příslušníky KMNS, nemusí platit za celou řadu

²²³ Институт народов Севера (ИНС) Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. In: *herzen.spb.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.herzen.spb.ru/main/structure/inst/ins/1229086466/1257415326>>.

²²⁴ Перечень учреждений НПО и СПО, расположенных на территории ЯНАО по состоянию на 01.01.2011г. In: *yamaledu.org* [online]. [Cit. 5.1.2013]. Dostupné z: <http://www.yamaledu.org/activity/vocational_education/list_of_institutions_of_vocational_education>.

²²⁵ Вузы Ямало-Ненецкого АО: университеты, академии и институты. In: *vuz.edunetwork.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://vuz.edunetwork.ru/?subject=83>>.

²²⁶ Порядок предоставления целевой образовательной субсидии за счет средств окружного бюджета для получения высшего профессионального образования. In: *docs.pravo.ru* [online]. [Cit. 5.5.2013]. Dostupné z: <<http://docs.pravo.ru/document/view/15229693>>.

položek. Díky silné sociální podpoře autonomního okruhu mají zdarma téměř vše, a to od jídla, transportu, oblečení, obutí, až po řadu dalších potřeb. Po skončení školního roku jim je nabízena možnost ozdravného pobytu na náklady autonomního okruhu.

Přístup, který je v JANA O a obecně v RF uplatňován, je směřován na samostatný výběr, jakou životní cestu si zvolit. Ať již tradiční, nebo jiný způsob života. Umožnit dosáhnout vzdělání podle výběru a schopností, nicméně se nechat svobodně a samostatně rozhodnout. O správnosti tohoto přístupu hovoří například S. N. Charjuči, předseda dumy Jamaloněneckého autonomního okruhu a bývalý prezident Asociace Původních malých národů severu, Sibíře a Dálného východu RF, který je národností Němec. Ten se k tématu svobodné volby vyjádřil jednoznačně. *„Нужно, чтобы наши дети получили образование на самом современном уровне, овладели всем объемом знаний, необходимых молодому человеку нашего времени. ... Может быть, в сыне оленевода-кочевника заложены таланты будущего физика или математика, а в дочке рыбака - способности управленца или дар певицы. А может быть, сын оленевода больше всего на свете любит свободную, хотя и трудную, жизнь оленевода, хочет и сам стать оленеводом, а дочка рыбака мечтает выйти замуж за такого же хорошего человека, как ее отец, родить детишек и жить в родном маленьком лесном поселке. Дети должны иметь свободу выбора своего пути, возможности для реализации своих способностей и желаний“*.²²⁷

Možnosti ke vzdělávání v JANA O pro KMNS jsou příznivé a je pouze otázka, jakou životní strategii a cestu si každý zvolí. Některé cesty vedou po stopách předků a jejich tradičních hospodářských činností, jiné k opuštění tradičního způsobu života.

Volba a možnosti zaměstnání.

Vliv na výši platu má kromě úrovně vzdělání rovněž lokalita, ve které konkrétní příslušník KMNS žije. Většina příslušníků KMNS žije v málo osídlených oblastech, které jim nenabízí příliš velkou nabídku zaměstnání. Mezi jejich možnosti v takovém případě patří pracovní pozice placené z rozpočtu federálního, či okružního. Je to například práce ve státní správě, místních kulturních institucích, mateřských školkách, školách a nemocnicích. Počet těchto míst je ale velmi omezen a ve vesnickém prostředí se týká malého počtu osob. Dále se příslušníci KMNS mimo města mohou zabývat tradičními

²²⁷ ХАРИЮЧИ, С. Н. Предисловие. In: ЛЕХАНОВА, Ф. М. (отв ред.) Система образования и коренные народы Севера АКМНСС и ДВ РФ. Москва, 2004, s. 5.

způsoby hospodářství. Zaměstnání v průmyslu není příliš časté, avšak někteří příslušníci KMNS jsou specialisté například i v oblasti těžebního průmyslu.

V souvislosti s otázkou zaměstnání KMNS je téměř vždy spojena otázka tradičních hospodářských činností. Ne každý příslušník těchto národů je ale v současné době schopen a ochoten se zabývat těmito činnostmi. Přizpůsobit se podmínkám tundry a tajgy není snadné pro každého. Mnoho lidí, kteří žijí usazeným způsobem života, již například není schopno kočovat v tundře.

Budeme-li si klást otázku, zdali tradiční hospodářské činnosti mohou zaměstnat větší množství pracovníků, než se jim současné době věnuje, je nezbytné vzít v úvahu omezené množství sobů, které je možné v tundře vypásat a které je tundra schopna uživit. V oblasti rybolovu je stejně tak nutné uvažovat o kapacitách vodních zdrojů, tedy o množství ryb, které mohou být vyloveny, aby významně nepoklesly jejich stavy. Zásadní je v oblasti zaměstnanosti také otázka, zdali jsou tyto činnosti zajímavé i pro samotné příslušníky KMNS. Nakolik je pro ně tedy přitažlivá práce rybáře, pastevce sobů, lovce, nebo sběrače. Část dětí, které navštěvují internátní školy, v rámci kterých mají vysokou míru blahobytu, si nyní jen velmi těžko dovede představit život kočovníků. *„Дети, получившие образование в школе-интернате, зачастую не желают возвращаться в тундру, к «трудной» и «однообразной» кочевой жизни, где заботиться о себе и своей семье приходится самому“.*²²⁸

Výběr jiného druhu zaměstnání je spojen s řadou faktorů, které je možné plně chápat. Pasterectví sobů je náročné z hlediska přírodních podmínek a chybí zde civilizační „výdobytky“ pohodlného života. Zároveň ale existuje skupina lidí, kteří si jiný způsob života než kočovný nedokáží představit. Bohužel však mnoho odborníků a laiků chce téměř „násilně“ vidět příslušníky KMNS jako nositele tradičních činností. Myšlenka, že příslušníci KMNS mají zcela automaticky zájem pokračovat v tradičních pracích je obecně rozšířená. Jde o stereotyp, který zásadně zkresluje pohled na příslušníky KMNS. Toto zkreslení pak vytváří nesprávný pohled na realitu, jehož výsledkem je vidění pouze jediné cesty rozvoje příslušníků těchto etnik.

Studenti z řad KMNS mají zájem o přibližně stejná zaměstnání jako jejich ostatní spolužáci. Populární zaměstnání se v tomto směru neliší ani v tomto autonomním okruhu, ani na federální úrovni RF. Zajímavá jsou pro ně zaměstnání s velkými příjmy

²²⁸ КВАШНИН, Ю. Н. Современные этнополитические процессы в Ямало-Ненецком автономном округе. In: *Известия Алтайского государственного университета*, 4–3(68). Барнаул, 2010, s. 101–108.

a významným sociálním statusem. Jsou to profese spojené s ekonomikou, managementem, právem, či informačními technologiemi. Vzhledem k tomu, že v Jamaloněneckém autonomním okruhu má podstatnou úlohu těžba plynu a ropy, jsou zde populární i specializovaná zaměstnání v tomto zaměření. Mezi studenty je také velmi často populární profese lékaře, žurnalisty a také učitele. Pochopitelně, záleží na studijních schopnostech a výsledcích. Žáci, kteří nepatří mezi studijní typy mají v budoucnosti jiné záměry a uvažují spíše o řemeslných zaměstnáních. Výjimku tvoří děti ze silně tradičně orientovaných rodin zabývajících se pastevectvím sobů.

Domácí hospodářské činnosti.

Domácí hospodářské činnosti mají velký význam pro zajištění blaha rodiny. Vyjmenovat můžeme pěstování domácích plodin, chov zvířat, sběr divoce rostoucích plodin, lov zvěře a rybolov. Výkon těchto činností je pouze orientační a závisí na řadě různých faktorů. V první řadě jsou to možnosti, které lokální přírodní podmínky umožňují. Dále je ovlivňuje například vzdálenost od města. Pokud je rodina schopna část své produkce realizovat na trhu, pak to znamená doplňkový příjem. Druhy domácích hospodářských činností se příslušníci KMNS v JANA O neodlišují od ostatního obyvatelstva, až na výjimku pastevectví sobů. Vliv na úspěšnost a užitek, který vedení domácího hospodářství rodinám přináší, má několik faktorů, např. ochota podílet se na těchto domácích činnostech, schopnost vlastníma rukama zabezpečovat dům, vyhledávat možnosti, kde uplatnit vypěstované produkty. Pro realizaci na trhu je zapotřebí mít k dispozici transportní prostředky, kterými je produkty možné dopravit ke spotřebiteli. V případě příslušníků KMNS, kteří žijí usedlým způsobem života, můžeme do kvality jejich života započítat bydlení, na kterém se odráží určitá úroveň blahobytu, ale zároveň v něm lze, do jisté míry, zaměnit peníze svojí prací.

U kočovníků je vedení hospodářství natolik specifické, že většinu domácích prací nelze zaměnit. Mnoho předmětů, které příslušníci KMNS zabývajících se pastevectvím sobů používají, si ke svému životu musí vyrobit sami. Osobní aktivitu v tomto případě zaměnit financemi není možné. Jedná se většinou o výrobu *nart*, *čumů*, šití oděvů a obuvi (z látek, sobích a jiných kožešin a kůží) a výrobu mnoha jiných předmětů naprosto nezbytných k životu v tundře a lesotundře. Tyto činnosti sice patří mezi domácí hospodářské práce, ale v tomto případě nenabírají význam doplňkového příjmu a ani nenahrazují práci finance, které by byly ušetřeny za koupi těchto předmětů.

Tradiční hospodářské činnosti.

Mezi práce, kterými se KMNS zabývají a které patří mezi tradiční hospodářské činnosti je pastevectví sobů, rybolov, lov a sběračství. Je nezbytné uvést, že většinou žádná z těchto činností nebývá vykonávána samostatně. Jedná se o komplex činností. V obském severním povodí se koncem devatenáctého a začátkem dvacátého století historicky zformovalo několik lokálních hospodářských typů, které různou měrou kombinují možnosti zdejšího tradičního hospodářství. V zásadě se jedná o různou kombinaci rybolovu, lovu, pastevectví a sběračství. Vliv mají různé zdroje, druhy ryb a zvěře a různá časová závislost na sezónních tazích ryb.

Rybolov.

Rybolov měl a stále má významné zastoupení v hospodářství KMNS. Ryby jsou potravou nejenom pro lidi, ale i pro psy, kteří pro namáhavou práci v tundře potřebují vydatnou potravu. V oblastech Jamaloněneckého autonomního okruhu obyvatelé loví ryby z moře, Obu, mnoha jiných řek, ale také z celé řady jezer a jezírek, která se rozprostírají po celé zdejší tundře. Výlov ryb určují místní přírodní podmínky a je, mimo mnoha jiných faktorů, určen zejména migrací sezónních ryb. Základními druhy ryb, které příslušníci KMNS loví, jsou *nelma* (*Stenodus leucichthys nelma*), *maxun* (*Coregonus muksun*), *pyžjan* (*Coregonus lavaretus pidschian*), *omul* (*Coregonus migratorius*). Dříve se lovil i jeseter (*Acipenser*), jehož lov je v současné době zakázán. Většina ryb Ob-irtyšského povodí migruje. Migrují rovněž losovité ryby, které se nejčastěji loví v Obské zátocce, Tazovské zátocce a v ústí Severní Sosvy. Celá oblast JANA O je neobyčejně bohatá na ryby, i když se jejich množství neustále snižuje. V obzvláště velkém množství se v Obském povodí vyskytuje *čir* (*Coregonus nasus*). *Čir* migruje až k řece Severní Sosva a jeho tření probíhá v řekách Ščekur'je, Vol'je, Chulge, Ljapině a Man'je. *Nelma* se vyskytuje v celém Obu a její tah zadržuje až Novosibiřská přehrada. V malých množstvích se vyskytuje i v Irtyši daleko za Tobolskem. Kromě Obu se také tře v Severní Sosvě. *Maksun* dorůstá v Obském zálivu a až teprve v období dospělosti migruje proti proudu Obu. Migrace *maksuna* probíhá v jarním období. Tření probíhá v oblasti středního toku Obu za ústím řeky Tomy. V těchto oblastech také zimuje a do Obského zálivu se vrací až v jarním období. *Pyžjan* se tře v řekách Severní Sosva, Vojkar a Synja. *Peljad* (*Coregonus peled*) má daleké migrační cesty až do uralských přítoků Obu. Migrace začíná časně zjara a končí koncem června. *Peljad* také zimuje v řece Ljapin, odkud pluje po proudu do Severní Sosvy. Jeseter také vykonává dlouhé migrační cesty. Mezi další ryby, které příslušníci KMNS loví,

patří například štika, plotva, karas, okoun. Většina těchto ryb žije ve své oblasti celou dobu života. Využití těchto ryb bývá různé a to až již z hlediska zpracování, či lokálních tradic. Například štika je jako potrava tradičně zakázána německým ženám a tento „zákaz“ dodržují i některé ženy, které nežijí kočovným způsobem, jsou vzdělané a přestěhovaly se do města, kde pracují například v různých úřadech. Tahy ryb se významnou měrou odráží v harmonogramu celoročních hospodářských aktivit.

V JANAŮ jsou dvě základní období rybolovu. Letní začíná v červnu když odplave led a končí v září, tedy v období, kdy řeky opět začínají zamrzat. Zimní období je využíváno méně a ryby se v zimě pro komerční účely téměř neloví. Lov probíhá pomocí sítí, nebo se loví na háček. Dále bývaly ryby loveny do vrší cylindricko-kónického tvaru. Vedle sebe se stavělo i několik vrší. Sítě se používaly zejména v ústích větších toků a v Obské zátocce. I když se obvykle používaly menší typy, někdy byly používány i sítě o délce až 200 metrů. Při práci se sítěmi a i při jiných způsobech rybolovu byly využívány loďky. Letní lov měl v minulosti velký význam i z hlediska následného zpracování ryb, neboť pouze v letním období bylo možné ryby konzervovat vlivem slunečního záření. Usušené ryby mají nižší hmotnost a z tohoto důvodu byly vhodnou potravinou na cesty, které tyto národy vykonávaly. Před lovem v zimě je nezbytné vykonat náročnou práci – prosekat se ledem k vodě. V tomto období se ryby vaří, smaží, prosolují a zamrazují. V současné době se pro konzervaci používají mrazáky. Dříve se v průběhu celé zimy vytvářely velké bloky ledu v zastřešených stavbách. Díky ochraně před sluncem tál led na jaře velmi pomalu a mohl být dlouhou dobu užíván k chlazení ryb. Tento způsob se v některých místech používá i v současnosti. Podíl KMNS na výlovu ryb v Jamaloněneckém autonomním okruhu je 78,2 %.²²⁹

Ve sféře rybolovu je pro KMNS systém RF nastaven následujícím způsobem. Příslušníci KMNS mohou zdarma vylovit stanovené množství ryb pro svou vlastní obživu. Jedná se o ryby určené pro jejich vlastní konzumaci, nejsou to ryby k prodeji. Prodej ryb vylovených v rámci stanovené kvóty je dalším osobám zakázán, neboť to již nepatří do kategorie vlastní konzumace. *„Коренные малочисленные народы Севера, имеют право вылова водных биологических ресурсов в местах своего компактного проживания, калаша и так далее. ... Для личного потребления вылавливать рыбу ни тундровикам, ни тем, кто живет у реки, никто не запрещает. ... Для этого не*

²²⁹ КРЫЛАТЫХ, Э. Н. Научный отчет по теме «Состояние и перспективы развития агропродовольственного комплекса российских арктических территорий (на примере Ямало-Ненецкого автономного округа)», Международная энергоэкологическая программа «Энергия Арктики». In: adc.newparadigm.ru [online]. 2011 [25.2.2013]. Dostupné z: <http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>, s. 20.

требуется оформлять какие-то разрешения, просто теперь человек точно знает, что такой объем ему положен официально. Граждане могут спокойно выезжать на реку и рыбачить“.²³⁰ Obvykle se v různých oblastech RF stanovuje kvóta, tedy množství, které pro svoji vlastní potřebu mohou vylovit. V JANA O se k této kvótě dochází následujícím postupem. „Федеральное агентство по рыболовству рассчитывает нам определенный объем водных биологических ресурсов для осуществления представителями аборигенного населения традиционного образа жизни. Данный объем делим на среднесписочный состав лиц из числа коренных малочисленных народов Севера проживающих в регионе. Данный показатель не берется нами с потолка, в этом году мы запросили данную информацию в окружном департаменте по делам коренных малочисленных народов Севера, по муниципалитетам. В итоге выяснили, сколько человек относящих себя к аборигенному населению проживает в округе. Выделенную квоту поделили на этот показатель и получили норматив: немногим более ста килограмм рыбы разных видов может выловить каждое лицо“.²³¹ Kromě toho mají KMNS možnost vytvářet právnické osoby, které rovněž žádají o možnost výlovu ryb. V takovém případě se již jedná o průmyslový lov.

I v oblasti rybolovu se někdy můžeme setkat s určitými zavádějícími informacemi. Jejich výsledkem může být nepochopení široké veřejnosti, vedoucí k stereotypům týkajícím se života KMNS a jejich vztahů se státní správou. Příkladem může být rozšíření fám o zákazu výlovu ryb ze strany úřadů v roce 2009. Vedoucí jedné z občin Šuryšcarského rajónu v tomto roce napsala dopis s názvem „Коренные народы Ямала лишились права на продукты национального питания“.²³² V něm si stěžovala, že se KMNS zakázalo lovit ryby pro vlastní potřebu a tím je jim odepřen přístup ke zdroji obživy. Dopis byl sepsán ve velmi emotivním duchu. „В силу наших национальных обычаев и традиций, мы не можем готовить вышеуказанные блюда из щуки или налима, которые являются для нас священными, их можно употреблять в пищу только в сваренном виде. „Своими действиями Департамент биоресурсов нарушает наш привычный ритм и уклад жизни, ломая исторически сложившиеся традиции и обычаи, предлагая взамен свое видение. Без согласования с местным населением, родовые угодья предков переданы под заказник, и теперь, мы лишены и права на ведение традиционной хозяйственной деятельности, возможности передачи внукам и детям накопленного бытового опыта. Со временем будут

²³⁰ Кто оставил аборигена без муксуна? In: *finugor.ru* [online]. 20.07.2009 [Cit. 1.10.2013]. Dostupné z: <http://finugor.ru/node/11405>.

²³¹ Ibid.

²³² Ibid.

утеряны уникальные рецепты национальной кухни народа ханты, что отрицательно отразится и на вырождении культуры, а в дальнейшем и исчезновения северных народов...“.²³³ Dopis putoval do místní pobočky jedné z politických stran, která z něj vytvořila politické téma, ve kterém ústřední úlohu hrálo obvinění z cílené degradace národů a také údaje o tom, jak malé množství těchto ryb mohou KMNS konzumovat. „Могут съесть в год 139 граммов нельмы, 165 грамм муксуна, 554 граммов щекура и т.д. В общей сложности, в течение года коренному жителю Ямала, у которого одним из основ пищи является рыба, разрешено выловить только два килограмма пятьсот двадцать грамм рыбы.“.²³⁴ Tedy, informace o pouhých gramech, které mohou příslušníci KMNS využít.

Skutečností ale je, že normou na jednoho příslušníka KMNS bylo v roce 2009 více než sto kilogramů ryb. Dopis se navzdory reálnému stavu rychle rozšířil po internetu a vytvořil naprosto jiný pohled na život KMNS a fungování státu v těchto oblastech, než jaký ve skutečnosti je. Kromě toho se informace z dopisu staly předlohou mnoha dalších článků a diskusí deklarujících těžký stav KMNS v RF, které se vymezují proti státní moci, jejímž, podle těchto článků jediným cílem, je tyto národy zlikvidovat. Podobné stereotypy a veřejné vnímání jsou jen odrazem malé informovanosti o skutečnosti. Někdy je jejich vznik pouze otázkou náhodnosti a někdy je mířen jako nátlaková metoda zaměřená na dosažení svých cílů.

Část z článků v podobném duchu je přitom publikována, či komentována přímo členy KMNS a jejich aktivisty, které nemůžeme považovat za osoby, která by nevěděli, jaká je skutečnost. Nicméně někteří příslušníci KMNS na tyto metody hledí velmi negativně.

Občina, ze které byl otevřený dopis odeslán, ale ve skutečnosti opravdu nezískala povolenkovou kvótu k výlovu ryb. Pro vysvětlení je ale podstatné rozlišovat občinu a fyzickou osobu patřící mezi KMNS, která může lovit ryby pro svoje potřeby, čímž využívá svá individuální práva rozšířená legislativou týkající se KMNS. Občina, tedy právnická osoba, musí jako jakýkoliv jiný „podnik“ podávat své žádosti o povolení výlovu ryb pro průmyslové účely. Jak vysvětlil V. O. Žedulev (první náměstek ředitele okružního oddělení biologických zdrojů), důvod, proč tato obecina nedostala povolenku na výlov ryb

²³³ Коренные народы Ямала в 2009 году лишились права на продукты национального питания. In: *yamal.spravedlivo.ru* [online]. 2009 [Cit. 2.9.2013]. Dostupné z: <http://yamal.spravedlivo.ru/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B5-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/54066.html>.

²³⁴ Ibid.

byl jednoduchý. Nezažádala o ni. „Мы, в свою очередь, своевременно даем объявления, доводим до муниципальных образований информацию о проведении конкурсов на закрепление промысловых участков, квот. Если предприятие любой формы собственности хочет участвовать в промышленной добыче рыбы, то им согласно правилам рыболовства нужно своевременно оформлять необходимые документы и предоставлять их на конкурс. Данная община этого не сделала“.²³⁵ Jak zdůraznil dále, pokud příslušníci KMNS chtějí lovit ryby pro svoji vlastní konzumaci, pak jim to, vzhledem k stávajícím zákonům, nikdo ani zakázat nemůže.

Jedná se o typický příklad etnické mobilizace, kterou můžeme považovat za určitý druh adaptace, o vyzkoušenou efektivní metodu, která velmi často vede k úspěšnému dosažení stanovených cílů. Tato metoda je uplatňována v různých sférách života. Podobné příklady můžeme najít častěji, například v roce 2005 po katastrofických škodách v zimě ve vesnici Kolymskoe v Sredněkanském rajónu Magadanské oblasti byl v rámci boje za opravy vesnice rovněž vyzdvihován etnický prvek. „Борясь за восстановление села, этнические лидеры подчеркивают, что происходит ущемление национальных интересов (хотя так же пострадало и неаборигенное население), и считают этот аргумент наиболее эффективным в отстаивании своих прав“.²³⁶ Tento způsob se opakuje a z jeho častého využití a reakcí je vidět, že přináší očekávané výsledky.

Lovit ryby mohou příslušníci KMNS s určitými výjimkami. Je zakázán výlov ohrožených ryb jako je například jeseter. V současné době se v JANA O stále více hovoří i o možném zákazu výlovu *тахина*, ale významně se zmenšila i populace jiných ryb. „Я считаю, что сегодня актуальна такая мера, как включение муксуна в региональные Красные книги. ... Муксун и чир в Оби снизили численность за последние 35 лет примерно в 5 раз. ... Из всех видов сиговых рыб судьба обского муксуна наиболее трагична. Муксун повторяет судьбу обского осетра, который включен в Красную книгу РФ, но совершенно потерян как биологический ресурс в Обском бассейне. ... Промысел муксуна будет неминуемо запрещен в ближайшие 2 года, хотя я считаю, что это пора сделать уже сегодня“.²³⁷

V souvislosti s těmito úvahami se začíná ozývat nesouhlas ze strany KMNS,

²³⁵ Кто оставил аборигена без муксуна? In: *finugor.ru* [online]. 20.07.2009 [Cit. 1.10.2013]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/11405>>.

²³⁶ ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтнические взаимодействия и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.

²³⁷ На восстановление популяции муксуна потребуется два десятилетия. In: *arctic-info.ru* [online]. Datum neuvedeno [Cit. 2.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.arctic-info.ru/Interview/Page/na-vosstanovlenie-popylacii-myksyna-potrebyetsa-dva-desatiletia>>.

ve kterém je vyjádřena mimo jiné i tradičnost této ryby pro některá jídla. Výlov *maksuna* je povolený v Jamaloněneckém autonomním okruhu i Chanty-mansijském autonomním okruhu. Dříve se lovil i v Tomské oblasti. Kvóty výlovu lososovitých ryb se však téměř nikde naplno nevyužijí a povolené množství se „nevyloví“. Podle V. Bogdanova to není tím, že by byly natolik vysoké, nebo tím, že by toto množství ryb nebylo možné vylovit. Dle jeho názoru je pouze skrýváno skutečné množství vylovených ryb a to zejména u menších zpracovatelů. Velcí zpracovatelé ryb, podle něj, sice také mají podíl na zpracování ryb z pytláctví i když v současné době je to již spíše vzácnost. *„Большая часть муксуна поступает на прилавки с северной части Тазовской губы. Все жители прибрежных поселков здесь «живут» в основном за счет браконьерской рыбы. Официальные заготовители не рыбачат в районе мыса Чузорь и поселка Антипаюта, где основные зимовальные ямы муксуна. Отмечу, что в период существования СССР эти участки реально строго охранялись“.*²³⁸ K pytláctví místních obyvatel dále říká. *„Если браконьер чудом поймал осетра, конечно, он его съедает, а раньше и продавал. Жители Тазовской губы - рыбаки, не рыбаков там нет, и они активные участники процесса уничтожения рыбы. Ненцы, ханты рыбачат, вылавливают и продают эту рыбу. Просто очень высок спрос. В отдаленных уголках, например, в Таймырском Долгано-Ненецком округе или в реке Оленек, там почти вся рыба целая. Продать некому, а здесь всегда можно выгодно реализовать продукцию. За сезон перевозчик рыбы из Антипаюты в Тазовский «убивает» снегоход Yamaha - так часто ездит“.*²³⁹ A na komentář, týkající se skutečnosti, že se jedná o jejich zdroj obživy reaguje *„Этнос, действительно, не может жить без биоресурсов - это исключено. Значит они в первую очередь заинтересованы в том, чтобы эти ресурсы были сохранены. Исчезновение сиговых рыб - это проблема главным образом коренных народов Севера. Но почему-то их представители, и в Государственной Думе, и в окружных, мало отстаивают интересы своего народа в вопросе сохранения рыбных ресурсов“.*²⁴⁰

Pytláctví je tedy jedním ze zdrojů přilepšení rozpočtu a to v některých případech až zásadní měrou. Snižující se stavy biologických zdrojů nejsou pytlákům překážkou. V tomto směru není rozdíl mezi KMNS a ostatním obyvatelstvem.

Podobný systém limitů výlovu jako v JANA O je také v Magadanské oblasti a další regionech, ve kterých příslušníci KMNS žijí. V Magadanské oblasti se loví zejména

²³⁸ Ibid.

²³⁹ Ibid.

²⁴⁰ Ibid.

lososovité ryby. Norma výlovu se každoročně stanovuje a její velikost bývá různá i pro různé části oblasti. Pokud je například jako základní stanovena norma 100 kilogramů ryb na osobu, pak ve vzdálenějších regionech bývá zvýšena na 125 až 150 kilogramů a to včetně kojenců. Kvóta má i varianty, které počítají s výlovem různých druhů ryb. Příslušníci KMNS pochopitelně stojí o cennější a chutnější druhy ryb. Z tohoto důvodu, i když by někdy mohli jednoduše vylovit všechny ryby objemu kvóty ve velmi krátkém časovém období, raději čekají na tah ryb, které jsou cennější. To do jisté míry ovlivňuje migraci obyvatel do míst, kde je tyto ryby možné lovit.

Příprava ryb se v současnosti také většinou podstatně liší od zpracování, které se používalo dříve. *Jukola*, ryba mírně uzená před sušením, a kvašená ryba (k zakvašení se sbíraly divoce rostoucí plody) se v dnešní době připravují pouze v některých vesnicích a to velmi vzácně. V současnosti se ryby nejčastěji suší a také se zpracovává červený kaviár. Ten má v Magadanské oblasti z produktů rybího průmyslu největší hodnotu a je pro mnoho lidí prostředkem ke zvýšení příjmů. Relativně mnoho lidí si i zde snaží přivydělat pytláctvím. Zjednodušuje jim to skutečnost, že efektivní kontroly výlovu na limitní karty jsou téměř nemožné.

Mezi další inovace týkající se KMNS, patří nabídka místních orgánů státní správy, že na základě odevzdaných limitních karet KMNS ryby naloví některá z velkých zdejších společností. V Severoevenském rajónu je to *ООО²⁴¹ Тичоокеевская промышленная компания*, v Omskučanském rajónu pak *ООО Рыбная компания*. Kromě toho jim tyto ryby mohou být následně zamrazeny a příslušníci KMNS si pro ně mohou jen přijít k mrazákům, kde jim jsou bezplatně vydávány. Část příslušníků KMNS této příležitosti využívá z důvodu pohodlnosti. Jednou strategií je využít této možnosti na část limitu a na část si samostatně vylovit ryby podle svého výběru.²⁴²

Tato možnost je pro příslušníky KMNS sice pohodlná, avšak zdaleka nespadá do představ o tradičním způsobu hospodářství a můžeme ji maximálně považovat za určitý druh sociální pomoci. V některých vzdálených oblastech ale příslušníci KMNS tuto možnost nemají a většina ryb se v takovém případě zpracovává solením.

Lov ryb s uplatněním povolenkových karet je využití doplňkových práv, založených na etnické příslušnosti, která jsou realizována na individuální úrovni. Kromě individuální úrovně můžeme vidět i úroveň kolektivní, tedy vytváření hospodářských

²⁴¹ ООО – společnost s. r. o.

²⁴² ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтнические взаимодействия и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.

организаций из рядов КМНС, jejichž спецификом jsou privilegia stanovená zákonem. „*формы самоорганизации КМНС, так как они объединяют ограниченное число лиц, как правило, трудоспособного возраста, и действуют в сфере экономики. Это национальные предприятия, имеющие квалификационную категорию «хозяйствующий субъект аборигенов» (ХСА)*²⁴³, и родовые общины (РО)“.²⁴⁴

Общины выполняют различные хозяйственные функции, ale v Магаданской области se nejvíce orientují na rybolov, neboť se jedná o obor s nejvyššími příjmy. Na vytváření mnoha struktur КМНС je někdy vytvářen určitý „tlak“ ze strany státu. Důvod, proč státní orgány často velmi intenzivně pracují s КМНС a pomáhají jim, někdy by se skoro mohlo zdát, že jim tuto činnost „nutí“, se zdá být snaha o vykazání činnosti a jejich aktivního života. Motivací pro přitahování zájmu КМНС jsou často privilegia, která jsou jim dáвана. Je vidět, že tato privilegia a výhody mají významný účinek. V případě jejich rušení, například rušení daňových zvýhodnění, zájem КМНС následně často opadá. Jedná se tedy o adaptaci k podmínkám, které vznikají v důsledku specifické legislativy. „*По нашим данным, национальные предприятия образовывались чуть ли не явочным порядком, количество их доходило до 75. Отмена налоговых привилегий, конкуренция со стороны крупных рыболовческих фирм, ужесточение условий выделения промышленных лимитов и другие неблагоприятные факторы вели к постоянному уменьшению числа ХСА*“.²⁴⁵ Vznik občin je adaptací na sociálně-ekonomickou situaci prostřednictvím stávající legislativy a vede k využití potenciálních příležitostí. „*В 2003 г. каждой РО выделялся лимит на вылов 2 тонн рыбы, вследствие чего они возникали, по словам информатора, «как грибы после дождя». С 2004 г. эта практика отменена, общины должны проходить конкурс на общих основаниях*“.²⁴⁶

Podstatná je i ztráta etnické odlišnosti v porovnání s ostatními podnikatelskými subjekty, které jsou zaměřeny na rybolov. Jedinou výjimku tvoří personální složení. To je ovšem také formováno na základě vnějšího vlivu, v tomto případě legislativou, která stanovovala, že v „ХСА“ musí být 70 % pracovníků příslušníky КМНС. Kromě toho, ředitel rovněž musel být příslušníkem КМНС. „*Самое же главное заключается в том,*

²⁴³ ChSA – tzv. „*хозяйственный субъект аборигенов*“ se váže s obdobím, kdy po rozpadu Sovětského svazu v období krize vznikla reálná potřeba nějakým způsobem řešit skutečně velmi problematickou situaci КМНС v Магаданской области a regulace na federální úrovni prakticky ještě neexistovala. Tento typ organizace byl Магаданской zvláštností. V současné době již neexistuje a jeho funkce plní obce.

²⁴⁴ ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтнические взаимодействия и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.

²⁴⁵ Ibid.

²⁴⁶ Ibid.

*что и ХСА, и общины, расположенные на Охотском побережье, ведут совершенно идентичную хозяйственную деятельность, нацеленную на получение прибыли, и, стало быть, не могут не иметь коммерческий характер. Кроме того, аборигенные предприятия в меру своих возможностей модернизируют способы добычи и переработки рыбы, которые к настоящему времени утратили какие-либо этнодифференцирующие признаки“.*²⁴⁷

V Jamaloněneckém autonomním okruhu má rybolov, stejně jako v Magadanské oblasti, také zásadní úlohu. Podíl ryb vylovených příslušníky KMNS v JANAО činí 78,2%.²⁴⁸

Etnická příslušnost díky současné legislativě zabezpečuje možnosti sebezásobení a také možnosti vytvářet organizační jednotky, které se využívají k hospodářské činnosti. Ty se od jiných podniků, s výjimkou personálního obsazení, prakticky neliší. Využívá se moderního vybavení, metody lovu a zpracování získaných produktů, tedy ryb, má ve většině případů moderní podobu. Zakvašování ryb je v současnosti naprostou výjimkou, solení také není příliš časté. Prvky tradičnosti jsou, pokud je rybolov základní hospodářskou činností, v převládající míře ztraceny.

Pastevectví sobů.

Základní je dělení na tundrový a lesní způsob chovu sobů. Pro lesní chov jsou typické následující rysy: malý rozměr stád, polovolné pasení stáda, dojení samic a někdy způsob jízdy na sobech. Ten se zachoval „... почти без изменения у современных тувинцев и тофаларов, частично у селькупов и лесных ненцев“.²⁴⁹

Typ tundrového chovu bývá považován za typ pozdější a je spojován s postupem do tundrové zóny, kde si jiné podmínky vyžádaly nové, inovativní postupy. Pro tundrový způsob chovu je typické jízdni zapřahání sobů za saně, spojování stád v některých obdobích a celoroční hlídání stád. Jedinou výjimku tvoří Sámové na poloostrovu Kola, kteří praktikují volné pasení sobů v letním období. V tomto období se tedy sobi pasou samostatně bez dohledu pastevců. Kromě nich jsou však sobi na ostatních místech tundry,

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ КРЫЛАТЫХ, Э. Н. Научный отчет по теме «Состояние и перспективы развития агропродовольственного комплекса российских арктических территорий (на примере Ямало-Ненецкого автономного округа)», Международная энергоэкологическая программа «Энергия Арктики». In: adc.newparadigm.ru [online]. 2011 [25.2.2013]. Dostupné z: <http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>, s. 20.

²⁴⁹ ЮЖАКОВ, А. А. – МУХАЧЕВ, А. Д. *Этническое оленеводчество западной Сибири: Ненецкий тип*. Новосибирск, 2001, s. 14.

včetně Jamaloněneckého autonomního okruhu, pod stálým dohledem pastevců. Další způsob dělení se soustřeďuje na mobilitu. Kategorie jsou tři: kočovný, polokočovný a domácí způsob vedení hospodářství. Je pochopitelné, že toto rozdělení je pouze orientační. K tomuto dělení však musím podotknout, že domácí způsob vedení hospodářství se soby je, podle některých autorů, způsob hospodaření ruského obyvatelstva v těchto krajích. „Последняя форма оленеводческого хозяйства известна как „избенное“ или „приизбенное“ оленеводство и впервые описана С. В. Керцелли как разновидность сельского хозяйства у русскоязычного населения в Архангельской губернии. В 20. веке оно практически исчезло. Некоторые этнографы называют „избанным“ оленеводством восточных хантов, лесных ненцев и селькупов, подразумевая под „избой“ летний сарай–загон для отдыха оленей“.²⁵⁰

Polokočovný způsob je typický tím, že obyvatelé, kteří ho praktikují se v létě usazují a zabývají se intenzivním lovem a zpracováním ryb. Po skončení léta a aktivního rybolovu začíná opětovné kočování. Se soby se kočuje až do následujícího léta, kdy opět začíná rybolov. V průběhu tohoto kočování rovněž probíhá lov. „С наступлением снежного периода оленей собирают до весны кочуют с ними по паствам, занимаясь охотничьим промыслом. Этот тип оленеводства считается наиболее древним но к настоящему времени он применяется лишь в немногочисленных личных хозяйствах селькупов, восточных хантов, лесных ненцев“.²⁵¹

Mezi základní rysy tundrového způsobu chovu patří: velký počet sobů ve stádě (jedná se o stáda, která v průměru čítají od 500 do 3000 kusů zvířat); celoroční využití sobů jako transportního prostředku a to konkrétně formou zapřahání za *narty*²⁵²; celoroční hlídání stád, ke kterému se využívají i psi; daleké meridionální sezónní kočování a v neposlední řadě i shromažďování stád v letním období.

V průběhu staletí se tradiční způsob života příliš neměnil a metody kočování a pěstování sobů zůstávaly stejné, nebo se přinejmenším výrazně neodlišovaly. Stejně tak to bylo i s prostředky, které byly při tomto způsobu života využívány. I přesto, že zde život zůstal prakticky stejným, do tradičního způsobu života byly vneseny inovační techniky a prostředky. Vakcinace sobů byla zavedena okolo roku 1913 a v pozdějším průběhu socialistického hospodářství byla úspěšně a efektivně rozšířena. V současné době se sobi očkují proti antraxu, tedy sněti slezinné, a psi jsou očkováni proti vzteklině. Očkování

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² *Narty*: saně určené k zapřahání za soby. Slovo *narty* je rozšířeno a používáno i ruským obyvatelstvem. V Jamaloněneckém autonomním okruhu je toto slovo používáno všemi etnickými skupinami.

probíhá v období června a je očkována významná část sobů. Podle mých informací nyní ale nejsou očkováni všichni sobi. Víceméně pravidelná inventarizace sobů začala probíhat v roce 1929. V souvislosti se socialistickým hospodářstvím se chov okolo roku 1930 začal výrazně silněji orientovat na spotřební výrobu. Bonifikace sobů je také spojena s rokem 1930. Roku 1957 začíná být využíváno radiové spojení jednotlivých „sobích brigád“. Toto spojení je využíváno i v současnosti. Nicméně kočovníci, kteří žijí samostatným způsobem života v tundře, tyto přístroje mít nemusí, jak tomu bylo v případě některých mých informátorů. V posledních letech se ze strany orgánů autonomního okruhu rozšiřuje dotování satelitních telefonů. Pro kočovníky přišla roku 1961 další inovace: výplata za práci při pasení sobů ve formě peněz. V souvislosti s krizí rozpadu Sovětského svazu výplaty v penězích na nějaký čas opět mizí a nastoupila osvědčená směna naturáliemi. Roku 1961 byly zavedeny dotace na prodej sobího masa. Dotace byly poměrně vysoké a výplaty pastevců byly v závěrečné fázi socialismu natolik vysoké, že práce jako hlídání sobů byla vyhledávaná. S rokem 1962 je také spojena inovace příkrmování sobů speciálními kombinovanými krmivy. Počátek částečného využívání sněžných skútrů místo zapřahání býků sobů v zimním období se váže k roku 1976. Další inovací bylo řezání a následné využití sobího paroží. Tato inovace je zavedena od roku 1982.

Pro kočovníky má zásadní roli sob. Je to odolné, vytrvalé a rychlé zvíře, které je dokonale přizpůsobeno k životu v drsných a nehostinných tundrových krajích. První písemné zmínky o sobech nacházíme v díle Aristotela, který popisuje změny barvy jejich srsti v průběhu ročních období, a zápisky týkající se sobů najdeme i v Caesarových Zápiscích o válce galské. Olaus Magnus popsal chov sobů u Sámů v Dějinách severního lidu roku 1555.

Co se týče schopností tohoto zvířete, byla prováděna celá řada testů. A. D. Muchačev uvádí některé z výsledků těchto zkoušek. *„Рабочая производительность северных оленей характеризуется достаточно высокими показателями. Судите сами: в испытаниях четыре оленя, запряженные в легковую нарту, проходили дистанцию 1600 м за две минуты сорок секунд, а расстояние в 3200 метров за пять минут двадцать секунд. В испытаниях на срочную доставку корреспонденции такая же упряжка по зимней наезженной дороге проходила путь в 45 км за один час тридцать минут, а расстояние в 85 километров – за три часа. При испытаниях северных оленей на выносливость при средней нагрузке 400 – 500 килограмм парная запряжка по зимней хорошо накатанной дороге проходила дистанцию в двадцать километров за час двадцать минут. При испытаниях на*

*максимальную грузоподъемность запряжка из двух оленей на дистанции 400 метров в среднем везла груз в 2000 килограмм. По хорошей зимней дороге оленья упряжка за сутки способна пройти расстояние в 200–250 километров“.*²⁵³

Pastevectví sobů je hospodářskou činností, ve které se zachovalo nejvíce tradičních rysů materiální kultury a díky svébytnému způsobu života pastevců sobů se významnou měrou uchovávají i duchovní tradice. Ve velké míře je současné pastevectví sobů stejné, jako bývalo před staletími. V Ruské federaci je více než 300 milionů hektarů pastvin vhodných pro výpas sobů.²⁵⁴ Jedná se o obrovská teritoria a vzhledem k možnostem, které se skýtají, se v některých regionech o sobech uvažuje jako o jedné z možností sebezásobení z místních zdrojů a to i v souvislosti s posílením vnitřní potravinové bezpečnosti pro krizové případy. V dalším rozvoji můžeme předpokládat posílení podpory chovu sobů a s tím související možné dotace v tomto zemědělském sektoru z důvodů bezpečnostních hledisek. Role KMNS by v takovém případě byla zásadní.

Cílem chovu sobů je jejich pěstování na maso. Nicméně, pro kočovníky je sob vším a má velmi široké využití. Bez nadsázky bychom soby mohli označit za svět sám o sobě. Je to základní realie života kočovníků v tundrových a lesotundrových krajích. „*Sob je pro Něnce vše. Sob je potravou, sob je oděvem, sob je obydlím. Sob je transportní prostředek*“, vypočítává mi při našem setkání prezident světové asociace chovatelů sobů Dmitrij Ottovič Chorola a pokračuje dále: „*Sob je také prostředkem směny, zdejšími „zlatem“.* Sobi jsou předmětem hrdosti i pýchy. Mezi nimi se Něnci rodili i umírali odnepaměti“.

Sobi, kteří se pěstují v Jamaloněneckém autonomním okruhu, jsou Něnecké plemeno. Ve srovnání například s Evenským plemenem je Něnecké o něco menší a také na rozdíl od Evenckých sobů se sobi Něnečtí nesesdlají, ale pouze zapřahají za *narty*.

Pokud hovoříme o sobech, dostáváme se i k otázce jejich domestikace. „*Многие исследователи считают, что одомашнивание северного оленя произошло почти одновременно с одомашниванием собаки в эпоху неолита. Есть сторонники и его поздней domestikации. Но если вопрос о времени одомашнивания северного оленя является пока дискуссионным, то в отношении его места споров почти нет: подавляющее большинство ученых связывают давний процесс с Центральной или*

²⁵³ МУХАЧЕВ, А. Д. Путешествие в мир оленеводов. Новосибирск, 2001, s. 26.

²⁵⁴ ККРЫЛАТЫХ, Э. Н. Научный отчет по теме «Состояние и перспективы развития агропродовольственного комплекса российских арктических территорий (на примере Ямало-Ненецкого автономного округа)», Международная энергоэкологическая программа «Энергия Арктики». In: adc.newparadigm.ru [online]. 2011 [25.2.2013]. Dostupné z: <http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>, s. 11.

Северной Азии.”.²⁵⁵ Mimo RF v Evropě, s výjimkou Sámů, nevznikl tradiční chov sobů a v Severní Americe, navzdory velkým stádům karibu, rovněž ne.

Tundroví kočovníci Jamaloněneckého autonomního okruhu dnes kočují po podobných trasách, jako to dělali jejich předci. Velká část z nich celoročně kočuje na sever a opět se navrácí na jih. V zimním období kočují v jižních oblastech svých tras. S příchodem jara, pozvolným oteplováním a táním sněhu kočují stále dále a dále na sever. Výjimku tvoří například kočovníci v některých rajónech Priuralského regionu, kde jejich trasy určuje směr údolí daných pohoří Ural. Kočovníci Jamalského rajónu se v zimním období nachází i v lesotundře jižně od města Salechard. Počátkem dubna se obvykle zdržují v okolí tohoto města, ale již v průběhu tohoto měsíce překračují zamrzlý Ob nebo Obský záliv a vydávají se na svoji každoroční cestu na sever. Jejich život je v neustálém pohybu. Cesta, po které se pohybují, je v podstatě každoročně stejná. Po trase, kterou se vydávají na sever, se později budou vracet do jižních oblastí a díky tomu mohou v průběhu pozvolného oteplování část svých věcí zanechávat na vyvýšených suchých návrších. Při svém návratu si je opět vyzvednou a znovu využijí s nástupem zimy.

Rok tundrových kočovníků.

Zimní období je nejnáročnější. Velmi nízké teploty (například v průběhu zimy roku 2005–2006 teploty na Jamalu dosahovaly – 60°C), téměř stálá temnota a velmi časté sněžné bouře. Kromě toho bývají v zimním období stáda sobů častěji napadána nejrůznějšími šelmami. V tundře je v tomto období pro soby skrovné množství potravy ke které je velmi obtížné se dostat. Počátkem zimy se stáda pasou v údolích řek a jiných místech, kde později bude tak silná vrstva sněhu, že další pastva zde bude nemožná. Proto se stáda přesouvají do lesotundry a lesů, kde je potrava sobům snadněji dosažitelná a kde je jí také více. Tento problém se například projevil počátkem roku 2014. Díky zamrznutí povrchu a následnému sněžení se sobi skrz velkou vrstvu sněhu nemohou dostat k potravě a jsou hlášeny ztráty sobů umírajících hlady v řádech tisíců. Orgány autonomního okruhu se tyto ztráty snaží minimalizovat rozvozem krmných směsí. V nejproblematictější situaci se ocitla stáda, která odkočovala do tundry. U stád, která se zdržovala v lesích a lesotundře byla situace lepší.

V lesních oblastech je potravou zejména *jagel* (druh lišejníku rodu *Cladonia*),

²⁵⁵ ЮЖАКОВ, А. А. – МУХАЧЕВ, А. Д. *Этническое оленеводчество западной Сибири: Ненецкий тип*. Новосибирск, 2001, s. 14.

který je vysoce výživný. Mimo *jagelu* jsou to však ještě zelené ostřice a jiné traviny. V lesích také nebývají tak silné mrazy a lesy navíc poskytují určitou ochranu před zimními bouřemi.

Začátkem zimy bývá strategie při pastvě stáda následující: stádo se během dne víceméně volně rozestře po poměrně širokém území a na noc se před útoky šelem sežene a hlídá na jednom místě. Strážci v noci stádo stále objíždějí. Vzhledem k tomu, že šelmy útočí nejvíce proti směru větru se i pastevci zdržují více na této straně stáda pro minimalizování těchto útoků. Ke konci zimy bývá postup pastvy opět jiný a opět se zcela logicky přizpůsobuje přírodním podmínkám. Sníh bývá velmi pevný a pro zvířata může tvořit i nepřekonatelnou krustu. Stádo bývá vyváděno na vyvýšená prostranství, kde je sněhu méně. K libovolnému transportu, ať již se jedná o přesun celého stáda, nebo pouze o přihnání některé jeho zatoulané části, je nejprve zapotřebí odchytit býky určené k zapřahání za *narty*. Při jakémkoli pohybu stáda a změnách pastvin vyjíždí *brigadýr*²⁵⁶ často dopředu. Provádí průzkumy pastvin a hodnotí jejich možnosti: ať již z hlediska kvality nebo z hlediska délky jejich využití. Sobi část rostlin na pastvinách zkonzumují, daleko větší část však vydupou.

Začátkem března probíhá oddělení reprodukční části stáda. Stádo je tedy rozděleno na dvě skupiny. První skupinu tvoří březí samice, tzv. *váženky*²⁵⁷, druhou částí je zbytek stáda. Důvodem je snaha nezneklidňovat březí samice. Druhá část stáda, transportní, je daleko pohyblivější. Rozdělení má pozitivní vliv na úspěšné rozmnožování stáda. Ze stejného důvodu se při hlídání stáda omezuje používání psů, kteří se využívají téměř výlučně pro práci s transportní částí stáda. Pro úspěšné otelení je klidný průběh zimního období velmi významný. Pakliže zima proběhla bez stresů a stádo bylo úspěšně krmeno, jsou zcela pochopitelně výsledky otelení lepší a přírůstek stáda významnější. Telata také bývají silnější a zdravější. Při užití pastvin se proto reprodukční část stáda převádí na jejich výživnější části. Příchod jara znamená zejména přechod ze zimních pastvin na pastviny, kde bude probíhat zabřeznutí. Pro mláďata sobů by byl přechod velkých vzdáleností problematický. Uvědomit si musíme zejména problémy s přechodem mláďat přes vodní toky. Sobi sice velmi dobře plavou, ale i tak bývá přechod některých toků problémem. Kočovníci s sebou často vozí lodčky, s jejichž pomocí veškeré věci převážejí na druhý břeh. Posun stáda je tím ale na dlouhou dobu zdržen. Stádo v tomto období postupuje pomalu. Není schopné dělat velké přechody, neboť březí samice jsou již měsíc před samotným

²⁵⁶ *Brigadýr*: slovo, které označuje mistra nebo vedoucího pracovní skupiny. Slovo je odvozeno od brigády, která může mít nejen vojenský, ale i pracovní charakter.

²⁵⁷ *Váženky*: samice, které jsou starší dvou let.

otelením a není možné přepínat jejich síly. Musí se tedy pohybovat plynule a odpočinku samic se musí věnovat dostatečný čas. Silně zmrzlá vrstva, která vzniká táním sněhu v průběhu dne a jeho nočním zamrznutím výrazně ztěžuje výpas stáda, neboť sobi jen velmi těžce pronikají k potravě. Na jižních svazích se ale touto dobou začínají objevovat zelené plochy, které jsou často vyhledávány a využívány ke spásání. Naopak se pastevci vyhýbají místům, kde by mohl být zvýšený průtok vody, způsobený probíhajícím táním sněhu. Vyhýbají se také rozsáhlým prohlubním, ve kterých se voda shromažďuje, aby se snížilo riziko fyzického přepínání mláďat nebo jejich podchlazení. Období otelení je nanejvýš namáhavé a z toho důvodu v tomto období stádo hlídá více pastevců. Někteří určují směr a tempo stáda, jiní jsou za stádem a pomáhají novým nebo právě se rodícím zvířatům. Po otelení je velmi důležité, aby samice měly kvalitní stravu, která zlepšuje tvorbu mléka, tolik potřebného pro mláďata. Stádo se s ohledem na mláďata nemůže přesunovat příliš rychle. Pastevci se starají o to, aby mladá telata neprochladla, i o to, aby některé váženky k sobě telata vůbec připustily. V některých případech může mládě soba vyrůstat v *čumu*. Takový sob se potom nazývá *avka*. S růstem první zeleně se pastevci snaží dovykrmit stádo po zimě a k tomu využívají rovná prostranství kolem řek. Zvířata potřebují zvýšit hmotnost co nejdříve, a to ještě před hromadným vyrojením hmyzu. V tomto období stádo kromě velkých šelem napadají i orli. Hlídat je nezbytné obzvláště mláďata. V průběhu jarních prací se sobi sčítají a očkují na *antrax* (sněť slezinná). Psi se ve stejnou dobu očkují proti vzteklině. Sobům již začínají růst parohy, které se před ztvrdnutím a zrohovatěním uřezávají pro potřeby farmaceutického průmyslu a východní medicíny. Před tím, než zrohovají jsou měkké.

Plochy pro jarní pastvu jsou níže položené, často také velmi bahnité. Pro pastvu sobů se využívají tak časně z jara, jak je to jen možné. Později, v okamžiku hromadného rojení hmyzu, se totiž stanou nevyužitelnými. Po završení jarních prací stádo musí překonat vzdálenosti, které jej oddělují od pastvin využívaných v létě. V krátkém období léta za polárním kruhem se chovné a transportní části stáda často spojují. Ve dnech, kdy se hromadně vyrojí hmyz, jsou stáda vyvedena z nižších bahnitých dolin na rovná a vyvýšená místa, která jsou více větrná. Na těchto místech je nepříjemného hmyzu podstatně méně. I tak se pastevci snaží bránit stádo před hmyzem i jinými prostředky. Jsou zapalovány dýmající ohně a dým se pro soby i lidi stává alespoň částečnou ochranou. K zahánění hmyzu se někdy využívají také speciální dýmovnice. Největší koncentrace hmyzu trvá pouze několik dní, poté se množství hmyzu zmenšuje. Z ekonomického důvodu hospodaření s pastvinami v těchto dnech odvádějí pastevci stádo na místa s výrazně horší

potravou. Sobi se díky útokům hmyzu příliš nesoustředí na potravu a v místech, kde se právě nacházejí, porost v naprosté většině vydoupou. V případě, že by se v těchto dnech stádo nacházelo na vysoce hodnotných pastvinách, by velká část těchto pastvin přišla nazmar. Uhlídat stádo v průběhu hlavního rojení hmyzu je složité. V těchto dnech jsou pro hlídání stáda neocenitelnými pomocníky psi.

V létě se také vybírá speciální trasa, po níž stádo putuje. Na stádo dohlíží pastevec, který ho objíždí na *nartách*, které se používají v průběhu celého roku. I v období po odtání sněhu. V letním období, po skončení rojení hmyzu, bývá často praktikována pastva sobů nalehko, tedy bez *čumu*. Pastevci zanechávají letní *čum* na jednom místě a odcházejí pouze s nejnezbytnějším vybavením a zásobami se stádem. Po určité době se vracejí, doplňují zásoby a opět odcházejí. Stádo se v tomto období pase na velmi vydatných pastvinách. Zmínil jsem zde však letní *čum*. Kočovníci využívají dva druhy *čumů*. Letní a zimní. V průběhu svého putování používají dvojí vybavení. Počátkem letního období zanechávají v průběhu cesty zimní vybavení na suchých vyvýšených místech pečlivě zabalené, a pokračují v cestě dále na sever pouze s letním vybavením a jen s letním *čumem*. Když se vrací nazpět na jih, vyzvedávají si cestou své zimní vybavení. Když uvážíme transportní možnosti kočovníků, pak docházíme k závěru, že se jedná o velice praktické řešení.

Pastevci v současnosti ale poukazují na to, že přicházejí na místa, na kterých se již páslo jiné stádo a objevují se problémy s nedostatečnou pastvou. Pastviny se podle některých názorů již nestačí plnohodnotně obnovovat. Počet sobů se v některých rajónech zvýšil takovým způsobem (zejména se jedná o Jamalský rajón), že se začíná objevovat nový problém – nedostatečná regenerace pastvin. „Единственный регион, где вопрос о пастбищах стоит остро - это Ямало-Ненецкий автономный округ, где поголовье оленей постоянно растет. Однако, более детальный анализ показывает, что значительный недостаток пастбищ наблюдается здесь только в двух районах - Ямальском и Тазовском. Здесь находится более 70% поголовья оленей и только 35% кормовых ресурсов пастбищ ЯНАО. Фактическое поголовье оленей превышает расчетную оленеемкость в Ямальском районе на 87%, а в Тазовском - на 31%. ... В третьем по значению оленеводческом районе - Приуральском - поголовье соответствует расчетной оленеемкости“.²⁵⁸

V průběhu letní pastvy se musí velmi pečlivě hlídat, aby nedošlo ke ztrátám slabších zatoulaných kusů. Na některých úsecích se slabší kusy mohou ztratit. Přes tato

²⁵⁸ КЛОКОВ, К. Б. Проблемы оленеводчества: пастбище. In: *rangifer.org* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://rangifer.org/problems.shtml>>.

místa se opětovně prohání stádo a ztracené kusy se k němu připojují. Kvalita letní pastvy je velmi důležitá, neboť významně ovlivňuje říji.

Podzim je nejklidnějším obdobím. Stádo je velice klidné a pro pastvu se využívají nejrůznější místa. Na podzim již není téměř žádný hmyz obtěžující zvířata a je mnoho kvalitní potravy. Také počasí může být ještě velmi teplé a slunečné. Podzimní pastviny jsou nížinné plochy bohaté na vodu, různé křovinami zarostlé plochy a také osiková bahniště. Stáda rovněž bývají krmena na místech již vyschlých jezer. Sobi se také často živí houbami, kterých zde bývá velké množství a které mají velmi v oblibě. V případě, že se zvířata vykrmují houbami je tato strava kombinována s *jagelem*. Stádo je klidné a příliš se nerozbíhá. Koncem srpna začínají pastevcí vybírat *chory*, tedy samce starší tří let, kteří jsou určeni k nakrytí. Přibližně je vybrán jeden *chor* na 15–20 samic. Těmto býkům, se často upravují rohy pilováním. Důvodem je snaha předejít zraněním, k nimž by mezi samci mohlo dojít v průběhu jejich soupeření během říje. I na podzim je třeba pečlivě hlídat stádo před predátory. Hlídky bývají zesilovány zejména během nocí, kdy jsou nejčastější vlčí útoky. Stádo z toho důvodu bývá v noci drženo pohromadě. Jako v každém období, i v tomto je nezbytné pečlivě volit trasu, tempo pohybu a pastviny.

Jsou dvě skupiny zvířat určených na porážku. První skupinou jsou sobi, kteří jsou slabí, nemocní, jaloví, nebo příliš staří. Druhou skupinou jsou naopak sobi, kteří jsou dobře vykrmeni. Stádo se stává celkově více silným, životaschopným, pohyblivým, a z hlediska chovu nadějnějším.

Jak jsem již uvedl, základním hospodářským cílem pěstování sobů je maso. Další cennou surovinou jsou *panty*, tedy výrostky parohů, které ještě nezkostnatěly. Ty se řezou a používají pro léčivé účely. Využití je celá řada, v šedesátých letech minulého století například I. I. Brechman vypracoval technologii přípravy extraktu *raptarin*. Preparáty z parohů je možné využívat i pro léčení zvířat.²⁵⁹ Pro domácí účely se využívá kůže i srst, ze které se šijí *čumy*, oděvy a obuv. Také se využívá na skluznice tradičních lyží. Z kůže se rovněž připravovaly *arkany*²⁶⁰ a celá řada dalších předmětů. Jakutové srst také někdy spřádají. Některé národy využívají i sobí mléko, kterého má laň poměrně málo a po odstavení mláďate končí možnost dojení. I šlachy nachází v domácím prostředí své využití. Obsah vitamínů ve sto gramech masa sobů „*достаточно для обеспечения*

²⁵⁹ КУЛЕШОВА, Ю. В. – КУЛЕШОВ, Р. С. – КУЛЕШОВ, С. М. Биологически активные препараты из пантов оленя и их ранозаживляющее действие у животных. In: *ej.kubagro.ru* [online]. 2007 [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://ej.kubagro.ru/2007/03/pdf/12.pdf>>.

²⁶⁰ Arkan: obdoba lasa.

суточной потребности человека“.²⁶¹

V roce 2013 bylo v JANAО zpracováno 2420 tun sobího masa.²⁶² V regionu se staví nová jatka. „Половина всего производства приходится на предприятие «Ямальские олени». На убойных пунктах предприятия заготовлено 1234 тонны мяса в убойном весе. В том числе, на пункте в селе Яр-Сале – 493 тонны, в поселке Юрибей – 391 тонна, в селе Се-Яха – 350 тонн.“²⁶³ „При этом многим желающим сдать оленей агрокомплексу пришлось отказать. Цена закупки была достаточно высокой – 160-170 рублей за килограмм“.²⁶⁴ V současné době pracují komplexy v Jar-Sale i Se-Jache (Jamalský rajón), Antipojutě (Tazovský rajón), v tomto roce byl postaven provoz v Pojutě (Priuralský rajón). Staví se provoz v Gyze (Tazovský rajón). Komplex, který kromě dodávek po Rusku exportuje pět set tun sobího masa do Finska a Německa, je schopen zpracovat 360 sobů denně, ročně 20 000 kusů. I z těchto čísel si můžeme udělat určitou představu o možnostech a budoucnosti chovu sobů a spolu s tím, jaké možnosti to pro příslušníky KMNS představuje.

Celkově se stáda sobů Ruské federaci od pádu Sovětského svazu zmenšila. Výjimku tvoří Jamaloněnecký autonomní okruh, kde počet sobů v roce 2013 činil přibližně 700 000. „В настоящее время на территории ЯНАО выпасается около 700 тысяч оленей, из них 46% находится в сельскохозяйственных предприятиях и оленеводческих общинах, а 54% в собственности оленеводов-частников. Ежегодно в округе забивается порядка 75 тыс. оленей“²⁶⁵. V roce 1927 jich v JANAО bylo 262 tisíc, v roce 1991 byl počet sobů 490 tisíc. Počet se zde od roku 1927 zvětšil o více než 438 tisíc kusů a od rozpadu Sovětského svazu je nárůst počtu sobů o 210 tisíc kusů.²⁶⁶

Zároveň ale patří Jamaloněnecký autonomní okruh mezi místa, kde se v Ruské federaci nejrychleji rozvíjí těžební průmysl díky zdejší zásobám plynu a ropy. Poměrně často uváděné tvrzení a to, že nárůst těžebního průmyslu znamená zmenšování

²⁶¹ КРЫЛАТЫХ, Э. Н. Научный отчет по теме «Состояние и перспективы развития агропродовольственного комплекса российских арктических территорий (на примере Ямало-Ненецкого автономного округа)», Международная энергоэкологическая программа «энергия Арктики». In: adc.newparadigm.ru [online]. 2011 [25.2.2013]. Dostupné z: <http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>, s. 12.

²⁶² Несмотря на неблагоприятные погодные условия, на Ямале наблюдается устойчивый рост объемов заготовки оленины. Прошлогодние показатели превышены на 220 тонн. In: [правительство.янао.рф](http://xn--80aalotwbipid2k.xn--80aze9d.xn--p1ai/news/lenta/agroindustrial/detail/61330) [online]. 29.1.2014 [Cit. 15.2.2014]. Dostupné z: <http://xn--80aalotwbipid2k.xn--80aze9d.xn--p1ai/news/lenta/agroindustrial/detail/61330>.

²⁶³ Ibid.

²⁶⁴ Ibid.

²⁶⁵ Ibid.

²⁶⁶ Росстат. In: gks.ru [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/.

stád, zde tudíž není podloženo. Na Jamalu se těží 14 % ropy a 91 % veškerého plynu Ruské federace a přesto se zde počet sobů zásadně zvyšuje.

V pastevectví sobů se do současné doby zachovalo nejvíce tradičních prvků. Bez nadsázky můžeme říci, že tento druh činnosti je nositelem tradic zdejších příslušníků KMNS. Průběh roku kočovníků v tundře se zachoval téměř v té samé podobě, jako před staletími. Stejně tak, jako před staletími se používá jejich tradiční oděv a obuv. Kočovníci stále putují s jejich celoročně využívanými předměty, mezi které patří tradiční obydlí – *čum* a transportní prostředky – *narty*. Inovace nemají zásadní vliv na jejich základní tradiční prostředky a činnosti. Kromě materiální kultury se u kočujících příslušníků KMNS stále zachovává i tradiční duchovní kultura a včetně jejich tradičních rituálů. Je nezbytné zdůraznit, že se nejedná o teatralizovaná vystoupení, jejichž cílem je ukázat odlišnosti etnické kultury, ale že se rituály provádějí pro jejich samý význam. U kočovníků je materiální i duchovní kultura, kterou můžeme vidět v některých představeních, jejich životem.

Lov.

Mezi základní činnosti KMNS patřil lov. Podle cíle ho můžeme rozdělit na sebezásobení a na lov za účelem zisku. Lovila se celá řada zvířat: karibu, polární lišky, zajíci, veverky, hranostajové, vydry, kachny, husy, koroptve. Z mořských živočichů byli loveni tuleňi a běluchy. Lov bychom mohli rozdělit na aktivní a pasivní. Aktivní lov zahrnuje stopování, pasivní lov využívá řadu nejrozličnějších pastí. Jsou to pasti, které zvíře určitým způsobem silně stisknou, lapí jej dovnitř, nebo se používají i pasti střelné. Mezi střelné pasti patří také různé samostřily. Od osmnáctého století se rozšířily pušky, které nahradily luky. Při lovu na divoké soby byl užíván *manščik*, tedy zdomácnělý samec soba určený k tomuto účelu. Lov s pomocí *manščika* probíhal v říji, kdy kolem sebe samci divokých sobů shromažďovali samice. K takovéto skupině byl přiveden *manščik* a divoký sob vyšel ze skupiny samic vstříc přivedenému *manščikovi*. Začal souboj a zvířata se do sebe navzájem zaklesla parohy. Na rozích *manščika* však byla předem připravena kožená smyčka, která v průběhu několika chvil divokého soba zachytila, a do níž byl postupně stále více stažen. V okamžiku, kdy již byl bez šance k útěku, se na scéně objevil lovec, který zvíře z blízké vzdálenosti s jistotou skolil. Období lovu kožešinových zvířat začínalo v prosinci. Lov kožešinových zvířat trval průměrně osmnáct týdnů v roce. Nejčastěji byly loveny polární lišky a veverky. Na lov veverek se odjíždělo do oblastí tajgy a za sezónu byli lovci schopni ulovit 400–500 veverek. „За белкой жители побережья

губы уходили в таежную зону за 300 – 400 км, где кедровые леса. Белковали по 3-4 человек всю зиму (с ноября до марта). Ездили на своих оленях. В тайге каждая семья ставила свой чум из которого охотник отправлялся на ежедневный промысел. Каждые два дня откочевывали (касляли) километров на 20. За сезон промышляли 400-500 белок“.²⁶⁷ V období největšího rozkvětu lovu sobolů, tedy v šestnáctém až osmnáctém století se v oblastech povodí Severní Sosvy ročně ulovilo až několik tisíc sobolů. Velké množství kožešinové zvěře v tomto období umožnilo KMNS žít poměrně stabilním a usedlým způsobem života. Počet kožešinové zvěře se však zmenšoval a nebylo možné vést i nadále způsob života pouze na jednom místě. Nezbytností se stalo přemísťovat se do různých oblastí. Z těchto důvodů se lov zároveň začínal více a více kombinovat s jinými hospodářskými činnostmi a jeho význam jako základní hospodářské činnosti upadal.

Při lovu ptáků bylo spotřebováváno maso a peří také našlo své uplatnění. Kromě již zmiňovaných kachen, hus, labutí a křepelk byli loveni také tetřevi. Na husy byly pořádány kolektivní hony. Tento způsob byl sice praktikován nejčastěji, ale byly i jiné formy lovu. Zmínit musíme i jarní lov ptactva do sítí.

Lov medvěda, který se něnecky nazývá *verk*, byl speciální příležitostí. Medvěd je zde, jako i u jiných národů, v posvátné úctě a samo slovo medvěd není často slyšet. Medvěd se lovil buď na jaře, kdy byl vystopován podle stop ve sněhu, nebo v zimě, kdy byl kolektivně zabit ještě ve svém brlohu. Existovaly také medvědí pasti. Většinou se na medvěda vydávalo více lovců a celý lov se řídil pečlivě vykonávanými rituály. Mořští živočichové byli loveni zejména pro jejich kůže, která se například používala na vysoce kvalitní řemeny a někdy i na letní typ obuvi. V sovětském období bylo i lovectví výrazně dotováno a podporováno. Lov probíhal, mimo jiné, i z vrtulníků. Rovněž byly za pomoci vrtulníků lovci rozváženi do stanovených oblastí.

V současné době je velmi silně rozšířeno pytláctví a černý trh s kožešinami. Ve srovnání s pastevectvím sobů není lov větší mírou podmíněn prvky tradičního života. Rovněž není viditelný žádný zásadní rozdíl mezi lovectvím u KMNS a ostatního obyvatelstva.

²⁶⁷ БОГОЯВЛЕНСКИЙ, Д. Д. – МАРТЫНОВА, Е. П. – МУРАШКО, О. А. *Опыт проведения этнологической экспертизы – оценка потенциального воздействия программы ОАО „Газпром“ поисково-разведочных работ в акваториях обской и тазовской губ на компоненты устойчивого развития этнических групп малочисленных народов Севера*. Москва, 2002, s. 20.

Sběračství.

Sběr divoce rostoucí plodů, kořenů a jiných částí rostlin také patřil mezi nejzákladnější činnosti u všech Původních národů severu, Sibíře a Dálného východu Ruské federace. V současnosti ale nemá takový význam jako v dřívějších dobách. Dříve se na pobřeží moře sbíraly řasy, v tundře se využíval lišejník, sbíraly jeřabiny, rybíz, brusinky, klikvy, borůvky, plody ostružiníku moruška, houby a další plody a rostliny. Plody se dříve konzumovaly čerstvé, ale rovněž se sušily a kvasily.

V období Sovětského svazu byly rostliny a jejich plody centrálně vykupovány, mimo jiné i pro farmaceutické potřeby. V současné době je jejich uplatnění na trhu složitější. Například dobrá úroda morušky je až třináct tun na hektar²⁶⁸, úroda brusinky může být dvě tuny na hektar.²⁶⁹

Z hlediska zisku má v dnešní době největší význam sběr semen stromu *Pinus sibirica* a jeho příbuzných druhů²⁷⁰. Největší finanční přínos pro sběrače má díky své velké popularitě v celém Rusku. Z dalších široce rozšířených produktů určených k prodeji je možné vyjmenovat česnek medvědí a střemchu, jejichž obliba je rovněž rozšířená po celé Ruské federaci. Ostatní rostliny a plody mají spíš přínos pro sebezásobení a pro menší výtěžky při lokálním prodeji. Činnosti v oblasti sběračství se u KMNS prakticky nijak neliší od sběračství ostatních národů.

Občiny KMNS.

Jednou ze základních adaptačních strategií KMNS je v současnosti zakládání různých organizací. Prvním typem organizací, zakládaných na etnickém základě, jsou občiny. Druhým typem jsou asociace KMNS.

Občinám se věnuje Federální zákon RF „O základních principech organizace občin KMNS RF“.²⁷¹ *„в целях защиты исконной среды обитания, сохранения и развития традиционных образа жизни и хозяйствования малочисленных народов члены*

²⁶⁸ Растительность Ямала. In: *yamal.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://www.yamal.ru/new/obinf06.htm>.

²⁶⁹ Ibid.

²⁷⁰ Кедровая сосна. In: *slovari.yandex.ru* [online]. [Cit. 5.10.2013]. Dostupné z: <http://slovari.yandex.ru/~%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8/%D0%91%D0%A1%D0%AD/%D0%9A%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%B0/>.

²⁷¹ Федеральный закон от 20 июля 2000г. № 104-ФЗ "Об общих принципах организации общин коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=58305>.

*общины малочисленных народов пользуются льготами, установленными федеральным законодательством и законодательством субъектов Российской Федерации.*²⁷²

V současné době řada těchto občin vede stejnou hospodářskou činnost jako jakékoliv jiné právnické společnosti. U občin je výhodou, že se na příjmy z některých jejich činností nevztahuje zdanění. *„доходы (за исключением оплаты труда наемных работников), получаемые членами родовых, семейных общин малочисленных народов Севера, занимающихся традиционными отраслями хозяйствования, зарегистрированных в установленном порядке, от реализации продукции, полученной в результате ведения ими традиционных видов промысла“.*²⁷³

Vzhledem k tomu, že občina je právnická osoba, může také lépe vyjednávat a hájit své zájmy např. při styku s úřady. Další výhodou je lepší možnost získávat prostředky např. od těžebních společností jako tzv. kompenzace. Tyto kompenzace nemusí mít pouze peněžitou formu, často to bývá forma materiální podpory (např. dodání motorů do lodí, mrazáků a jiné). Zabezpečení a majetkový stav občin může být různý. Občiny, které zakládají lidé s širokými sociálními sítěmi a kontakty, často působí efektivně, zatímco jiné obtížně zvládají i registraci. Podle mých informátorů některé dosahovaly registrace někdy jen díky existenci oddělení, které jim v tomto pomáhalo. V JANA O je na podporu a pomoc pro organizaci občin státem zřízena organizace Sdružení pro ekonomický rozvoj KMNS.

V polovině roku 2012 působilo v JANA O 86 občin.²⁷⁴ Aby příslušníci KMNS získali více informací k tomu, jak získávat dotace, se vydávají různé informační materiály.²⁷⁵

Občiny KMNS jsou v zásadě výsledkem adaptace na kolektivní bázi, která je založena na odlišné etnické příslušnosti a uzákoněna v ruské legislativě. Její založení umožňuje příslušníkům KMNS využívat doplňková privilegia, která jsou motivačním prvkem k jejich zakládání.

²⁷² Ibid., статья 18.

²⁷³ Налоговый кодекс Российской Федерации (от 05 августа 2000г. № 117-ФЗ), статья 217. In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10900200>>.

²⁷⁴ Власти Ямала обсудили вопросы развития коренных народов Севера. In: *arctic-info.ru* [online]. 13.6.2012 [Cit. 2.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.arctic-info.ru/News/Page/vlasti-amala-obsydili-voprosi-razvitia-korennih-narodov-severa>>.

²⁷⁵ В ЯНАО разработано методическое пособие по созданию общин коренных народов. In: *finugor.ru* [online]. 30.12.2011. [Cit. 2.12.2012]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/22576>>.

Asociace KMNS.

Významnými organizacemi v prosazování zájmů KMNS jsou Asociace Původních malých národů severu, Sibíře a Dálného východu RF. Ty vznikly prakticky ve všech místech, kde žijí jejich příslušníci. Cílem jejich zakládání bylo získání co největších privilegií a prosazování zájmů příslušníků KMNS. Koordinováním a centrální podporou asociací se má zabývat organizace s centrálou v Moskvě, *„Ассоциация Коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“*. Založena byla v březnu 1990 na Prvním sjezdu národů severu. Původní název byl „Asociace národů severu SSSR“. Roku 1993 se zaregistrovala jako veřejné politické hnutí pod současným názvem. Roku 1999 se přeregistrovala u Ministerstva spravedlnosti jako *„Общероссийская общественная организация“*. Organizace byla složena z mnoha regionálních organizací. Má nejrozličnější zdroje financování svých aktivit, které používá na různé činnosti, od publikování celé řady brožur, knih a materiálů, až po propagaci svých aktivit. Finanční prostředky, které získává, jsou i podle vlastních slov jejich pracovníků „značně vysoké“. Tato organizace spolupracuje s řadou podobných společností v zahraničí. Jedním z celé řady bodů, kterými se zabývá, je právní pomoc a podpora v případě sporů KMNS s některými obchodními společnostmi působícími v jejich oblastech. Své zástupce má v Ruské federaci a působí i v zahraničí. V případě problematických situací vysílá své zástupce do regionu a pomáhá vzniklé problémy řešit. Disponuje rovněž dostatkem financí na vedení soudních sporů prostřednictvím svých právních zástupců. Díky úspěšnému získávání financí má širokou publikační činnost. Některé z těchto brožur jsou zaměřeny na vzdělávání představitelů KMNS, kteří působí v regionech. Příkladem by mohly být tituly: *Zájmy KMNS při přijímání rozhodnutí ve sféře využití nalezišť surovin*, *Účetnictví a daně*, *Základy ekonomiky a vedení organizací*, *KMNS: lekce organizace a sociálního partnerství*, *KMNS a průmyslový rozvoj – sociálně ekonomické dohody s těžařskými společnostmi: od konfliktu k partnerství*, *od charity k programům rozvoje*, *Právo KMNS na půdu a přírodní zdroje: efektivní využití a společné řízení*.

Řada informačních vzdělávacích brožur přichází i z jiných zemí, neboť minoritní národy mají dobře organizovanou spolupráci na celosvětové úrovni. Jedná se o podporu příslušníků nativních národů po celém světě, a to různou formou. Činnost asociace byla v listopadu 2012 dočasně zastavena rozhodnutím Ministerstva spravedlnosti Ruské federace *„грубыми нарушениями, выявленными в ходе проверки Ассоциации“*²⁷⁶,

²⁷⁶ Деятельность Ассоциации малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока

mezi kterými stojí, „устав организации противоречит требованиям законодательства РФ, общероссийский статус организации проверкой не подтвержден, среди членов Ассоциации выявлены общественные объединения, не являющиеся юридическими лицами“.²⁷⁷ Pozastavení činnosti asociace nebylo její likvidací, ale asociace nesla zodpovědnost za odstranění vytýkaných nedostatků. Představitelé asociace prohlásili, že rozhodnutí ministerstva protirečí politice dobrých vztahů s tím, že narušuje vzájemné etnické vztahy v severních oblastech, které asociace pomáhala tvořit. Kromě toho prohlášení obsahovalo tvrzení, že asociace je pro federální vládu „костью в горле“²⁷⁸, neboť hájí lidská práva. V médiích se také objevila řada článků komentujících rozhodnutí ministerstva titulky „народ только мешает“²⁷⁹ a jinými v podobném duchu. Ministerstvo spravedlnosti nicméně zmíněný krok neudělalo nečekaně, či bez varování. Již v letech 2010 a 2011 byly asociaci posílány dopisy s žádostmi o odstranění chyb a varováním před možnými důsledky, pokud chyby nebudou napraveny.

Asociace se pokoušela chyby odstranit či minimalizovat, nicméně ministerstvo ani po pokusech o opravu neuznalo stanovy za odpovídající. Aby organizaci byl přiznán „celoruský status“, musí mít regionální oddělení – organizace minimálně ve čtyřiceti dvou regionech Ruské federace. V průběhu sporu asociace poslala rovněž dopis prezidentovi i premiérovi Ruské federace a dvakrát se snažila ovlivnit situaci soudní cestou, avšak neúspěšně.

Podle vyjádření bývalého prezidenta asociace S. N. Charjuči se jednalo pouze o formální záležitosti, které asociace splní, aby její stanovy byly v souladu s ruskou legislativou. I po tomto prohlášení se však ozývaly emotivně laděné komentáře aktivistů z řad příslušníků KMNS.

Sjezd asociace, který proběhnul v roce 2013 v Salechardě po šestnácti letech změnil vedení a prezidentem asociace se stal Grigorij Ledkov. Na sjezdu bylo přibližně 350 delegátů. Sjezd byl sponzorován Jamaloněneckým autonomním okruhem a to sumou 300 milionů rublů.²⁸⁰

Asociace má konzultační status v Ekonomické a sociální radě OSN, je stálým

приостановлена из-за нарушений законодательства. In: *minjust.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.minjust.ru/node/2630>>.

²⁷⁷ Ibid..

²⁷⁸ Минюст приостановил деятельность «Ассоциации коренных малочисленных народов». In: *polit.ru* [online]. 19.11.2012. [Cit. 15.12.2012]. Dostupné z: <<http://polit.ru/news/2012/11/19/minjust>>.

²⁷⁹ ТАРАСОВ, А. Народ только мешает: впервые об этом заявлено открыто. In: *novayagazeta.ru* [online]. 15.11.2012 [Cit. 15.12.2012]. Dostupné z: <<http://www.novayagazeta.ru/economy/55433.html>>.

²⁸⁰ ПЛЮСНИНА, М. Северные народы сменили президента, In: *kommersant.ru* [online]. 1.4.2013 [Cit. 5.5.2013]. Dostupné z: <<http://www.kommersant.ru/doc/2160043>>.

účastníkem Arktické rady, má status pozorovatele v Řídící radě programu OSN pro životní prostředí (*UNEP Governing Council/Global Ministerial Environment Forum*) a také má status pozorovatele ve Výboru duševního vlastnictví, genetických zdrojů, tradičních znalostí a kultury Světové organizace duševního vlastnictví.

Díky svému zastoupení v prakticky celé Ruské federaci, výše zmíněných organizacích a tomu, že její příslušníci zastávají vysoké státní funkce, má asociace velký vliv, který může uplatňovat v prosazování svých zájmů.

Asociace efektivním způsobem hájí zájmy KMNS. Asociace KMNS se často zabývají prováděním různých činností spojených s tradičními činnostmi a svátky, díky čemuž, „*воспринимаются как образования, связанные с традиционностью. Следует, однако, отметить, что инновационные структуры, в том числе ассоциации, имеют этническую окраску вследствие законодательно закреплённой отличительной идентичности аборигенов, тогда как их деятельность нетрадиционна*“.²⁸¹

KMNS a stát.

Státní úřady, které se zabývají KMNS se nachází na federální i místní úrovni. Státní úřady na federální úrovni se ve většině případů zabývají celkovou přípravou právních norem. Státní úřady na lokální úrovni se zabývají problematikou na této úrovni a to formou zákonů, vyhlášek, či jiných ustanovení. Zároveň také uváděním těchto norem do praxe a realizací rozvojových programů. Je podstatné uvést, že zejména na místní úrovni v těchto úřadech pracují občané náležící k Původním malým národům Severu, Sibíře a Dálného východu. Zvláště v odděleních pro otázky KMNS jsou zastoupeni významnou měrou. Příkladem může sloužit oddělení pro otázky Původních malých národů Severu v Salechardu.

Již jsem ale také hovořil o finanční podpoře. Například v roce 2011 činila více než 240 milionů rublů pro 11 000 příslušníků KMNS²⁸². Na vybavování *faktorií*²⁸³ bylo

²⁸¹ ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтнические взаимодействия и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.

²⁸² Пресс-служба губернатора ЯНАО. In: *kobilkin.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://www.kobilkin.ru/press_service/470>.

²⁸³ *Faktorie*: polární obchodní a zásobovací stanice. Tyto stanice mívají nejrůznější formy. Na těchto stanicích původní obyvatelstvo nakupuje, prodává, či bartrem směňuje své zboží. Stát se snaží tyto stanice finančně podporovat. Příkladem je poskytování úvěrů na stavbu minipekáren na faktoriích.

vyplaceno přibližně 68 milionů rublů.²⁸⁴ Na dopravu zboží na faktorie bylo vyplaceno více než 230 milionů rublů. Na rozvoj mobilních forem lékařské pomoci pro zlepšení dostupnosti záchranné pomoci v oblastech tradičního života KMNS bylo v roce 2011 investováno přibližně 500 milionů rublů.²⁸⁵ 470 milionů z této částky byly náklady na lékařskou leteckou pomoc. Bylo bezplatně vydáno 1304 lékárníček²⁸⁶. Více než čtyři tisíce dětí původních malých národů se učí v internátech na tzv. plném státním zabezpečení. Na léčebné a ozdravné pobyty jsou posílány nejenom děti, ale i dospělí. Kromě toho je dotována kultura a mnoho dalšího. Velké množství aktivit KMNS je, jak jsem již zmiňoval, motivováno a do určité míry administrováno „shora“ a to od kulturních činností, sdružování se, až po mnoho dalších činností. Programů na podporu různých sfér života KMNS je celá řada. Dbá se i o jejich rodné jazyky. *„Для сохранения национальных языков на Ямале создана газета "Нарьяна Нгэрм", которая выходит с 1931 года. Это единственная газета в мире на ненецком языке. Первые радиопередачи на ненецком языке стали выходить в 1964 году. В 1965 году вышла программа на ханты языке. С 2000 года стала выпускаться еженедельная газета на языке ханты "Лух Авт" и регулярно выходит программа на селькупском языке“.*²⁸⁷ Dotují se různé druhy činností, například *„с 2012 года впервые из окружного бюджета будет субсидирован сбор дикоросов и ягод, на эти цели выделено 3,8 млн. рублей“.*²⁸⁸

Neopominutelnou součástí je zastoupení příslušníků KMNS v zákonodárných a exekutivních orgánech. Při volbách v Jamaloněneckém autonomním okruhu je kromě jednomandátových okruhů vytvořen i jeden se třemi mandáty pro celý AO, kde mohou kandidovat pouze příslušníci KMNS. Kvóta na tři příslušníky KMNS je v legislativě JANA O zavedena od roku 1995 a poprvé byla v praxi použita v roce 1996. Poslanci se v těchto volbách stali Ch. M. Jezyngi, S. N. Charjuči a N. N. Jadne. V redakci ústavy JANA O z roku 1998 je stanoveno, že předseda, nebo jeden z místopředsedů musí být z osob, které patří mezi KMNS. Podobné garance zastoupení KMNS se týkají i gubernátora AO. Ten jmenuje a odvolává své zástupce a jedním z nich rovněž musí být příslušník KMNS. V současné době je předsedou dumy Jamaloněneckého autonomního okruhu S. N. Charjuči, zástupkyní gubernátora pro otázky KMNS je L. P. Vello. Stejným způsobem se

²⁸⁴ Пресс-служба губернатора ЯНАО. In: *kobilkin.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: http://www.kobilkin.ru/press_service/470.

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ ПЛЮСНИНА, М. Северные привычки, In: *kommersant.ru* [online]. 30.8.2013 [Cit. 25.9.2013]. Dostupné z: <http://www.kommersant.ru/doc/2266635>.

²⁸⁸ На Ямале применяют новые виды поддержки коренных народов. In: *arctic-info.ru* [online]. 9.8.2012 [Cit. 2.12.2013]. Dostupné z: <http://www.arctic-info.ru/News/Page/na-amale-primenaut-novie-vidi-podderjki-korennih-narodov>.

postupuje i v místní samosprávě.

Celkové zastoupení příslušníků KMNS je v různých orgánech JANA O zajištěno a zástupci KMNS mají efektivní možnost zásadně ovlivňovat život v AO a tím samozřejmě i své zájmy. Mediální výstupy, které někdy staví do protikladu KMNS a stát a vykreslují tyto národy v podřízené, či nevýhodné pozici se tedy jeví jako přinejmenším velmi nepřesné a zdají se být spíše účelovým mediálním tlakem. Rozvoj v historickém kontextu ukazuje, že i v tomto směru příslušníci KMNS umí zásadním způsobem prosazovat své zájmy a to i legislativních změn, které jim možnosti zastoupení z jejich řad nyní umožňují.

Privilegia KMNS.

Mezi privilegia, která příslušníci KMNS mají, patří, že mohou bez náhrady využívat pozemky na místech, kde se zabývají tradiční hospodářskou činností, a jejich občiny nemusí platit ani poplatky ani daň za půdu.²⁸⁹ Právo účastnit se kontroly využití půdy a průmyslového rozvoje v jejich oblastech. Při průmyslovém rozvoji je prováděna ekologická a etnologická expertiza ukazující na vlivy, které tento rozvoj může přinést. KMNS mají právo se těchto expertiz účastnit. Mají právo dohledu nad dodržováním zákonů týkajících se ochrany přírody při průmyslovém rozvoji. Právo získávat materiální a finanční pomoc. Právo účastnit se prostřednictvím svých zplnomocněných zástupců legislativního procesu na všech úrovních. Právo delegovat své zplnomocněné představitele do rad zástupců KMNS u výkonných orgánů subjektů federace a místní samosprávy. Právo na náhradu škody v případě zásahu, který by poškodil přirozené přírodní prostředí v oblastech, kde žijí a učinilo jim to jakékoliv škody. Právo na státní podporu při výchově s ohledem na tradice. Právo na zakládání různých právnických osob zabývajících se tradiční hospodářskou pomocí. Právo být přednostně přijat do zaměstnání ve své specializaci v organizacích, které se zabývají tradiční hospodářskou činností. Právo na daňové zvýhodnění, které se týká zisku z tradiční hospodářské činnosti. Možnost bez poplatků využívat vodní biologické zdroje v souvislosti s danými limity.²⁹⁰ Také stát, či jiné subjekty RF mohou poskytnout svůj majetek k bezplatnému užívání. V mnoha regionech neplatí příslušníci KMNS transportní daň, daň z nemovitostí, bytů a domů. Mají právo být zařazeni na seznam žadatelů o hospodářské využití biologických zdrojů, právo na prvořadý

²⁸⁹ Налоговый кодекс Российской Федерации (от 05 августа 2000г. № 117-ФЗ), статья 217.
In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10900200>>.

²⁹⁰ Налоговый кодекс Российской Федерации (от 05 августа 2000г. № 117-ФЗ), статья 332.2.
In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10900200>>.

výběр z těchto míst a rovněž право на „добычу определенных видов животных“.²⁹¹ Příslušníci KMNS také nemusí platit за využití лесных ресурсов РФ, tedy за využití dřeva, pro své domácí účely.²⁹² Дале mají право ловит pro své osobní потребности зверь без позволения.²⁹³ Rovněж nemusí narukovat do armáды a místo toho si mohou vybrat alternativní službu, v rámci které se mohou věnovat tradičním hospodářským činnostem. Право на бесплатнэ лэку а право на једнодушší přijetí на высокие школы. V sociální sféře je JANA O velmi aktivní. Kromě toho se једná i o další možnosti, například „в конце июня было решено, что коренные народы смогут охотиться в заказнике "Полярно-Уральский" без письменного разрешения. Соответствующее постановление подписал губернатор региона Дмитрий Кобылкин. Заказник находится на территории Приуральского района и располагается на площади более 32 тыс. га.“.²⁹⁴

KMNS a průmyslové společnosti.

Kromě státu získávají příslušníci KMNS finance, či materiální podporu od různých firem, které se v jejich oblastech zabývají svojí činností. Nejčastěji to jsou těžební společnosti. Tyto společnosti příslušníkům KMNS (nebo organizacím, které tyto příslušníci vytvářejí) platí kompenzaci за svojí činnost v oblastech tradičního způsobu života. „стараятся договориться с тундровиками, когда те выражают недовольство ведением разработок нефти или газа на их хозяйственных угодьях. Если угодья находятся в собственности национальной родовой общины, то с ней заключается экономическое соглашение об оказании безвозмездной финансовой помощи за использование общинной земли под промышленную разработку“.²⁹⁵ Kromě toho se једná i o neјинанční pomos. „Также ненцам строят жилье в поселках, обеспечивают их лодочными моторами, снегоходами, дизельными электростанциями, продуктами и товарами по оптовым ценам. ... Чтобы сгладить противоречия с коренным населением, нефтегазодобывающие компании строят... Так, в п. Ханымей уже

²⁹¹ Федеральный закон от 24 апреля 1995 г. N 52-ФЗ "О животном мире". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10107800>>.

²⁹² Лесной кодекс Российской Федерации (от 4 декабря 2006 г. № 200-ФЗ), статья 30. In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 2.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.consultant.ru/popular/newwood>>.

²⁹³ Федеральный закон от 24.июля 2009, 209-ФЗ „Об охоте и о сохранении охотничьих ресурсов и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации“, статья 19) 1., 2.,3. In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/12168564>>.

²⁹⁴ ПЛЮСНИНА, М. Северные привычки, In: *kommersant.ru* [online]. 30.8.2013 [Cit. 25.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.kommersant.ru/doc/2266635>>.

²⁹⁵ КВАШНИН, Ю. Н. Современные этнополитические процессы в Ямало-Ненецком автономном округе. In: *Известия Алтайского государственного университета*, 4–3(68). Барнаул, 2010, s. 101–108.

*шесть семей членов Пяко-Пуровской родовой общины живут в одноэтажных кирпичных домах, а их чумы, нарты с вещами и хозяйственные принадлежности находятся под присмотром родственников, живущих в тундре*²⁹⁶. Příkladem dalšího vybavení jsou například generátory, které, mimo jiného, slouží k dobíjení mobilních telefonů. Jsou také darovávány sněžné skútry a předměty, nebo také bezplatný hotel Chaer v Jamburgu.²⁹⁷

Gazprom v roce 2011 „*направил на компенсационные выплаты коренным народам Ямала 765 млн руб.*“²⁹⁸ „*общий объём налоговых, компенсационных и иных платежей ОАО «Газпром» и его дочерних обществ в окружной и местные бюджеты округа составил в 2013 году около 59,2 млрд рублей*“.²⁹⁹

Těžební společnosti jsou někdy příslušníky KMNS vykreslovány jako zlo. Je možné najít mnoho článků a obrázků, které jsou v podobném duchu koncipovány.

Příkladem by mohlo být tvrzení, že železnice vedoucí Jamalským poloostrovem brání průchodu stád sobů. Skutečností však je, že stáda železniční násep zdolávají bez sebemenších problémů. Podobné je možné slyšet i v případě stavby potrubí. I toto tvrzení je většinou zavádějící, neboť skutečností je, že v současné době se před výstavbou provádí etnologický průzkum, který potenciální problémy vyjasňuje. V případě, že by sobům potrubí tvořilo překážku, pak se v takovém případě staví přechody pro zvířata.

Praxe ukazuje na skutečnost, že sociální situace příslušníků KMNS je výrazně lepší v místech, kde probíhá průmyslový rozvoj, než v místech, kde těžební a jiné společnosti nepůsobí. Je pochopitelně nezbytné, aby tento rozvoj probíhal rozumnými způsoby a bral v úvahu ekologii oblasti a rovněž zájmy a způsob hospodaření KMNS. „*Промышленное освоение нередко считают основным фактором, разрушающим оленеводство. Однако собранные данные показывают, что там, где промышленное освоение продолжается (Западная Сибирь), несмотря на разрушение пастбищ и вытеснение оленеводов с родовых угодий, положение в оленеводстве все же лучше, чем в других регионах. Хуже всего дело обстоит в местах, где интенсивное промышленное*

²⁹⁶ Ibid.

²⁹⁷ «Газпром добыча Ямбург» поддержал аборигенов Ямала 50 миллионами рублей. In: [uralinform.ru](http://uralinform.ru/news/society/165770-gazprom-dobycha-yamburg-podderjal-aborigenov-yamala-50-millionami-rublei) [online]. 1.2.2013 [Cit. 2.8.2013]. Dostupné z: <http://www.uralinform.ru/news/society/165770-gazprom-dobycha-yamburg-podderjal-aborigenov-yamala-50-millionami-rublei>.

²⁹⁸ Льготы для коренных малочисленных народов в России. In: stfond.ru [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://www.stfond.ru/articles.htm?id=9403>.

²⁹⁹ «ГАЗПРОМ» – Ямал: стратегия сотрудничества. In: nadym-dobycha.gazprom.ru [online]. 9.12.2013 [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://nadym-dobycha.gazprom.ru/d/journal/33/51/gazovik-487.pdf>.

*освоение имело место в недавнем прошлом, а теперь прекратилось (Чукотка)“.*³⁰⁰

Podobnou otázku jsem řešil i s jedním z představitelů AKMNSSiDV RF³⁰¹ v Moskvě, který nakonec vyjádřil názor, že pokud příslušníci KMNS žijí v oblastech, kde průmyslový rozvoj neprobíhá, pak je jejich sociální situace horší.

V případě, že těžební společnost začne realizovat projekt v oblasti, kde žijí příslušníci KMNS, pak projednává výši kompenzací rodinám, či občinám, které zde žijí a tyto oblasti využívají ke svým tradičním hospodářským činnostem. Tento postup samozřejmě probíhá i v JANA O. Jako příklad může posloužit rozvoj nalezišť Бованенково. „Сумма компенсационных выплат при реализации проекта обустройства Бованенковского месторождения ориентировочно составит 685,3 млн. рублей. В составе компенсационных выплат учитывается сумма ущерба природному и хозяйственному комплексу от изъятия земельных участков“.³⁰² „Это компенсации для семей коренных народов, вынужденных перейти к оседлому образу жизни. Ожидается, что выплаты получат около 165 семей“.³⁰³ Vymezuje se škoda, která KMNS žijícím v těchto oblastech žije a následně se dochází k určité dohodě zúčastněných stran.

Je zcela zřejmé, že JANA O, který se někdy označuje jako zásobárna plynu, se bude dále průmyslově rozvíjet. Asociace KMNS v JANA O, Ямал – Потомкам! tento rozvoj chápe a hledí na zájmy svých příslušníků. „Мы осознаем значение ямальского газа для всей страны. Для нас главное, чтобы при строительстве газовых промыслов, газопроводов люди тундры не остались наедине со своими проблемами. И мы находим понимание как в администрации округа, так и в руководстве «Газпрома»“.³⁰⁴

V terénu bývají vztahy se společnostmi, které tam působí, většinou dobré, Příslušníci KMNS navštěvují jejich základny a společnosti při zásobování svých pracovníků poměrně často pomáhají i se zásobováním příslušníků KMNS.

³⁰⁰ КЛОКОВ, К. Б. Проблемы оленеводчества: пастбище. In: *rangifer.org* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://rangifer.org/problems.shtml>>.

³⁰¹ Ассоциация коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации.

³⁰² Компенсационные выплаты «Газпрома» при реализации «Бованенково» составят 685,3 млн. рублей. In: *arctic-info.ru* [online]. 5.5.2012 [Cit. 2.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.arctic-info.ru/News/Page/kompensacionnie-viplati--gazproma--pri-realizacii-proekta-bovanenkovo-sostavat-685-3-mln--ryblei>>.

³⁰³ Ibid.

³⁰⁴ «Ямал – потомкам!». In: *reindeerherding.org* [online]. 29.7.2008. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://reindeerherding.org/ru-blog/%D1%8F%D0%BC%D0%B0%D0%BB-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BA%D0%B0%D0%BC/?lang=ru>>.

Mezinárodní organizace.

Činnost příslušníků KMNS také financují mezinárodní organizace. Financování je v takovém případě zaměřeno různými směry. V některých případech je dotována centrální asociace, v některých lokální sdružení. Často se financuje kulturní činnost, která se snaží být zaměřena na znovuzrození tradic a kultury. Bývají to nejrozličnější kroužky zaměřené na tradiční kulturu. Jejich výstupem někdy bývají teatralizovaná představení, nejčastěji u příležitosti tradičních svátků. *„Для большинства аборигенов такая деятельность носит эпизодический характер, и лишь немногие являются в этой сфере профессионалами по долгу службы или на общественных началах“*.³⁰⁵

Negativní rys masové dotační podpory.

Zájem o život KMNS je správný a podpora je v řadě případů pozitivní. Snaha k zlepšování jejich sociální situace je chvályhodná. Pokud dohromady sečteme různé druhy podpory, pak je jasné, že příslušníci KMNS mohou v jejich podmínkách žít běžným životem, aniž by se dostávali do existenčních problémů. V současné době se v JANA O jejich život v podstatě vrátil na dotační úroveň z dob Sovětského svazu. Dotační podpora ale může mít v některých případech na některé jejich příslušníky negativní vliv. *„Создание таких «комфортных» условий снова, как и в советские времена, приводит к возникновению у местных ненцев иждивенческого поведения. Приходя в правление общины, они просят, а иногда просто требуют моторы, сети, электростанции и др., а сами не торопятся сдавать в общину рыбу. По словам руководства Пяко-Пуровской общины, те шесть семей, которые живут в коттеджах, вообще перестали ездить на сезонный лов рыбы“*.³⁰⁶ Jak vidíme, v některých případech může mít dotační podpora za důsledek dokonce i jejich odklon od podílení se na činnosti občin a jiných hospodářských činnostech.

Prezident AKMNSSiDV RF Grigorij Ledkov ke kompenzacím poznamenal *„Когда мы говорим о компенсационных выплатах - самое главное, чтобы это не порождало иждивенческие моменты, чтобы деньги не давались просто так... Мое мнение: этот опыт не есть хороший, и ни к чему хорошему он не приведет. Говоря*

³⁰⁵ ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтнические взаимодействия и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.

³⁰⁶ КВАШНИН, Ю. Н. Современные этнополитические процессы в Ямало-Ненецком автономном округе. In: *Известия Алтайского государственного университета*, 4–3(68). Барнаул, 2010, s. 101–108.

*о компенсационных мероприятиях, нам в первую очередь надо говорить о заменяющих, возмещающих производствах или же о помощи в развитии традиционных отраслей на местах. Тогда, на самом деле, люди будут чувствовать себя участниками процесса общего промышленного развития своих территорий“.*³⁰⁷

³⁰⁷ Президент КМНСС и ДВ РФ хочет, чтобы коренные народы получали не «рыбу», а «удочку». In: *finugor.ru* [online]. 3.10.2013 [Cit. 10.1.2014]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/42554>>.

ZÁVĚR

Stávající legislativa, týkající se KMNS, je poměrně dobře zpracována na centrální úrovni, a podle konkrétní potřeby jednotlivých regionů doplňována i na úrovni regionální. Ruská federace nepřijala některé mezinárodní konvence, ale většina opatření, které tyto konvence obsahují, jsou již obsažena v ruské legislativě. O některých částech těchto konvencí můžeme předpokládat, že přijata ani nebudou. Jedná se zejména o otázky předávání půdy do vlastnictví příslušníkům národů, kteří je v současné době bezplatně užívají. V otázce naplňování legislativních norem mohu Jamaloněnecký autonomní okruh hodnotit jako oblast se snahou o pečlivé dodržování stávajících zákonů týkajících se KMNS a jako oblast, kde jsou k jejímu naplňování vytvářeny pozitivní podmínky. KMNS jsou zde ze strany výkonných orgánů poměrně intenzivně vybízeny k uplatňování práv, které jim umožňují naplňovat kvalitnější život.

Legislativa v zásadní míře ovlivňuje životy KMNS a stává se jednou ze základních složek ovlivňující jejich adaptaci. Část inovačních prvků vychází z legislativy, ve které je vymezen element etnicity. Kromě jejího využití jsou však životní strategie a způsoby sebezabezpečení Původních malých národů JANA O prakticky stejné jako u ostatního obyvatelstva. Výraznou výjimku tvoří pastevci sobů, ale i u jejich dětí můžeme vidět určitý příklon ke strategiím majoritní společnosti. Způsoby adaptace jsou neetnického i etnického charakteru. Ty, které jsou založeny na etnickém základě pak můžeme dělit na adaptace na základě historického vývoje a na adaptace na základě privilegií, které jim umožňuje legislativní báze. Privilegia na základě legislativní báze můžeme dělit na individuální (např. kvóty bezplatného lovu) a kolektivní práva (např. podnikání v rámci občin). Obě jmenované kategorie jsou v současné době příslušníky KMNS aktivně využívány. Stát jim tato práva nejenom umožňuje. Podle mých zkušeností z výzkumu, úřady JANA O k jejich využití aktivně vybízí a podporují je. O zájmy KMNS se v Salechardě stará zejména Oddělení pro otázky Původních malých národů, jehož naprostá většina zaměstnanců jsou právě příslušníci těchto národů. S využitím individuálního práva výlovu ryb je spjata ekonomická strategie téměř všech příslušníků KMNS. Profesní preference jsou u KMNS prakticky stejné jako u majoritní společnosti RF. Ve srovnání s ostatními částmi RF se výjimečně velký podíl KMNS Jamaloněneckého autonomního okruhu zabývá pastevectvím sobů, které se zde efektivně rozvíjí a je v Ruské federaci určitým fenoménem. Stále větší část KMNS se ale od tradičních hospodářských činností vzdaluje k neetnickým způsobům adaptace, tedy k těm, které nemají etnický prvek odlišení, a které

využívá i okolní majoritní obyvatelstvo. Děti ze smíšených rodin, kdy jeden rodič etnicky nepatří mezi KMNS, se hlásí k etnické příslušnosti, která patří mezi KMNS, a to z důvodů doplňkové „etnické legislativy“, která přináší privilegia. Legislativa, která na podporu KMNS vznikla a dala jim privilegia, zejména v hospodářském životě, tímto prakticky přímo ovlivňuje sebeurčení a výběr etnické příslušnosti. Vliv na volbu etnické příslušnosti má v takovém případě v podstatě vnější faktor.

Příslušníci KMNS mají podobné preference ve vzdělávání, výběru zaměstnání, nebo při strategii pěstování plodin domácnostmi. Je to logicky vysvětlitelný proces, KMNS nejsou nijak izolovány a jsou součástí společného celoruského sociálně-kulturního a ekonomického prostředí. Rybolov příslušníků KMNS, v případě, že je hlavní pracovní činností, se v současné době nijak neliší od lovu ryb majoritního obyvatelstva a kromě personálního složení občin, jejichž členové jsou příslušníci KMNS, nemá žádné etnické příznaky. Metody zpracování ulovených ryb se v převládající míře neliší od postupů užívaných majoritním obyvatelstvem. Například tradiční kvašení téměř zaniklo. 40 % příslušníků KMNS se v JANA O zabývá pastevectvím sobů, které oproti rybolovu zůstává silným nositelem tradiční kultury, a to ať již materiální či duchovní. Stáda sobů se velmi rychlým tempem rozrůstají a jejich počet v Jamalském rajónu již dosáhl takových rozměrů, že dochází ke znehodnocování pastvin. Stejně tak se v JANA O rychle rozrůstá těžební průmysl a je zřejmé, že na zmenšování stád zatím nemá vliv. Tvrzení o spojitosti rozvoje těžebního průmyslu a úpadku pastevectví sobů se zde na základě statistických údajů ukazují jako neopodstatněná. Za štědré dotační politikou JANA O, která se významně týká i KMNS, stojí aktivní činnost úřadů autonomního okruhu a je umožněna díky zdejšími nalezištím plynu a ropy. V období po rozpadu Sovětského svazu začaly na základě legislativy vznikat nové ekonomické jednotky, obcíny, které se týkají speciálně KMNS. Jejich spjatost s tradicemi se ve velké míře odvíjí od činností, které vykonávají. Obcíny zabývající se rybolovem se způsobem činnosti ani cíli neliší od ostatních komerčních společností v tomto oboru. Jejich cílem je zisk a tradice je zde v převládající míře ztracena. V pastevectví sobů se u kočujících rodin spíše jedná o způsob života a zisk u nich není hlavním měřítkem. I pastevectví sobů je však velmi silně provázáno s vnějším světem. Týká se ho řada dotačních programů a pomoc ze strany oblastních úřadů, který je například vidět v případech, kdy stádům hrozí ztráty díky nepříznivým přírodním podmínkám. Stejně tak se realizace sobího masa odehrává prostřednictvím jatek, která jsou opět ovlivněna programy rozvoje autonomního okruhu. Také zásobování a jiná pomoc kočovníkům se vykonává prostřednictvím dotační činnosti.

Je otázkou, zdali by kočovná hospodářství a většina kočujících rodin byla schopna kočovat a žít tímto způsobem života i bez vnější podpory státu. V některých vzdálených místech se některé elementy tradičních činností udržují díky tomu, že v těchto místech v podstatě není jiná volba a jsou v převážné míře spíše hospodářského rázu. Ve městech se pak elementy tradičních činností „znovuzrozuji“ z velké míry na základě vnějších podnětů a v takovém případě je jejich výstup formou prezentace původních tradic, v současnosti již nespojených s vnitřním významem, pro který byly dříve vykonávány.

Jedním z adaptačním kroků KMNS je zakládání asociací, které příslušníky KMNS sdružují. Jejich činností je hájení zájmů KMNS. Prostřednictvím asociací vzniká elita KMNS, která se dále sdružuje na celoruské a dokonce i celosvětové bázi. Probíhá výměna informací, vzájemná mediální podpora a školení, které z centra vedou zpět do jednotlivých regionů Ruské federace, a na jejichž základě pokračují na lokální úrovni jednotliví aktivisté. V tomto směru je však otázkou, nakolik do těchto jednání se státními orgány pouze vstupují. Část elity KMNS, která působí v asociacích, totiž již ruské státní orgány a úřady představuje a to ať již svými politickými či pracovními funkcemi. Úrovně funkcí v asociacích a státní funkce se zde prolínají. Asociace jsou poměrně efektivní v mediálních kampaních a různé státní orgány jim, ve většině případů, vycházejí vstříc. To, že funkce prolínají, v podstatě nijak nebývá reflektováno v případech mediálních kampaní, ve kterých bývá při hájení zájmů vykreslován střet KMNS se státem. V oblastech života KMNS působí řada společností, a to zejména těžebních. Navzdory někdy negativnímu mediálnímu obrazu, v terénu jsem se v převládající míře setkal s tím, že vztahy příslušníků KMNS a firem, které zde působí, jsou poměrně harmonické. Tyto společnosti částečně dotují příslušníky KMNS a finančně či materiálně jim kompenzují svoji činnost na místech jejich tradičního hospodaření, například prostřednictvím motorů, lodí, mrazáků a celou řadu dalších potřeb. Kromě toho také pomáhají se zásobováním. V rámci svého zásobování přivážejí čerstvé potraviny i příslušníkům KMNS, kteří žijí v okolí jejich pracovních základen. Příslušníci KMNS s nimi někdy bartrovým způsobem mění nalovenou zvěř za jiné produkty. Ve sféře snah o zachovávání tradic je nutno uvést také činnost zájmových kulturních uskupení. Jedná se o různé druhy tradičních kulturních činností, od dekorativního umění až po taneční kroužky. Tyto činnosti aktivně podporují neziskové organizace i stát a v případě nadšených organizátorů se stávají přitažlivými i pro ostatní příslušníky KMNS. Z činností, které se zabývají a ukazují etnické tradice se rekrutují příslušníci lokální elity. Z lidí, kteří naleznou potřebu a zálibu například ve sběru tradičních pohádek a jiných příběhů se často stávají „etničtí“ spisovatelé, kteří přitahují

pozornost i ostatních příslušníků KMNS. Všechny osoby, které se touto činností zabývají, jsou dobře socializovány v majoritní společnosti. Znalosti a zkušenosti řídicích procesů, či myšlenkových vizí v tomto směru, zejména dříve, přicházely ze strany státní správy a místní samosprávy, nebo prostřednictvím zahraničních neziskových organizací. Aktivity v rámci tradičnosti na výstupu k majoritní společnosti nevznikly na základě jakéhosi „samostatného sebeuvědomění“ a následně z tohoto vyplývající činnosti. Posun je vidět ve skutečnosti, že z dříve tradičních a běžných praktik se tato činnost začala oživovat na základě podniků z vnějšího prostředí. O řadě z těchto činností se domnívám, že bez finanční podpory „z vnějšku“ by již vykonávány nebyly. V současné době se mezi příslušníky KMNS dokázala vytvořit elita, která již převzala organizační zkušenosti, které se nyní předávají dále. I v dnešní době mají ale významnou roli vnější podniky.

Současný rozvoj u většiny příslušníků Původních malých národů v Jamaloněneckém autonomním okruhu poukazuje na přejímání společné části kulturního chování rozšířené na celém teritoriu Ruské federace. U jejich menšiny je viditelná určitá „izolace“ způsobená povahou jejich hospodářské činnosti, vedoucí k tomu, že touto menšinou nejsou masově přejímány hodnoty společenských hodnot, norem a kultury celoruské úrovně. Díky této izolaci se i více uchovávají jejich tradice. Je důležité zdůraznit, že i většina příslušníků těchto národů, která výraznou měrou přijímá společné části kulturního chování a hodnot v RF, si zachovává svou etnickou identitu. Navzdory přijímání společného evropského kulturního obrazce chování a hodnot, zdejší národy „nevymírají“. Doplňková legislativní práva a rozvoj lokálních asociací KMNS, mimo jiných faktorů, významně mobilizuje a zvyšuje jejich etnickou příslušnost a sounáležitost.

RESUMÉ

CONTINUING ETHNIC PROCESSES OF THE INDIGENOUS PEOPLES OF THE RUSSIAN NORTH

Legislation has an appreciable effect on the lives of the indigenous peoples and is becoming one of the fundamental components of their adaptation. Many of the innovative elements are realized on the basis of this legislation. The life strategies of the indigenous peoples in Yamalo-Nenets avtonomniy okrug is practically the same as the life strategies of the majority population. A notable exception are reindeer herders, but even amongst their children, we see a shift to the strategies of the majority society.

These modes of adaptation have both ethnic and non-ethnic characters. Of those that are based on an ethnic basis, we can distinguish them by whether they are based on historical development or on legislative privilege. The privileges of a legislative base can be divided into individual (e.g. quota for free fishing) and collective rights (e.g. economic activity by communities). Both categories are actively used. Authorities of avtonomniy okrug actively encourage and support them using their rights.

An increasing number of indigenous peoples are showing non-ethnic ways of adaptation, such as the non-ethnic elements used by the surrounding majority society. Children from mixed families, where one parent does not belong to indigenous people, accept the ethnicity belonging to indigenous peoples. This gives them additional privileges provided by law. When legislation directly affects self-determination and choice of ethnicity, the influence on the choice of ethnicity can be considered an external factor.

At this time, indigenous fishing does not differ from the majority population. It has no ethnic or traditional symptoms, except for the ethnic composition of the communities. On the other hand, nomadism highly retains traditional culture elements. Herds of reindeer are rapidly increasing. The number of reindeer has increased to such extent that it leads to the degradation of pastures.

The mining industry is developing rapidly, alongside the reindeer herds. Based on the statistical data, it is clear that the claim of reducing the herds in order to facilitate the growth of the mining industry does not apply to the Yamalo-Nenets avtonomniy okrug.

In the cities, the elements of traditional activities are "reborn" largely on the basis of external stimuli. In this case, the original tradition's outward presentation is currently

unconnected with the inner meaning of which were previously performed.

One of adaptations of indigenous peoples is the establishment of associations that bringing together their members to defend their interests. The associations allow an elite to develop among the indigenous peoples. Some of these elites also represent the Russian state authorities and bodies due to their political functions. Association functions and state functions are in those cases intertwined.

Despite the sometimes negative media image of mining companies, I met, harmonious relationship exist between these companies and members of indigenous peoples. Companies financially or materially subsidize these communities, and compensate them for industrial activities on their of traditional economic territories.

Current developments point to the common acceptance of cultural behavior extended to the entire territory of the Russian Federation. The traditional characters of material culture in economic activities are significantly more preserved by nomads because of their higher isolation. It is important to emphasize that the majority of the indigenous peoples, who significantly accept the common part of the cultural behaviors and values, retains its ethnic identity. Despite the adoption of a common Russian cultural patterns of behavior and values, the local peoples are not “dying off.” Additional legislative rights, among other factors, mobilize and significantly increases their ethnic affiliation and belonging.

Specifická legislativa má zásadní vliv na život KMNS a stává se jednou ze zásadních složek jejich adaptačních strategií. Životní strategie KMNS v Jamaloněneckém autonomním okruhu je prakticky stejná jako životní strategie majoritního obyvatelstva. Výjimku tvoří pastevci sobů, ale i mezi jejich dětmi je někdy vidět příklon k životním strategiím majoritního obyvatelstva.

Způsoby adaptace jsou etnického i neetnického charakteru. Ty, které jsou založeny na etnickém základě pak můžeme dělit na adaptace na základě historického vývoje a na adaptace na základě privilegií, které jim umožňuje legislativní báze. Privilegia na základě legislativní báze můžeme dělit na individuální (např. kvóty bezplatného lovu) a kolektivní práva (např. podnikání v rámci občin). Obě jmenované kategorie jsou v současné době příslušníky KMNS aktivně využívány. Stát jim tato práva nejenom umožňuje. Podle mých zkušeností z výzkumu, úřady JANA O k jejich využití aktivně vybízí a podporují je.

Profesní preference jsou u KMNS prakticky stejné jako u majoritní společnosti RF. Ve srovnání s ostatními částmi RF se výjimečně velký podíl KMNS Jamaloněneckého autonomního okruhu zabývá pastevectvím sobů, které se zde efektivně rozvíjí a je v Ruské federaci určitým „fenoménem“. Stále větší část KMNS se ale od tradičních hospodářských činností vzdaluje k neetnickým způsobům adaptace, tedy k těm, které nemají etnický prvek odlišení, a které využívá i okolní majoritní obyvatelstvo.

Děti ze smíšených rodin, kdy jeden rodič etnicky nepatří mezi KMNS, se hlásí k etnické příslušnosti, která patří mezi KMNS, a to z důvodů doplňkové „etnické“ legislativy, která přináší privilegia. Legislativa, která na podporu KMNS vznikla a dala jim privilegia, zejména v hospodářském životě, tímto prakticky přímo ovlivňuje sebeurčení a výběr etnické příslušnosti. Vliv na výběr etnické příslušnosti má v takovém případě v podstatě vnější faktor.

Rybolov příslušníků KMNS, v případě, že je hlavní pracovní činností, se v současné době nijak neliší od lovu ryb majoritního obyvatelstva a kromě personálního složení občin, jejichž členové jsou příslušníci KMNS, nemá žádné etnické příznaky. Metody zpracování ulovených ryb se v převládající míře také neliší od postupů užívaných majoritním obyvatelstvem. Pastevectví sobů, oproti rybolovu zůstává silným nositelem tradiční kultury. Stáda sobů se velmi rychlým tempem rozrůstají a jejich počet v některých rajonech již dosáhl takových rozměrů, že dochází ke znehodnocování pastvin.

Stejně tak se v JNAO rychle rozrůstá těžební průmysl a je zřejmé, že na zmenšování stád zatím nemá vliv. Tvrzení o spojitosti rozvoje těžebního průmyslu a úpadku pastevectví sobů se zde na základě statistických údajů ukazují jako neopodstatněná.

Ve městech se pak elementy tradičních činností „znovuzrozuji“ z velké míry na základě vnějších podnětů a v takovém případě je jejich výstup formou prezentace původních tradic, v současnosti již nespojených s vnitřním významem, pro který byly dříve vykonávány.

Jednou z adaptačních strategií je zakládání asociací, které hájí zájmy příslušníků KMNS. Asociace určitým způsobem generují elitu příslušníků KMNS. Část této elity již ale také zastupuje ruské státní orgány, a to díky svým politickým a jiným funkcím. Funkce v asociacích a státní správě se zde prolínají.

V oblastech života KMNS působí řada společností, a to zejména těžebních. Navzdory někdy negativnímu mediálnímu obrazu, v terénu jsem se v převládající míře setkal s tím, že vztahy příslušníků KMNS a firem, které zde působí, jsou poměrně harmonické. Tyto společnosti částečně dotují příslušníky KMNS a finančně či materiálně jim kompenzují svoji činnost na místech jejich tradičního hospodaření.

Současný rozvoj u většiny příslušníků Původních malých národů v Jamaloněneckém autonomním okruhu poukazuje na přejímání společné části kulturního chování rozšířené na celém teritoriu Ruské federace. U jejich menšiny je viditelná určitá „izolace“ způsobená povahou jejich hospodářské činnosti. Díky této izolaci se i více uchovávají jejich tradice. Je důležité zdůraznit, že i ta většina příslušníků těchto národů, která výraznou měrou přijímá společné části kulturního chování a hodnot v RF, si zachovává svou etnickou identitu. Navzdory přijímání společného Ruského kulturního obrazce chování a hodnot, zdejší národy „nevymírají“. Doplnková legislativní práva a rozvoj lokálních asociací KMNS, mimo jiných faktorů, významně mobilizuje a zvyšuje jejich etnickou příslušnost a sounáležitost.

LITERATURA

АБДУЛАТИПОВ, Р. *Национальный вопрос и государственное устройство России*. Москва, 2000.

АКСЕНОВА, О. В. *Коренные малочисленные народы севера: уроки самоорганизации и социального партнерства*. Москва, 2004.

АЛПАТОВ, В. М. *150 языков и политика 1917-2000*. Москва, 2000.

Алфавитный список народов, обитающих в Российской Империи. Издание Канцелярии комитета Министров, С-Петербург, 1895. In: *demoscope.ru* [online]. 2005 [Cit. 15.9.2013]. Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/2005/0187/perep04.php>>.

АРУТЮНЯН, Ю.В. *Трансформация постсоветских наций*. Москва, 2003.

БОГОЯВЛЕНСКИЙ, Д. Д. – МАРТЫНОВА, Е. П. – МУРАШКО, О. А. *Опыт проведения этнологической экспертизы – оценка потенциального воздействия программы ОАО „Газпром“ поисково-разведочных работ в акваториях обской и тазовской губ на компоненты устойчивого развития этнических групп малочисленных народов Севера*. Москва, 2002.

БОЧАРНИКОВ, В. Н. (сост.) *Энциклопедия Коренных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации*. Москва, 2005.

ГОЛЕНКОВА, З. Т. *Трансформация социальной структуры и стратификация Российского общества*. Москва, 2000.

ГОЛОВНЕВ, А. В. *Историческая типология хозяйства народов Северо-Западной Сибири*. Новосибирск, 1993.

ГУБОГЛО, М. Н. *Языки этнической мобилизации*. Москва, 1998.

ДОЛГИХ, Б. О. *Очерки по этнической истории ненцев и энцев*. Москва, 1970.

ДУНИН-ГОРКАВИЧ, А. А. *Тобольский Север: этнографический очерк местных инородцев*, т. 3. [online]. 2011 [20.1.2013]. Dostupné z: <http://89.253.247.156/_files/product/pdf/104/1032317.pdf>.

ЖИТКОВ, Б. М. *Краткий отчет о путешествии на полуостров Ямал*. С-Петербург, 1909.

ЖУРАВСКИЙ, А. В. – ЗЕНЬКО, А. П. – КАЛАБАНОВ, А. Н. *Государственная национальная политика и государственно-конфессиональные отношения в субъектах Российской Федерации в 2010 году*. Москва, 2010.

ЗОЛОТУХИНА, Г. Д. Об основных направлениях работы органов управления образования Ямало-Ненецкого автономного округа по повышению образовательного и профессионально-технического уровня молодежи из числа коренных малочисленных народов Севера. In: ЛЕХАНОВА, Ф. М. (отв. ред.) *Система образования и коренные народы Севера АКМНСС и ДВ РФ*. Москва, 2004, s. 8–10.

КАСТРЕН, А. А. *Путешествие по Лапландии, Северной России и Сибири (1838–1844, 1845–1849)*. Собрание старых и новых путешествий. Москва, 1860.

КВАШНИН, Ю. Н. Современные этнополитические процессы в Ямало-Ненецком автономном округе. In: *Известия Алтайского государственного университета*, 4–3(68). Барнаул, 2010, s. 101–108.

- КЛОКОВ, К.Б. – ПЕТИНА, О.В. – ХРУЩЕВ, С.А. *Семейное домохозяйство в районах проживания коренных народов Севера*. СПб., 2004.
- КОПЫЛОВ, Д. И. – РАДЧЕНКО, Н. Д. – СМИРНОВА, М. А. (отв. ред.): *Судьбы народов Обь-Иртышского севера*. Тюмень, 1994.
- КОШЕЛЕВА, Е. Ю. Традиционная культура и политико-экономические манипуляции: Ханты-Мансийский автономный округ. In: *Традиционное сознание: проблемы реконструкции*. Томск, 2004, с. 321–327.
- КОШЕЛЕВА, Е. Ю. *Этнические движения коренных малочисленных народов Севера на рубеже 20–21 веков. Западносибирский регион*. Томск, 2003. Dizertační práce, ТГУ.
- КРЫЛАТЫХ, Э. Н. Научный отчет по теме «Состояние и перспективы развития агропродовольственного комплекса российских арктических территорий (на примере Ямало-Ненецкого автономного округа)», Международная энергоэкологическая программа «энергия Арктики». In: adc.newparadigm.ru [online]. 2011 [25.2.2013]. Dostupné z: <<http://www.adc.newparadigm.ru/files/ank3-4.doc>>.
- КРЫЛОВ, В. С. – ХАРЮЧИ, С. Н. – АНДРИЧЕНКО, Л. В. – БЕЛОУСОВА, Е. В., *Комментарий к федеральному закону о гарантиях прав Коренных малочисленных народов Российской Федерации*. Москва, 1999.
- КРЮКОВ, В. А. – ТОКАРЕВ А. Н. *Учет интересов коренных малочисленных народов при принятии решений в сфере недропользования*. Москва, 2005.
- КРЯЖКОВ, В. А. *Статус малочисленных народов России, Правовые акты и документы*. Москва, 1994.
- КРЯЖКОВ, В. А. *Статус малочисленных народов России, Правовые акты и документы*. Москва, 2005.
- КУЛЕШОВА, Ю. В. – КУЛЕШОВ, Р. С. – КУЛЕШОВ, С. М. Биологически активные препараты из пантов оленя и их ранозаживляющее действие у животных. In: ej.kubagro.ru [online]. 2007 [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://ej.kubagro.ru/2007/03/pdf/12.pdf>>.
- ЛАР, Л. А. *Культовые памятники Ямала Хэбидя я*. Тюмень, 2003.
- ЛЕВИН, М. Г. – ПОТАПОВ, Л. П. (ред.) *Народы Сибири*. Ленинград, 1956.
- ЛЕХАНОВА, Ф. М. (отв ред.) *Система образования и коренные народы Севера АКМНССиДВ РФ*. Москва, 2004.
- ЛУКИНА, Н. В. *Наука как форма общественного развития северных этносов*. Томск, 2002.
- МАКСИМОВ, А. А. *Права коренных народов Севера на землю и природные ресурсы: Эффективное использование и совместное управление*. Москва, 2005.
- МОРОЗОВ, Ю. А. *Ямал, грань веков и тысячелетий*. Санкт-Петербург, 2000.
- МУРАШКО, О. А. (сост.) *Северные народы России на пути в новое тысячелетие: к десятилетию Ассоциации коренных малочисленных народов Севера, Сибири, и Дальнего востока Российской Федерации*. Москва, 2001.
- МУРАШКО, О. А. Современное содержание понятия «народы Севера». In: raipon.ru [online]. 2009 [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <<http://raipon.info/15.html>>.
- МУРАШКО, О. А. (сост.) *Традиционные знания, культур и природопользование народов Севера*. Москва, 2005.
- МУХАЧЕВ, А. Д. *Путешествие в мир оленеводов*. Новосибирск, 2001.

НОВИЦКИЙ, Г. *Краткое описание о народе остяцком, сочиненное Григорием Новицким в 1715 г.* СПб., 1884.

ПАВЛОВ, П. Н. *Комментарий к федеральному закону «О территориях традиционного природопользования коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего востока Российской Федерации».* Москва, 2001.

ПАВЛОВ, П. Н. – КРАМКОВА, Т. В. – МАРТЪЯНОВ, Г. А. *Комментарий к главе 25 Налогового кодекса Российской Федерации. Сборы за пользование объектами животного мира и за пользование объектами водных биологических ресурсов.* Москва, 2004.

ПАЛЛАС, П. С. *Путешествие по разным провинциям Российского государства, Т. IV. 4.3.* СПб., 1788.

ПИВНЕВА, Е. А. – МАРТЫНОВА, Е. П. *Традиционное природопользование народов Северного Приобья (по материалам Ханты-Мансийского автономного округа).* Москва, 2001.

ПЛИГУЗОВ, А. И. Первые русские описания Сибирской земли. In: *maxknow.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <http://www.maxknow.ru/images/upload/articles46/1258.htm>.

Повесть временных лет. In: *expositions.nlr.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: http://expositions.nlr.ru/LaurentianCodex/Project/page_Show.php?list=175&n=215.

ПОНОМАРЕВ, М. Н. – БАЛАХНИН, Ю. В. – ДЬЯЧЕНКО, Л. Н. (ред. сов.) *Государственная национальная политика и государственно-конфессиональные отношения в субъектах Российской Федерации в 2004 году.* Москва, 2005.

ПОТАПОВ, Л. П. – ЛЕВИН, М. Г. (отв. ред.) *Историко-этнографический атлас Сибири.* Москва–Ленинград, 1961.

ПРИТВОРОВ, А. П. (отв. эд.) *Географический атлас Ямало-Ненецкого автономного округа.* Москва, 1999.

СОКОЛОВА, З. П. Адаптивные свойства культуры народов Севера. In: *Советская этнография*, 1991, № 4, Москва, s. 92–102.

СУЛЯНДЗИГА, Р. В. – КУДРЯШОВА, Д. А. *Коренные малочисленные народы Севера, Сибири и Дальнего востока Российской Федерации.* Москва, 2003.

СУЛЯНДЗИГА, Р. В. *Правовой справочник для организаций и общин коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего востока Российской Федерации.* Москва, 2002.

СУЛЯНДЗИГА, Р. В. – МАКСИМОВ, А. А. – КРУПКО, Л. О. – БОРСУК, Е. И., (сост.) *Коренные народы Севера и промышленное развитие, Социально – экономические соглашения с добывающими компаниями: от конфликта – к партнерству, от благотворительности – к программам развития.* Москва, 2008.

СУЛЯНДЗИГА, Р. В. (сост.) *Обзор законов и нормативных актов Арктических стран по защите прав коренных народов. Соглашения и резолюции.* Москва, 2005.

ТИШКОВ, В. А. *Очерки теории и политики этничности в России.* Москва, 1997.

ТИШКОВ, В. А. Антропология российских трансформаций. In: *Этнографическое обозрение*, 2000, №1, s. 3–19.

- ТОДЫШЕВ, М. А. – СУЛЯНДЗИГА, Р. В. (сост.) *Обзор международных законов и стандартов по правам человека, устойчивому развитию и по защите прав коренных народов*. Москва, 2005.
- ТОДЫШЕВ, М. А. *Значение охраны священных мест Арктики: исследование коренных народов Севера России*. Москва, 2004.
- ТУРАЕВ, В. А. *Дальневосточные эвенки: этнокультурные и этносоциальные процессы в XX веке*. Владивосток, 2008.
- ТУРАЕВ, В. А. – СУЛЯНДЗИГА, Р. В. – СУЛЯНДЗИГА, П. В. *Работа с донорскими организациями. Руководство для общин коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока*. Москва, 2005.
- ФЕДОРОВА, Е. Г. *Элементы нового и традиционного в современной материальной культуре манси*. Москва, 1980.
- ФИЛИППОВ, В. Р. *Критика этнического федерализма*. Москва, 2003.
- ХАХОВСКАЯ, Л. Н. Адаптация коренных малочисленных народов Магаданской области в XX в. In: ДЕРЕВЯНКО, А. П. – КУДЕЛИН, А. Б. – ТИШКОВ, В. А. (отв. ред.) *Адаптация народов и культур к изменениям природной среды, социальным и техногенным трансформациям*. Москва, 2010, s. 319–327.
- ХАХОВСКАЯ, Л. Н. *Камчадалы Магаданской области (история, культура, идентификация)*. Магадан, 2003.
- ХАХОВСКАЯ, Л. Н. Магаданское оленеводство в условиях рыночной экономики. In: *Вестник СВНЦ ДВО РАН*, 2007, № 3, Магадан, s. 77–86.
- ХАХОВСКАЯ, Л. Н. – СЛОБОДИН, С. Б. Механизмы адаптации коренных народов Магаданской области к современным социально-экономическим условиям. In: *Межэтническое взаимодействие и социокультурная адаптация народов Севера России*, Москва, 2006, s. 96–118.
- ХАХОВСКАЯ, Л. Н. Рыболовный промысел коренных народов Магаданской области в современных условиях. In: *Вестник ДВО РАН*, 2007, № 3, Магадан, s. 122–130.
- ХАХОВСКАЯ, Л. Н. Советская модернизация оленеводства в отдаленных северных регионах (на примере Анадырского района Чукотки). In: *Этнографическое обозрение*, 2011, № 6, Москва, s. 112–127.
- ХАХОВСКАЯ, Л. Н. Современное этническое природопользование в Северном селе. In: *Вестник Российского гуманитарного фонда*, 2012, № 3, Москва, s. 173–185.
- ХАХОВСКАЯ, Л. Н. Современное социально-экономическое положение аборигенов Северо-Эвенского района Магаданской области. In: *Вестник СВНЦ ДВО РАН*, 2007, № 4, Магадан, s. 98–104.
- ХАРИЮЧИ, С. Н. *Правовые проблемы коренных малочисленных народов Севера России*. Москва, 2009.
- ХАРИЮЧИ, С. Н. Предисловие. In: ЛЕХАНОВА, Ф. М. (отв ред.) *Система образования и коренные народы Севера АКМНСС и ДВ РФ*. Москва, 2004, s. 5.
- ХАРАМЗИН, Т. Г. *Экономика традиционного природопользования Коренных малочисленных народов Севера*. Москва, 2001.
- ХОМИЧ, Л. В. *Ненцы. Очерки традиционной культуры*. СПб., 1995.
- ХОМИЧ, Л. В. *Проблемы этногенеза и этнической истории Ненцев*. Ленинград, 1976.

ШАПАЛИН, Б. Ф. *Ямало-Ненецкий национальный округ: (экономико-географическая характеристика)*. Москва, 1965.

ЮЖАКОВ, А. А. – МУХАЧЕВ, А. Д. *Этническое оленеводчество западной Сибири: Ненецкий тип*. Новосибирск, 2001.

ЯКОВЛЕВА, О. А. *Имеем право знать, чтобы жить: Практическое руководство по праву на информацию для активистов и общественных объединений коренных малочисленных народов России*. Москва, 2001.

ЯКОВЛЕВА, О. А. *Община – путь к объединению и возрождению*. Москва, 2003.

ANDERSON, D. G. *Identity and Ecology in Arctic Siberia: The Number One Reindeer Brigade*. Oxford, 2000.

BAHENSKÝ, F. *Severní Chantové – ekonomika pastevců sobů na západní Sibiři*. Praha, 2001, Diplomová práce, FFUK.

BOUKAL, T. *Torava – lovci severozápadní Sibiře, příroda a lidé*. Praha, 2003.

FITZHUGH, W. *Crossroad of Continents: Cultures of Siberia and Alaska*. Washington, 1994.

FORSYTH, J. *History of the Peoples of Siberia. Russian North, Russia's North Asian Colony 1581–1990*. Cambridge, 1994.

KLEINOVÁ-BRZÁKOVÁ, P. *Proces asimilace Evenků na území Eao (Centrální Sibiř) od 30. let 20. století až po rozpad SSSR a počátky národně obrozeneckých tendencí (do roku 2001)*. Praha, 2004, Dizertační práce, FFUK.

KRISTEN, V. *Nástin dějin kulturní revoluce národů Severu Dálného východu*. Praha, 1976, Dizertační práce. FFUK.

LÁZÁR, K. – CSEPREGI, M. – KEREZSI, A. *Studies on Surgut Ostyak culture*. Budapešť, 1997.

MACHOVÁ, K. (red.) *Právo národa na sebeurčení. Pražský model OSN – XVI. Ročník (2010/2011)*. In: *studentsummit.cz* [online]. 2010 [Cit. 5.11.2013]. Dostupné z: <http://www.studentsummit.cz/data/1292020279546BGR_GA_pravo_naroda.pdf>

RHONA K. M. Smith. *Texts and materials on International human rights*. New York, Second Edition, 2010.

SILLANPÄÄ, L. *Awakening Siberia. From Marginalization to Self-Determination: The small Indigenous Nation of Northern Russia on Eve of the Millennium*. Helsinki, 2008.

STAMMLER, F. *The obshchina movement in Yamal: Defending Territories to build Identities?* In: *siberian-studies.org* [online]. 2005 [5.11.2013]. Dostupné z: <<http://www.siberian-studies.org/publications/PDF/ristammler.pdf>>.

VIKHAMAR-SCHULER, D. – HANSSEN-BAUER, I. – FORLAND, I. E. *Long term climat terms of the Yamalo-Nenets AO Russia*. In: *Met.no* [online]. 20. 5.2010 [Cit. 5.12.2013]. Dostupné z: <http://met.no/filestore/Ealat_Yamal_climaterep_dvs-1.pdf>.

The Charter of the United Nations, 1945. In: *un.org* [online]. [Cit. 5.8.2013].
Dostupné z: <<http://www.un.org/en/aboutun/copyright>>.

Vienna Convention on the Law of Treaties, 1969. In: *gc.noaa.gov* [online]. [Cit. 5.8.2013].
Dostupné z: <http://www.gc.noaa.gov/documents/012780-vienna_treaty.pdf>.

C169 Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989. In: *ilo.org* [online].
[Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <<http://www.ilo.org/indigenous/Conventions/no169/lang--en/index.htm>>.

Declaration on the granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, 1960.
In: *un-documents.net* [online]. [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <<http://www.un-documents.net/a15r1514.htm>>.

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, 1966. In: *un.org* [online].
[Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactecon.shtml>.

Vienna Declaration and Programme of Action, 1993. In: *ifap.ru* [online]. [Cit. 5.8.2013].
Dostupné z: <<http://www.ifap.ru/pr/2008/080630aa.pdf>>.

OBSC Final Act of the Helsinki Conference on Security and Cooperation in Europe, 1975.
In: *1.umn.edu* [online]. [Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <<http://www1.umn.edu/humanrts/osce/basics/finact75.htm>>.

Convention on Biological Diversity – CBD, 1993. In: *cbd.int* [online]. [Cit. 5.8.2013].
Dostupné z: <<http://www.cbd.int/convention/text/>>.

United Nation Declaration on the Rights of Indigenous People, 2007. In: *un.org* [online].
[Cit. 5.8.2013]. Dostupné z: <http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf>.

Водный кодекс Российской Федерации (от 03 июня 2006 г. № 74-ФЗ).

In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013].

Dostupné z: <<http://www.consultant.ru/popular/waternew>>.

Высочайше утвержденный Устав „Об управлении инородцев“, 22 июля 1822.

In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/58102533/>>.

Закон Магаданской области «О гарантиях прав, не относящимся к коренным малочисленным народам, но постоянно проживающим в местах традиционного проживания и традиционной хозяйственной деятельности коренных малочисленных народов на территории магаданской области» Принят Магаданской областной думой 25.12.2007 (в ред. Закона Магаданской области от 03.08.2009 N 1183-ОЗ).

In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 15.9.2013]. Dostupné z:

<<http://base.consultant.ru/regbase/cgi/online.cgi?req=doc;base=RLAW439;n=26458>>.

Земельный кодекс Российской Федерации (от 25 октября 2001 г. № 136-ФЗ,

в редакции от 31.12.2005г. № 206-ФЗ). In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013].

Dostupné z: <http://www.consultant.ru/popular/earth/17_1.html#p68>.

Конституция Российской Федерации. In: *constitution.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013].

Dostupné z: <<http://www.constitution.ru>>.

Концепция государственной поддержки экономического и социального развития районов Севера (утв. постановлением правительства РФ от 7 марта 2000 г. N 198)

In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 7.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/181808>>.

Концепция развития Коренных малочисленных народов Севера в Ямало-Ненецком автономном округе. Утверждена постановлением Государственной думы Ямало-Ненецкого автономного округа от 23 февраля 2000 г. In: *yamal-nenets.narod.ru*

[online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://yamal-nenets.narod.ru/data05/tex19352.htm>>.

Лесной кодекс Российской Федерации (от 4 декабря 2006 г. № 200-ФЗ).

In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 2.9.2013].

Dostupné z: <<http://www.consultant.ru/popular/newwood>>.

Методика утвержденная Минрегионом России от 9 декабря 2009 г. N 565.

In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/197228>>.

Налоговый кодекс Российской Федерации (от 05 августа 2000г. № 117-ФЗ).

In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10900200>>.

Постановление администрации Магаданской области от 31.05.94 г. № 121

„О дополнительных мерах экономической поддержки хозяйствующих субъектов аборигенов Магаданской области“. In: *docs.cntd.ru* [online]. [Cit. 4.9.2013]. Dostupné

z: <<http://docs.cntd.ru/document/460500309>>.

Постановление № 255 „О едином перечне коренных малочисленных народов

Российской Федерации“. In: *demoscope.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013].

Dostupné z: <<http://demoscope.ru/weekly/knigi/zakon/zakon047.html>>.

Постановление пленума Верховного суда Российской федерации от 10 октября 2003 г. N 5, О применении судами общей юрисдикции общепризнанных принципов и норм международного права и международных договоров Российской федерации.

In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 9.9.2013]. Dostupné z:

<http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_143061>.

Постановление Правительства РФ от 7 марта 2000 г. N 198 "О Концепции государственной поддержки экономического и социального развития районов Севера". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013].
Dostupné z: <<http://base.garant.ru/181808/>>.

Постановление Правительства Российской Федерации от 9 октября 2012 года № 1031 „О размерах минимальной и максимальной величин пособия по безработице на 2013 год“. In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013].
Dostupné z: <http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_136446/>.

Приказ Министерства регионального развития РФ от 9 декабря 2009 г. N 565 "Об утверждении методики исчисления размера убытков, причиненных объединениям коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации в результате хозяйственной и иной деятельности организаций всех форм собственности и физических лиц в местах традиционного проживания и традиционной хозяйственной деятельности коренных малочисленных народов Российской Федерации". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013].
Dostupné z: <<http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/97228/>>.

Приложение к приказу Госстроя РФ от 27 апреля 2002 г. N 67. In: *jurbase.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.jurbase.ru/texts/sector070/tes70064.htm>>

Распоряжение от 17.04.2006 N 536-р „Об утверждении перечня коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“. In: *zakon.scli.ru* [online]. [Cit. 7.9.2013].
Dostupné z: <http://zakon.scli.ru/ru/legal_texts/national_law/index.php?do4=document&id4=6e00848d-fee4-4135-b398-7b4bd82e6230>.

Федеральный закон от 14 марта 1995 г. № 33-ФЗ "Об особо охраняемых природных территориях". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013].
Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10107990/>>.

Федеральный закон от 24 апреля 1995 г. N 52-ФЗ "О животном мире".
In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10107800/>>.

Федеральный закон от 19 мая 1995 г. N 82-ФЗ "Об общественных объединениях".
In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10164186/>>.

Федеральный закон от 15 июля 1995 г. N 101-ФЗ "О международных договорах Российской Федерации". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 4.9.2013].
Dostupné z: <<http://base.garant.ru/10103790/>>.

Федеральный закон от 17 июня 1996 г. N 74-ФЗ "О национально-культурной автономии". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013].
Dostupné z: <<http://base.garant.ru/135765/1>>.

Федеральный закон от 30 апреля 1999г. № 82-ФЗ "О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=86517>>.

Федеральный закон от 20 июля 2000г. № 104-ФЗ "Об общих принципах организации общин коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013].
Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=58305>>.

Федеральный закон от 7 мая 2001 года „О территориях традиционного природопользования коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации“. In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 7.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=LAW;n=78670>>.

Федеральный закон от 10 января 2002г. № 7-ФЗ "Об охране окружающей среды". In: *base.consultant.ru* [online]. [Cit. 7.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.consultant.ru/popular/okrsred>>.

Федеральный закон Российской Федерации от 20 декабря 2004 г. N 166-ФЗ „О рыболовстве и сохранении водных биологических ресурсов“. In: *base.garant.ru* [online]. 23.12.2004 [Cit. 6.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/12138110>>.

Федеральный закон от 24 июля 2002 г. N 101-ФЗ "Об обороте земель сельскохозяйственного назначения". In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 15.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/12127542>>.

Федеральный закон от 24.июля 2009, 209-ФЗ „Об охоте и о сохранении охотничьих ресурсов и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации“. In: *base.garant.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z: <<http://base.garant.ru/12168564>>.

Власти Ямала обсудили вопросы развития коренных народов Севера. In: *arctic-info.ru* [online]. 13.6.2012 [Cit. 2.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.arctic-info.ru/News/Page/vlasti-amala-obsydili-voprosi-razvitia-korennih-narodov-severa>>.

В ЯНАО разработано методическое пособие по созданию общин коренных народов. In: *finugor.ru* [online]. 30.12.2011. [Cit. 2.12.2012]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/22576>>.

«Газпром добыча Ямбург» поддержал аборигенов Ямала 50 миллионами рублей. In: *uralinform.ru* [online]. 1.2.2013 [Cit. 2.8.2013]. Dostupné z: <<http://www.uralinform.ru/news/society/165770-gazprom-dobycha-yamburg-podderjal-aborigenov-yamala-50-millionami-rublei>>.

«Газпром» и ЯНАО подписали Соглашение о сотрудничестве в 2014 году. In: *ngv.ru* [online]. 25.11.2013 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.ngv.ru.postman.ru/pr/gazprom-i-yanao-podpisali-soglashenie-o-sotrudnichestve-v-2014-godu-/>>.

«ГАЗПРОМ» – Ямал: стратегия сотрудничества. In: *nadym-dobycha.gazprom.ru* [online]. 9.12.2013 [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://nadym-dobycha.gazprom.ru/d/journal/33/51/gazovik-487.pdf>>.

Компенсационные выплаты «Газпрома» при реализации «Бованенково» составят 685,3 млн. рублей. In: *arctic-info.ru* [online]. 5.5.2012 [Cit. 2.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.arctic-info.ru/News/Page/kompensacionnie-viplati--gazproma--pri-realizacii-proekta-bovanenkovo-sostavat-685-3-mln-ryblei>>.

Коренные народы Ямала в 2009 году лишились права на продукты национального питания. In: *yamal.spravedlivo.ru* [online]. 2009 [Cit. 2.9.2013]. Dostupné z: <<http://yamal.spravedlivo.ru/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/%D1%80%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B5-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8/54066.html>>.

Кто оставил аборигена без муксуна? In: *finugor.ru* [online]. 20.07.2009 [Cit. 1.10.2013]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/11405>>.

МЕЩЕРЯКОВА, А. Кто оставил аборигена без муксуна? In: *finugor.ru* [online]. 20.7.2009 [Cit. 10.3.2013]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/11405>>.

Минюст приостановил деятельность «Ассоциации коренных малочисленных народов». In: *polit.ru* [online]. 19.11.2012. [Cit. 15.12.2012]. Dostupné z: <<http://polit.ru/news/2012/11/19/minjust>>.

На восстановление популяции муксуна потребуется два десятилетия. In: *arctic-info.ru* [online]. Datum neuvedeno [Cit. 2.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.arctic-info.ru/Interview/Page/na-vosstanovlenie-populacii-myksyna-potrebyetsa-dva-desatiletia>>.

На Ямале полным ходом развивают кочевую модель образования для детей КМНС, In: *finugor.ru* [online]. 6.6.2012 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/23774>>.

На Ямале применяют новые виды поддержки коренных народов. In: *arctic-info.ru* [online]. 9.8.2012 [Cit. 2.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.arctic-info.ru/News/Page/na-amale-primenaut-novie-vidi-podderjki-korennih-narodov>>.

Несмотря на неблагоприятные погодные условия, на Ямале наблюдается устойчивый рост объемов заготовки оленины. Прошлогодние показатели превышены на 220 тонн. In: *правительство.янао.рф* [online]. 29.1.2014 [Cit. 15.2.2014]. Dostupné z: <<http://xn--80aealotwbjpid2k.xn--80aze9d.xn--p1ai/news/lenta/agroindustrial/detail/61330>>.

ПЛЮСНИНА, М. Северные народы сменили президента, In: *kommersant.ru* [online]. 1.4.2013 [Cit. 5.5.2013]. Dostupné z: <<http://www.kommersant.ru/doc/2160043>>.

ПЛЮСНИНА, М. Северные привычки, In: *kommersant.ru* [online]. 30.8.2013 [Cit. 25.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.kommersant.ru/doc/2266635>>.

Президент КМНСС и ДВ РФ хочет, чтобы коренные народы получали не «рыбу», а «удочку». In: *finugor.ru* [online]. 3.10.2013 [Cit. 10.1.2014]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/42554>>.

РЕУТОВ, С. Агропром «встал на ноги», In: *aktualno.ru* [online]. 29.12.2012 [Cit. 1.5.2013]. Dostupné z: <<http://aktualno.ru/view/yanao/economy/11200>>.

Рыболовный туризм, Департамент молодежной политики и туризма. In: *yamolod.ru* [online]. Datum neuvedeno [Cit. 25.9.2013]. Dostupné z: <<http://www.yamolod.ru/content/rybolovnyy-turizm>>.

ТАРАСОВ, А. Народ только мешает: впервые об этом заявлено открыто. In: *novayagazeta.ru* [online]. 15.11.2012 [Cit. 15.12.2012]. Dostupné z: <<http://www.novayagazeta.ru/economy/55433.html>>.

ТОДЫШЕВ, М. В ООН Россия выступает как "душител" прав и свобод коренных народов мира. In: *mari.ee* [online]. 05.07.2006 [Cit. 10.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.mari.ee/rus/articles/polit/2006/07/01.html>>.

Учителям кочевых школ ЯНАО приобретут мобильные педагогические комплексы, In: *finugor.ru* [online]. 20.2.2013 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <<http://finugor.ru/node/32546>>.

Ямало-Ненецкий автономный округ, минеральные ресурсы. In: *Регион89.рф* [online]. Datum neuvedeno. [Cit. 5.12.2013]. Dostupné z: <<http://www.r89.ru/yamal/mr.php>>.

«Ямал – потомкам!». In: *reindeerherding.org* [online]. 29.7.2008. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://reindeerherding.org/ru-blog/%D1%8F%D0%BC%D0%B0%D0%BB-%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%BA%D0%B0%D0%BC/?lang=ru>>.

Ямал через пять лет обеспечит себя картофелем. In: *arctic-info.ru* [online]. 8.8.2013 [Cit. 1.12.2013]. Dostupné z: <http://www.arctic-info.ru/News/Page/amal-cerez-pat_-let-obespecit_-seba-kartofelem>.

Биармия: история легенды гипотезы. In: *tomovl.ru* [online]. [Cit. 9.10.2013].
Dostupné z: <<http://www.tomovl.ru/komi/Biarmia.html>>.

БОРОДИНА, Л. В. «Экология оленьих пастбищ на Ямале». In: *nsportal.ru*. [online].
[Cit. 5.2.2012], Dostupné z: <<http://nsportal.ru/shkola/mezhdistsiplinarnoe-obobshchenie/library/ekologiya-olenikh-pastbishch-na-yamale>>.

Всеукраинская перепись населения. In: *2001.ukrcensus.gov.ua*. [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/rus/results/nationality_population/nationality_popul1>.

Вузы Ямало-Ненецкого АО: университеты, академии и институты.
In: *vuz.edunetwork.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://vuz.edunetwork.ru/?subject=83>>.

Гавриил Степанович Батеньков. In: *pomnipro.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://pomnipro.ru/memorypage22646/biography>>.

Деятельность Ассоциации малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока приостановлена из-за нарушений законодательства. In: *minjust.ru* [online].
[Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.minjust.ru/node/2630>>.

ЖЕРЕБЦОВ, И. Л. Древнейшее население Северного Приуралья. In: *komi.com* [online].
[Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.komi.com/folk/komi/64.htm>>.

ЖЕРЕБЦОВ, И. Л. Ломоватовская и Ванвиздинская культуры. In: *komi.com* [online].
[Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.komi.com/folk/komi/66.htm>>.

Институт народов Севера (ИНС) Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена. In: *herzen.spb.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://www.herzen.spb.ru/main/structure/inst/ins/1229086466/1257415326>>.

Историческая Энциклопедия. In: *ural.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://www.ural.ru/spec/ency/encyclopaedia-3-441.html>>.

Кедровая сосна. In: *slovari.yandex.ru* [online]. [Cit. 5.10.2013]. Dostupné z: <<http://slovari.yandex.ru/~%D0%BA%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8/%D0%91%D0%A1%D0%AD/%D0%9A%D0%B5%D0%B4%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F%20%D1%81%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%B0/>>.

КЛОКОВ, К. Б. Проблемы оленеводства: пастбище. In: *rangifer.org* [online].
[Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://rangifer.org/problems.shtml>>.

Коми-зыряне. In: *yamal.rgo.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://yamal.rgo.ru/narody-yamala/komi-zyryane>>.

Кольская энциклопедия. In: *ke.culture51.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <[http://ke.culture51.ru/Komitet-sodeistviya-razvitiu-malih-narodnostei-Krainego-Severa-\(Komitet-Severa\)-p3723.html](http://ke.culture51.ru/Komitet-sodeistviya-razvitiu-malih-narodnostei-Krainego-Severa-(Komitet-Severa)-p3723.html)>.

Льготы для коренных малочисленных народов в России. In: *stfond.ru* [online].
[Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <<http://www.stfond.ru/articles.htm?id=9403>>.

Международный Центр Оленеводства. In: *reindeerherding.org* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://reindeerherding.org/?lang=ru>>.

Мифология Коми, Коми-зыряне. In: *sati.archaeology.nsc.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://www.sati.archaeology.nsc.ru/mifolog/myth/25.htm>>.

Народы Ямала: Коми-зыряне. In: *mvk-yamal.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://www.mvk-yamal.ru/zemlya-yamal/narodyi-yamala>>.

Ненцы. In: *fennougria.ee* [online]. [Cit. 5.10.2013]. Dostupné z:
<<http://www.fennougria.ee/index.php?id=10906>>.

Перечень учреждений НПО и СПО, расположенных на территории ЯНАО по состоянию на 01.01.2011г. In: *yamaledu.org* [online]. [Cit. 5.1.2013].
Dostupné z: <http://www.yamaledu.org/activity/vocational_education/list_of_institutions_of_vocational_education>.

Поморы. In: *dic.academic.ru* [online]. [Cit. 5.9.2013]. Dostupné z:
<<http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/122547/%D0%9F%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%8B>>.

Порядок предоставления целевой образовательной субсидии за счет средств окружного бюджета для получения высшего профессионального образования. In: *docs.pravo.ru* [online]. [Cit. 5.5.2013].
Dostupné z: <<http://docs.pravo.ru/document/view/15229693>>.

Пресс-служба губернатора ЯНАО. In: *kobilkin.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <http://www.kobilkin.ru/press_service/470>.

Программа развития системы образования ЯНАО на 2011-2015 годы. In: *yamaledu.org* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z:
<http://www.yamaledu.org/projects/target_programs/odcp-razvitie-sistemy-obrazovaniya-yamalo-neneckogo-avtonomnogo-okruga-na-2011-2015-gody/program>.

Растительность Ямала. In: *yamal.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://www.yamal.ru/new/obinf06.htm>>.

Российские универсальные энциклопедии Брокгауз-Ефрон и Большая Советская Энциклопедия объединенный словник. In: *gatchina3000.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <http://gatchina3000.ru/big/118/390_bolshaya-sovetskaya.htm>.

Росстат. In: *gks.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <http://www.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_main/rosstat/ru/>.

Рыболовный туризм. In: *yamolod.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://www.yamolod.ru/content/rybolovnyy-turizm>>.

САВЕЛЬЕВА, Э. А. Вымская культура. In: *ural.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://www.ural.ru/spec/ency/encyclopaedia-3-441.html>>.

Селькупы. In: *красноярский-край.рф* [online]. [Cit. 5.1.2014]. Dostupné z: <http://xn----7sbb4afcbddzlvdfgd0v.xn--p1ai/society/nations/etnoatlas/0/etno_id/126>.

Ямало-Ненецкий автономный округ. In: *raexpert.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <<http://www.raexpert.ru/database/regions/yamal/>>.

Ямало-Ненецкий автономный округ. In: *ru.wikipedia.org* [online]. [Cit. 13.3.2014].
Dostupné z:
http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%AF%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BE-%D0%9D%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%86%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D1%8B%D0%B9_%D0%BE%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3>.

Ямалстат. In: *yamalstat.gks.ru* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: <http://yamalstat.gks.ru/wps/wcm/connect/rosstat_ts/yamalstat/ru/>.

Ямало-Ненецкий автономный округ: Население. In: *ru.all.biz* [online]. [Cit. 5.1.2014].
Dostupné z: http://www.ru.all.biz/regions/?fuseaction=adm_oda.showSection&rgn_id=89&sc_id=8.

Ямало-Ненецкий автономный округ. In: *dic.academic.ru* [online]. [Cit. 15.2.2014].
Dostupné z: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/155606/%D0%AF%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%BE#sel=8:182,8:201>.

Ямало-ненецкий окружной музейно-выставочный комплекс
им. И. С. Шемановского. In: *mvk-yamal.ru* [online]. [Cit. 15.2.2014].
Dostupné z: <http://www.mvk-yamal.ru/>.

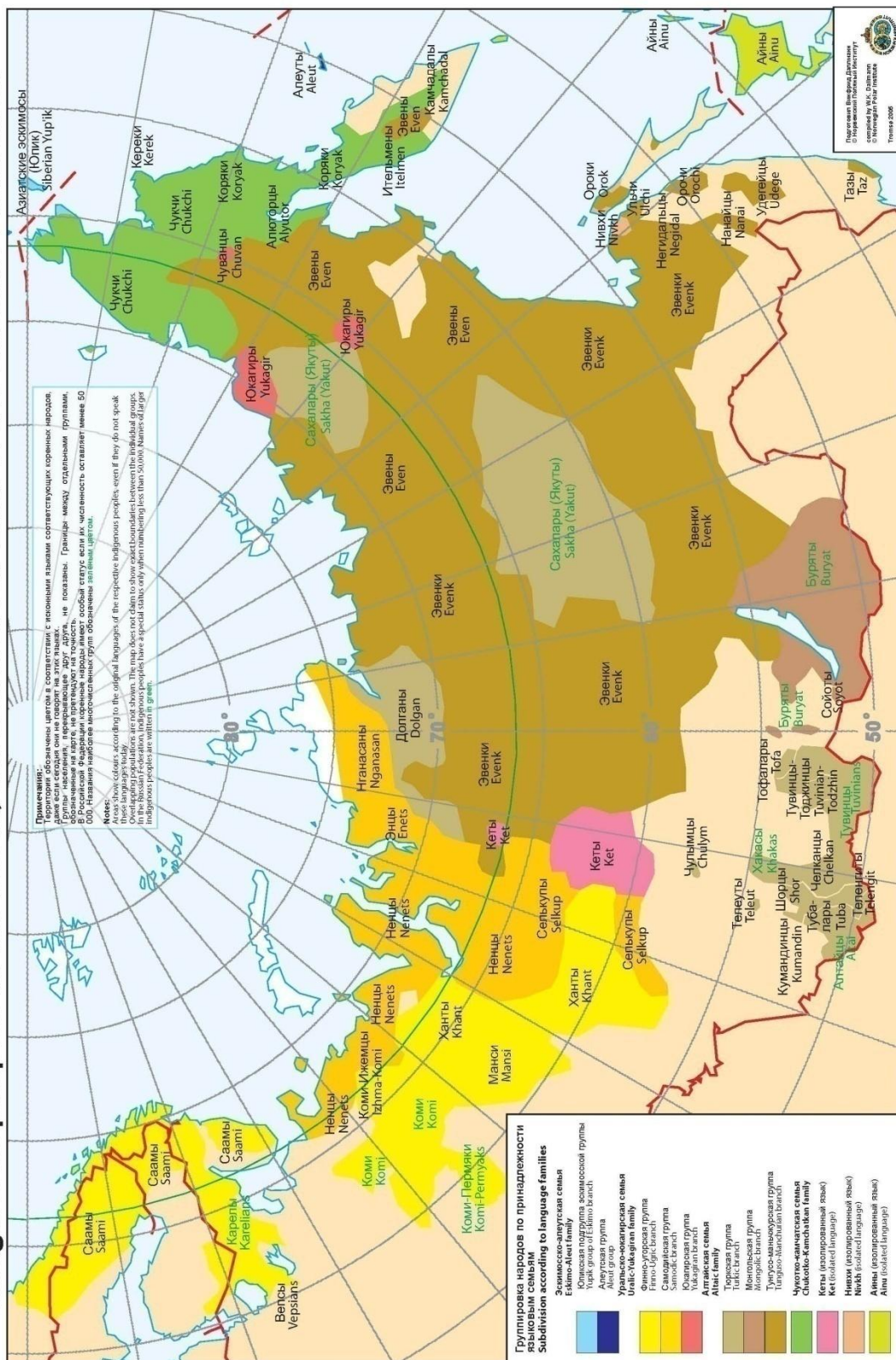
ZÁROVEŇ BYCH ZDE RÁD PODĚKOVAL NÁSLEDUJÍCÍM INFORMÁTORŮM, KTEŘÍ MI POSKYTLI CENNÉ INFORMACE.

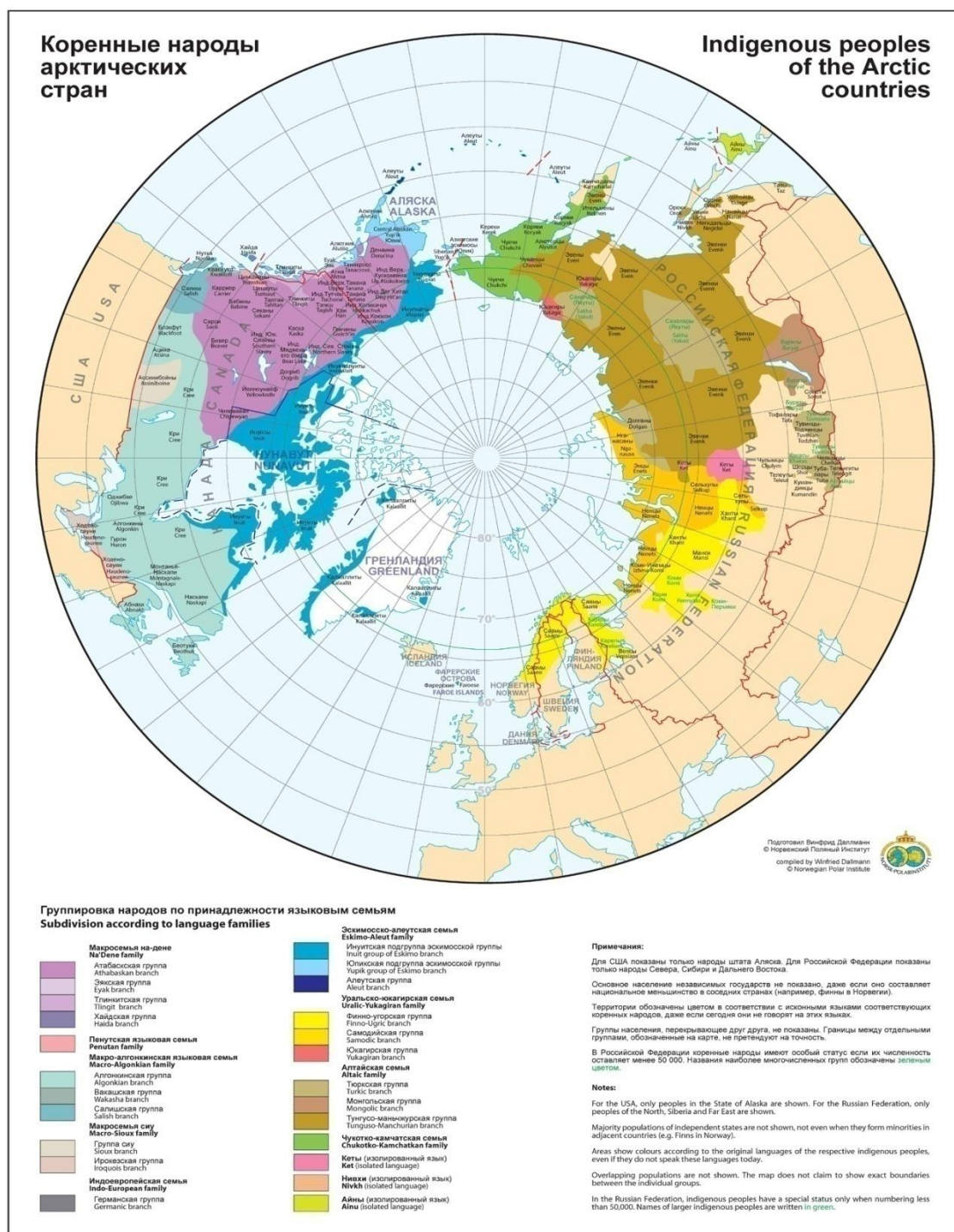
Бережков Д. В., Богомолов А. Г., Вальгом П. В., Велло Л. П., Гашилова Л. В., Елескин В. Ф., Захода В. Г., Изотова Т. П., Карнович Г. С., Кельчина Л., Кулакова И., Курилова, А., Лаптандыр В. И., Лепожих Г. М., Лисина А., Максар Д., Мелников А., Неркаги Е. Х., Попов Н. Д., Резвина И. В., Рочева А. Н., Серпиво Н. Л., Славов А., Стопин М., Суляндзига Р. В., Сюгней Ю. О., Талигина Н. М., Тахтина Н. М., Тумяхов П. У., Туяхова Г. Г., Хорола Д. О., Худи Ю. С., Южаков А. Ю., Ямкин С. М.

PŘÍLOHY

1. MAPA OSÍDLENÍ PŮVODNÍCH NÁRODŮ SEVERU, SIBIŘE A DÁLNEHO VÝCHODU RUSKÉ FEDERACE. Zdroj: ANSIPRA, www.npolar.no/ansipra.
2. MAPA OSÍDLENÍ: PŮVODNÍ NÁRODY ARKTICKÝCH ZEMÍ. Zdroj: ANSIPRA, www.npolar.no/ansipra
3. MAPA: ARKTICKÉ NÁRODY: JAZYKOVÉ RODINY. Zdroj: ANSIPRA, www.npolar.no/ansipra
4. MAPA: STÁLÍ ÚČASTNÍCI ARKTICKÉ RADY. Zdroj: ANSIPRA, www.npolar.no/ansipra
5. MAPA: PŘÍRODNÍ PODMÍNKY V OBLASTECH ŽIVOTA PŮVODNÍCH NÁRODŮ SEVERU RUSKÉ FEDERACE. Zdroj: ANSIPRA, www.npolar.no/ansipra.
6. MAPA JAMALO-NĚNECKÉHO AUTONOMNÍHO OKRUHU. Zdroj: <http://travelel.ru>.
7. MAPA JAMALO-NĚNECKÉHO AUTONOMNÍHO OKRUHU. Zdroj: ANSIPRA, www.npolar.no/ansipra.
8. SEZNAM PŮVODNÍCH MALÝCH NÁRODŮ RUSKÉ FEDERACE. NAŘÍZENÍ VLÁDY VE ZNĚNÍ POZDĚJŠÍCH PŘEDPISŮ RUSKÉ FEDERACE. Zdroj: www.consultant.ru.
9. USNESENÍ RUSKÉ VLÁDY A SEZNAM PŮVODNÍCH MALÝCH NÁRODŮ SEVERU, SIBIŘE A DÁLNEHO VÝCHODU RUSKÉ FEDERACE. Zdroj: <http://consultant.ru>.
10. DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE TÝKAJÍCÍ SE PŮVODNÍCH MALÝCH NÁRODŮ JAMALO-NĚNECKÉHO AUTONOMNÍHO OKRUHU. Zdroj: Oddělení pro otázky Původních malých národů v Salechardě, (z korespondence s oddělením).
11. NORMATIVNÍ PRÁVNÍ AKTY JAMALO-NĚNECKÉHO AUTONOMNÍHO OKRUHU, TÝKAJÍCÍ SE PŮVODNÍCH MALÝCH NÁRODŮ. Zdroj: Oddělení pro otázky Původních malých národů v Salechardě, www.dkmns.ru.

Коренные народы Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации
Indigenous peoples of the North, Siberia and Far East of the Russian Federation

Arctic peoples subdivided according to language families

Indo-European family
 Germanic branch

Uralic family
 Finno-Ugric branch
 Samoyedic branch

Altaic family
 Turkic branch
 Tungusic branch

Chukotko-Kamchatkan fam.

Isolated languages
(Ketic and Yukagir)

Eskimo-Aleut family
 Inuit group (of Eskimo br.)
 Yupik group (of Eskimo br.)
 Aleut branch

Na-Dene family
 Athabaskan branch
 Eyak branch
 Tlingit branch

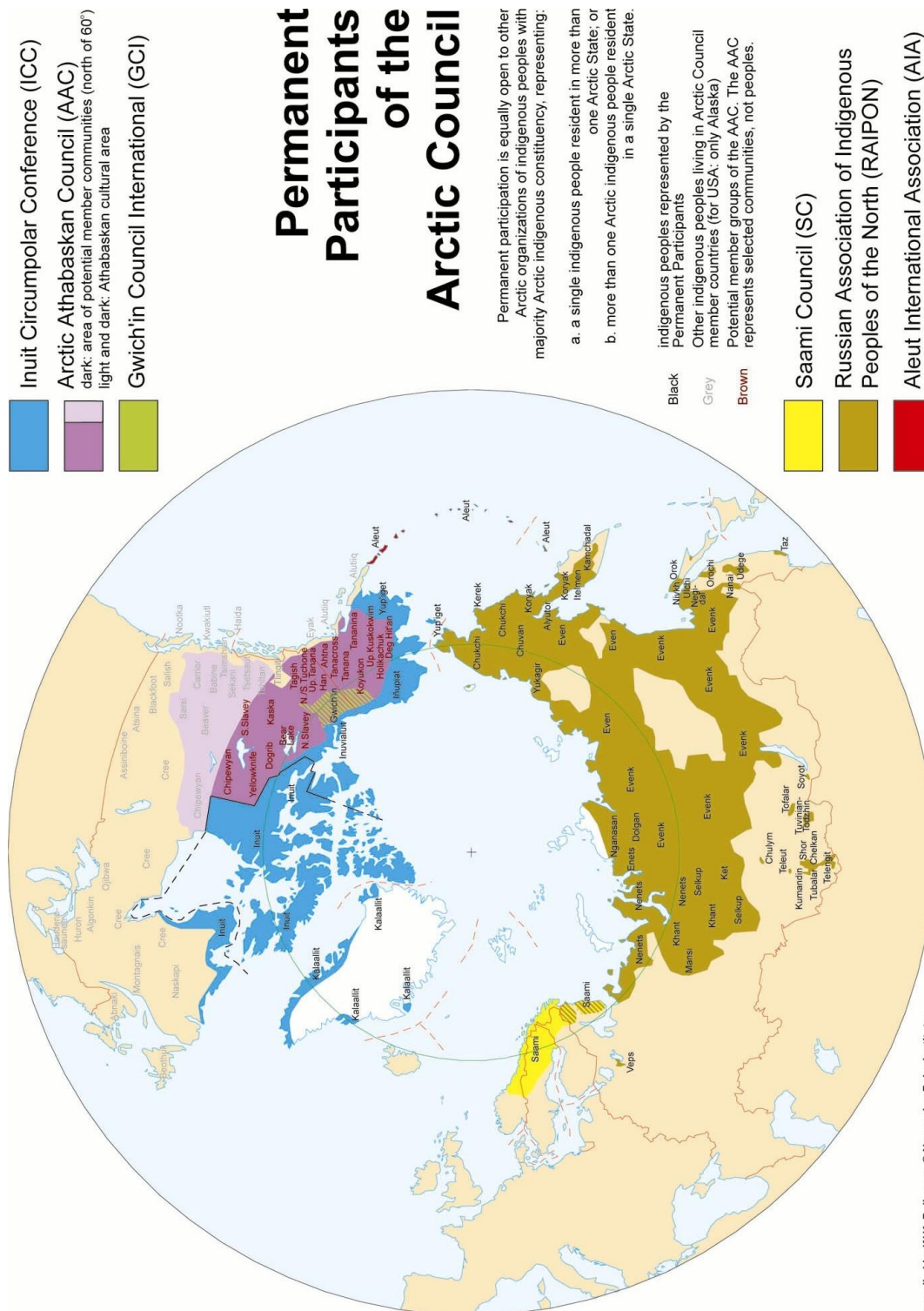
Arctic circle
 Arctic boundary according to AMAP

Notes:

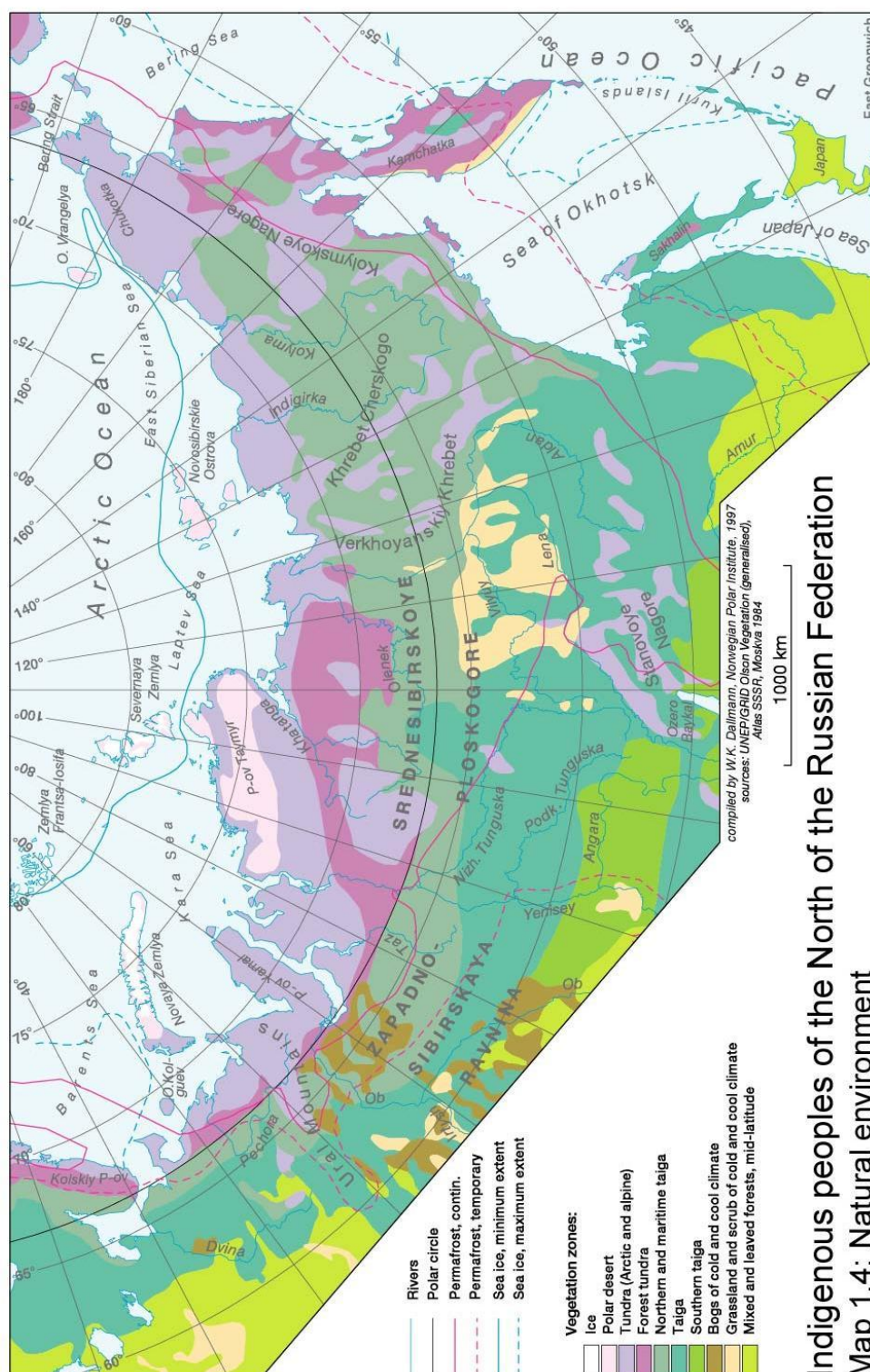
Areas show colours according to the original languages of the respective indigenous peoples, even if they do not speak their languages today.

Overlapping populations are not shown. The map does not claim to show exact boundaries between the individual language groups.

Typical colonial populations, which are not traditional Arctic populations, are not shown (Danes in Greenland, Russians in the Russian Federation, non-native Americans in North America).

PŘÍLOHA Č. 5. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY V OBLASTECH ŽIVOTA PŮVODNÍCH NÁRODŮ SEVERU
 RUSKÉ FEDERACE. Zdroj: ANSIPRA, <http://ansipra.npolar.no>.

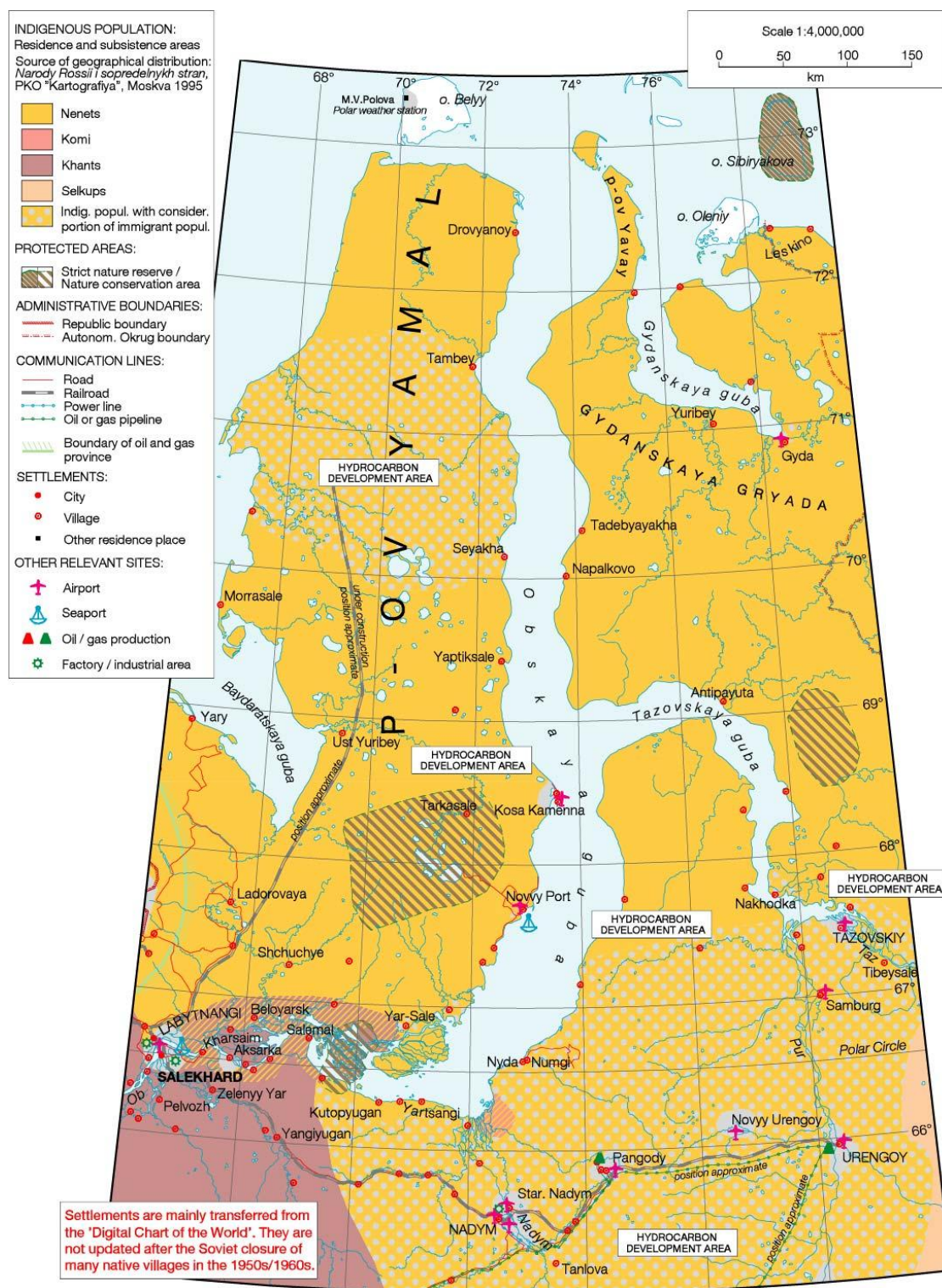

Indigenous peoples of the North of the Russian Federation
 Map 1.4: Natural environment

ПРІЛОГА Ч. 6. МАПА JAMALO-НЕНЕЦКЭГО АУТОНОМНІГО ОКРУГУ.

Зdroj: <http://travelel.ru/karta-yamalo-neneckogo-okruga-podrobnaya-so-sputnika>

Indigenous peoples of the North of the Russian Federation
 Map 3.3: Yamalo-Nenetskiy Avtonomnyy Okrug
 compiled by W.K. Dallmann,
 Norwegian Polar Institute, 1997

ЕДИНЫЙ ПЕРЕЧЕНЬ
КОРЕННЫХ МАЛОЧИСЛЕННЫХ НАРОДОВ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

(в ред. Постановлений Правительства РФ от 13.10.2008 N 760,
от 18.05.2010 N 352, от 17.06.2010 N 453,
от 02.09.2010 N 669, от 26.12.2011 N 1145)

Наименование коренных малочисленных народов Российской Федерации	Наименование субъектов Российской Федерации, на территориях которых проживают коренные малочисленные народы Российской Федерации
--	---

Абазины	Карачаево-Черкесская Республика
Алеуты	Камчатский край

(в ред. Постановления Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)
(см. текст в предыдущей редакции)

Алюторцы	Камчатский край
----------	-----------------

(в ред. Постановления Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)
(см. текст в предыдущей редакции)

Бесермяне	Удмуртская Республика
Вепсы	Республика Карелия, Ленинградская область, Вологодская область

(в ред. Постановления Правительства РФ от 26.12.2011 N 1145)
(см. текст в предыдущей редакции)

Водь	Ленинградская область
------	-----------------------

(введено Постановлением Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)

Долганы	Красноярский край, Республика Саха (Якутия)
---------	---

(в ред. Постановления Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)

(см. текст в предыдущей редакции)

Ижорцы Ленинградская область

Ительмены Камчатский край, Магаданская область

(в ред. Постановления Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)

(см. текст в предыдущей редакции)

Камчадалы Камчатский край

(в ред. Постановления Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)

(см. текст в предыдущей редакции)

Кереки Чукотский автономный округ

Кеты Красноярский край

Коряки Камчатский край, Чукотский автономный
округ, Магаданская область

(в ред. Постановления Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)

(см. текст в предыдущей редакции)

Кумандинцы Алтайский край, Республика Алтай,
Кемеровская область

Манси Ханты-Мансийский автономный округ,
районы Тюменской области, Свердловская
область, Республика Коми

Нагайбаки Челябинская область

Нанайцы Хабаровский край, Приморский край,
Сахалинская область

Нганасаны Красноярский край

(в ред. Постановления Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)

(см. текст в предыдущей редакции)

Негидальцы Хабаровский край

Ненцы Ямало-Ненецкий автономный округ,
Ненецкий автономный округ, районы
Архангельской области, Красноярский
край, Ханты-Мансийский автономный округ,
Республика Коми

(в ред. Постановления Правительства РФ от 13.10.2008 N 760)

(см. текст в предыдущей редакции)

Нивхи	Хабаровский край, Сахалинская область
Ороки (ульта)	Сахалинская область
Орочи	Хабаровский край
Саамы	Мурманская область
Селькупы	Ямало-Ненецкий автономный округ, районы Тюменской области, Томская область, Красноярский край
Сету (сето)	Псковская область
(введено <u>Постановлением</u> Правительства РФ от 17.06.2010 N 453)	
Сойоты	Республика Бурятия
Тазы	Приморский край
Теленгиты	Республика Алтай
Телеуты	Кемеровская область
Тофалары (тофа)	Иркутская область
(в ред. <u>Постановления</u> Правительства РФ от 18.05.2010 N 352)	
(см. текст в предыдущей <u>редакции</u>)	
Тубалары	Республика Алтай
Тувинцы - тоджинцы	Республика Тыва
Удэгейцы	Приморский край, Хабаровский край
Ульчи	Хабаровский край
Ханты	Ханты-Мансийский автономный округ, Ямало-Ненецкий автономный округ, районы Тюменской области, Томская область, Республика Коми
Челканцы	Республика Алтай
Чуванцы	Чукотский автономный округ, Магаданская область
Чукчи	Чукотский автономный округ, Камчатский край, Республика Саха (Якутия)
(в ред. <u>Постановления</u> Правительства РФ от 02.09.2010 N 669)	
(см. текст в предыдущей <u>редакции</u>)	
Чулымцы	Томская область, Красноярский край

Шапсуги	Краснодарский край
Шорцы	Кемеровская область, Республика Хакасия, Республика Алтай
Эвенки	Республика Саха (Якутия), Красноярский край, Хабаровский край, Амурская область, Сахалинская область, Республика Бурятия, Иркутская область, Забайкальский край, Томская область, Тюменская область (в ред. <u>Постановления</u> Правительства РФ от 13.10.2008 N 760) (см. текст в предыдущей <u>редакции</u>)
Эвены (ламуты)	Республика Саха (Якутия), Хабаровский край, Магаданская область, Чукотский автономный округ, Камчатский край (в ред. <u>Постановления</u> Правительства РФ от 26.12.2011 N 1145) (см. текст в предыдущей <u>редакции</u>)
Энцы	Красноярский край (в ред. <u>Постановления</u> Правительства РФ от 13.10.2008 N 760) (см. текст в предыдущей <u>редакции</u>)
Эскимосы	Чукотский автономный округ, Камчатский край (в ред. <u>Постановления</u> Правительства РФ от 13.10.2008 N 760) (см. текст в предыдущей <u>редакции</u>)
Юкагиры	Республика Саха (Якутия), Магаданская область

Примечание. Наименования субъектов Российской Федерации приведены построчно, в порядке убывания численности каждого народа, проживающего на соответствующих территориях.

ПРАВИТЕЛЬСТВО РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

РАСПОРЯЖЕНИЕ

от 17 апреля 2006 г. N 536-р

(в ред. Постановлений Правительства РФ от 18.05.2010 N 352,
от 26.12.2011 N 1145)

Утвердить прилагаемый коренных малочисленных народов Севера, Сибири и
Дальнего Востока Российской Федерации.

Председатель Правительства
Российской Федерации
М.ФРАДКОВ

Утвержден
распоряжением Правительства
Российской Федерации
от 17 апреля 2006 г. N 536-р

ПЕРЕЧЕНЬ

**КОРЕННЫХ МАЛОЧИСЛЕННЫХ НАРОДОВ СЕВЕРА, СИБИРИ
И ДАЛЬНЕГО ВОСТОКА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

(в ред. Постановлений Правительства РФ от 18.05.2010 N 352,
от 26.12.2011 N 1145)

Алеуты
Алюторцы
Вепсы
Долганы

Ительмены
Камчадалы
Кереки
Кеты
Коряки
Кумандинцы
Манси
Нанайцы
Нганасаны
Негидальцы
Ненцы
Нивхи
Ороки (ульта)
Орочи
Саамы
Селькупы
Сойоты
Тазы
Теленгиты
Телеуты
Тофалары (тофа)
(в ред. Постановления Правительства РФ от 18.05.2010 N 352)
Тубалары
Тувинцы-тоджинцы
Удэгейцы
Ульчи
Ханты
Челканцы
Чуванцы
Чукчи
Чулымцы
Шорцы
Эвенки
Эвены (ламуты)
(в ред. Постановления Правительства РФ от 26.12.2011 N 1145)
Энцы
Эскимосы
Юкагиры

ПРÍЛОHA Ч. 10. DEMOГPAФИЧЕ CКÉ ÚДАJE ТÝКАЮЩÍ SE ПÛВODНÍЧ МАЛÝХ НÁРОДÛ ЖАМАЛО-НЕНЕЧКÉГО АУТОНОМНÍГО ОКРУХУ. Zдpoй: Oddělení pro otázky ПÛвodních малýх náродů в Salechardě (z korespondence s oddělením).

Statistické údaje o struktuře počtu obyvatel KMNS в Jamaloněneckého autonomního okruhu (včetně kočujícího obyvatelstva). Zdroj: Oddělení pro otázky ПÛвodních малýх náродů в Salechardě (z korespondence s oddělením).

Район проживания		01.01.03г.	01.01.04г.	01.01.05г.	01.01.06г.	01.01.07г.	01.01.08г.	01.01.09г.	01.01.10г.	01.01.11г.
		чел.	чел.	чел.	чел.	чел.	чел.	чел.	чел.	чел.
Красноселькупский район		1520	1546	1484	1479	1535	1529	1516	1588	1604
в т.ч. кочующее		143	175	211	221	289	327	69	216	200
Надымский район		2125	2065	2060	2104	2046	2016	2072	2105	2129
в т.ч. кочующее		353	599	605	498	550	564	604	576	567
Приуральский район		4841	4949	5157	5240	5196	5376	5544	5731	5847
в т.ч. кочующее		1357	1405	1691	1666	1533	1677	1773	1773	1885
Пуровский район		2699	2763	2798	2836	2904	2937	3004	2983	3080
в т.ч. кочующее		1081	1088	965	1120	801	936	1036	988	977
Тазовский район		7069	7130	7257	7345	7402	7455	7420	7576	7629
в т.ч. кочующее		5188	5202	5193	5257	5252	5149	5279	5276	5308
Шурьшкарский район		4974	4935	4977	5057	5119	5119	5168	5310	5244
в т.ч. кочующее		125	109	95	86	82	69	72	69	71
Ямальский район		10210	10312	10431	10514	10613	10775	11140	11265	11383
в т.ч. кочующее		4994	5199	5176	5278	5287	5496	5605	5747	5600
Салехард		183	191	209	211	209	205	202	207	209
в т.ч. кочующее		42	42	49	51	54	55	50	59	59
ВСЕГО по округу		33621	33891	34373	34786	35024	35412	36066	36765	37125
в т.ч. кочующее		13283	13819	13985	14177	13848	14273	14488	14704	14667

Statistické údaje o stálém osídlení venkovských obydlených míst Jamaloněneckého autonomního okruhu podle národností skladby KMNS. Zdroj: Oddělení pro otázky Původních malých národů v Salechardě (z korespondence s oddělením).

Постоянное население сельских населенных пунктов
Ямало-Ненецкого автономного округа
(по национальному составу коренных малочисленных народов Севера)
(по данным Ямалстата)

Национальность	на 1 января 2003г.		на 1 января 2004г.		на 1 января 2005г.		на 1 января 2006г.		на 1 января 2007г.		на 1 января 2008г.		на 1 января 2009г.		на 1 января 2010г.	
	чел.	% от общ.	чел.	% от общ.	чел.	% от общ.	чел.	% от общ.	чел.	% от общ.	чел.	% от общ.	чел.	% от общ.	чел.	% от общ.
Ненцы	24032	71,5	24295	71,7	24747	72,0	24985	71,8	25074	71,6	25398	71,7	25931	71,9	26279	71,5
Ханты	7923	23,6	7915	23,4	7980	23,2	8149	23,4	8179	23,4	8273	23,4	8395	23,3	8680	23,6
Селькупы	1530	4,6	1546	4,6	1527	4,4	1532	4,4	1643	4,7	1613	4,6	1605	4,5	1657	4,5
Прочие (манси, эвенки, кеты, нанайцы, энцы, шорцы и др.)	136	0,4	135	0,4	119	0,3	120	0,3	128	0,4	128	0,4	135	0,4	149	0,4
ВСЕГО	33621	100,0	33891		34373		34786		35024		35412		36066		36765	

* данные представлены по хозяйственному учету муниципальных образований без городского населения (города Салехард, Лабытнанги, Новый-Уренгой, Надым, Муравленко, Ноябрьск)

Statistické údaje o počtu obyvatel venkovských obydlených míst Jamaloněneckého autonomního okruhu, podle rajónů. Zdroj: Oddělení pro otázky Původních malých národů v Salechardě (z korespondence s oddělením).

1. Численность населения сельских населенных пунктов
Ямало-Ненецкого автономного округа на 1 января 2011 года

	Число хозяйств, единиц	Численность населения, человек	Число хозяйств, народностей	Численность населения НС, человек	в том числе:										прочие
					русские	ненцы	ханты	сель-купы	манси	эвенки	кеты	нанайцы	эны	шорцы	
Красноселькупский р-н	2503	6189	482	1604	4292	84	52	1400	7	56	4	0	0	1	1637
Надымский район	3197	9101	700	2129	4931	2091	38	0	0	0	0	0	0	0	2041
Пруральский район	3292	9330	1826	5847	1717	3177	2648	5	17	0	0	0	0	0	1766
Пуровский район	6491	20198	747	3080	9975	2553	271	250	3	1	0	2	0	0	7143
Тазовский район	2919	10532	1867	7629	1915	7614	10	2	0	0	0	0	3	0	988
Шурьшкарский район	3258	10738	1312	5244	2798	169	5041	8	26	0	0	0	0	0	2696
Ямальский район	4760	17235	2680	11383	3675	10930	427	7	19	0	0	0	0	0	2177
Салехард (село)	57	217	54	209	3	8	201	0	0	0	0	0	0	0	5
Итого по округу:	26477	83540	9668	37125	29306	26626	8688	1672	72	57	4	2	3	1	18453

Údaje o počtech kočujících obyvatel v jednotlivých rajónech Jamaloněneckého autonomního okruhu. Zdroj: Oddělení pro otázky Původních malých národů v Salechardě (z korespondence s oddělením).

2. Сведения о численности кочующего населения в районах проживания коренных малочисленных народов Севера по состоянию на 1 января 2011 года (по данным Ямалстата)

Район проживания	на 1 января 2011г.	
	человек	хозяйств
Красноселькупский район	200	124
Надымский район	567	122
Приуральский район	1885	447
Пуровский район	977	215
Тазовский район	5308	1173
Шурышкарский район	71	21
Ямальский район	5600	1026
Салехард	59	11
ВСЕГО	14667	3139

PŘÍLOHA Č. 11. NORMATIVNÍ PRÁVNÍ AKTY JAMALO-NĚNECKÉHO AUTONOMNÍHO OKRUHU, TÝKAJÍCÍ SE PŮVODNÍCH MALÝCH NÁRODŮ. Zdroj: Oddělení pro otázky Původních malých národů v Salechardě, www.dkmns.ru.

НОРМАТИВНЫЕ ПРАВОВЫЕ АКТЫ

Перечень нормативных правовых актов в автономном округе, затрагивающие интересы коренных малочисленных народов Севера.

ЗАКОНЫ ЯМАЛО-НЕНЕЦКОГО АВТОНОМНОГО ОКРУГА.

1. Устав Ямало-Ненецкого автономного округа - от 28.12.1998 № 56-ЗАО (ред. от 03.03.2008 № 1-ЗАО);
2. «О социальной поддержке и социальном обслуживании детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей» – от 20.12.2004 № 118-ЗАО (ред. от 23.12.2010 № 148-ЗАО);
3. «О защите исконной среды обитания и традиционного образа жизни коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 06.10.2006 № 49-ЗАО (ред. от 08.10.2010 № 97-ЗАО);
4. «О порядке обеспечения жильем граждан, проживающих в Ямало-Ненецком автономном округе » - от 30.05.2005 № 36-ЗАО (ред. от 06.12.12 № 132-ЗАО);
5. «О недропользовании в Ямало-Ненецком автономном округе (принят законодательным собранием Ямало-Ненецкого автономного округа 15 июня 2012г.)» - от 26.06.2012 № 56-ЗАО;
6. «О фольклоре коренных малочисленных народов Севера в Ямало-Ненецком автономном округе» - от 03.12.2007 № 110-ЗАО (ред. от 01.07.2011 № 72-ЗАО);
7. «О наделении органов местного самоуправления отдельными государственными полномочиями по поддержке факторий, доставке товаров на фактории, обеспечению дровами тундрового населения из числа коренных малочисленных народов Севера» - от 20.12.2007 № 143-ЗАО (ред. от 19.07.2012 № 68-ЗАО);
8. «Об оленеводстве» – от 02.11.1998 № 46-ЗАО (ред. от 23.12.2010 № 142-ЗАО);
9. «Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов российской федерации, расположенных на территории Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 06.10.2006 № 48-ЗАО. (ред. от 27.06.2013 № 61-ЗАО);
10. «О перечне труднодоступных, отдаленных местностей и территорий компактного проживания коренных малочисленных народов севера в Ямало-Ненецком автономном округе» - от 25.06.2001 № 45-ЗАО (ред. от 22.06.2007 № 72-ЗАО);
11. «О государственной поддержке общин коренных малочисленных народов севера и организаций, осуществляющих виды традиционной хозяйственной деятельности на территории Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 28.12.2005 № 114-ЗАО (ред. от 30.09.2011 № 91-ЗАО);
12. «О факториях Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 28.12.2005 № 113-ЗАО (ред. от 09.11.2010 № 116-ЗАО);
13. «О государственной поддержке агропромышленного комплекса ямало-ненецкого автономного округа» - от 24.12.2012 № 160-ЗАО;

14. «О территориях традиционного природопользования регионального значения в Ямало-ненецком автономном округе» - от 05.05.2010 № 52-ЗАО (ред. от 30.09.2011 № 90-ЗАО);

15. «О родных языках коренных малочисленных народов севера Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 05.04.2010 № 48-ЗАО (ред. от 01.07.2011).

Постановления Правительства Ямало-Ненецкого автономного округа

1. «О департаменте по делам коренных малочисленных народов севера Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 24.06. 2010 № 90-П;

2. «О порядке учета факторий Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 11.05.2006 № 218-А (ред. от 28.02.2011 № 94-П);

3. «О создании экспертного совета в области фольклора коренных малочисленных народов севера Ямало-Ненецкого автономного округа» -№ 489-А от 12.09.2008 г. (ред. от 30.08.2013 № 693-П);

4. Постановление Администрации автономного округа «Об утверждении порядка использования водных объектов в местах традиционного проживания и традиционной хозяйственной деятельности коренных» - от 09.10.2008 г. № 536-А;

5. «О компенсационных выплатах лицам из числа коренных малочисленных народов севера и иным лицам, занимающимся традиционной хозяйственной деятельностью на территории Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 24.12.2004 № 454 (ред. от 16.08.2013 № 124-ПГ);

6. Постановление Администрации автономного округа «О государственной поддержке сельскохозяйственного производства Ямало-Ненецкого автономного округа на 2008 год» - от 13.12.2007 № 577-А (ред. от 18.12.2008 № 702-А);

7. Постановление Администрации автономного округа «О банке данных о социально-экономическом положении коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 24.04.2006 № 188-А(ред. от 06.10.2011 № 718-П);

8. «О нормах питания, обеспечения одеждой и обувью детей из числа коренных малочисленных народов Севера, ведущих традиционный образ жизни, обучающихся в образовательных учреждениях Ямало-Ненецкого автономного округа и находящихся на полном государственном обеспечении» - от 06.06.2005 № 236;

9. Постановление Губернатора автономного округа «О создании ГУ «Объединение по экономическому развитию коренных малочисленных народов Севера» - от 25.08.2003 № 334 (ред. от 15.02.2007 № 62-А);

10. «Об учреждении специальных премий Губернатора Ямало-Ненецкого автономного округа за успехи в создании, сохранении и пропаганде культурных ценностей коренных малочисленных народов Севера» (вместе с Положением «о порядке присуждения специальных премий Губернатора Ямало-Ненецкого автономного округа за успехи в создании, сохранении и пропаганде культурных ценностей коренных малочисленных народов Севера») - от 20.05.2013 № 59-ПГ;

11. «Об оказании социальной поддержки отдельным категориям граждан из числа коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа» - от 26.09. 2012 № 826-П (ред. от 18.10.2012 № 853-П);

12. «О правовом режиме объектов нематериального культурного наследия коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа» (вместе с «Положением о правовом режиме объектов нематериального культурного наследия коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа») - от 25.07.2011 № 476-П (ред. от 24.11.2011 № 867-П);
13. «О государственной поддержке фольклорной деятельности коренных малочисленных народов Севера в Ямало-Ненецком автономном округе» (вместе с Положением «О порядке оказания государственной поддержки фольклорной деятельности коренных малочисленных народов севера в ямало-ненецком автономном округе») - от 23.07.2012 № 580-П(ред. от 16.08.2013 № 652-П);
14. «Об утверждении Порядка предоставления в 2011 - 2013 годах субвенций из окружного бюджета бюджетам муниципальных образований в Ямало-Ненецком автономном округе на осуществление отдельных государственных полномочий по поддержке факторий, доставке товаров на фактории, обеспечению дровами тундрового населения из числа коренных малочисленных народов Севера» (вместе с «Перечнем труднодоступных и отдаленных местностей в Ямало-Ненецком автономном округе», «Порядком предоставления в 2011 - 2013 годах субсидий из бюджета муниципальных образований в Ямало-Ненецком автономном округе по поддержке факторий, доставке товаров на фактории, обеспечению дровами тундрового населения из числа коренных малочисленных народов Севера») - от 05.04.2011 № 162-П (ред.от 16.04.2013 № 230-П);
15. «О порядке представления и рассмотрения предложений об использовании родных языков коренных малочисленных народов Севера в написании наименований географических объектов, оформлении дорожных и иных указателей и надписей в местах традиционного проживания коренных малочисленных народов Севера на территории Ямало-Ненецкого автономного округа» (вместе «порядок представления и рассмотрения предложений об использовании родных языков коренных малочисленных народов севера в написании наименований географических объектов, оформлении дорожных и иных указателей и надписей в местах традиционного проживания коренных малочисленных народов севера на территории Ямало-Ненецкого автономного округа») -от 01.08.2012 г. № 619-П;
16. «О социальной поддержке детей из числа коренных малочисленных народов Севера при получении образования» (вместе с Положением «О порядке и условиях предоставления социальной поддержки детям из числа коренных малочисленных народов севера, проживающих в Ямало-Ненецком автономном округе и ведущих традиционный образ жизни, при получении образования») - от 15.03.2007 № 116-А (ред. от 27.01.2012 № 56-П);
17. «Об утверждении Административного регламента департамента по делам коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа по предоставлению государственной услуги «Рассмотрении обращений об образовании территории традиционного природопользования регионального значения» - от 18.12.2012 № 1069-П.
18. Постановление правительства от 14 февраля 2014 г. №100-П «О внесении изменений в постановление Правительства Ямало-Ненецкого автономного округа от 26 сентября 2012 года № 826-П «Об оказании социальной поддержки отдельным категориям граждан из числа коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа».

ОКРУЖНЫЕ ЦЕЛЕВЫЕ ПРОГРАММЫ ЯМАЛО-НЕНЕЦКОГО АВТОНОМНОГО ОКРУГА

1. «Об утверждении окружной долгосрочной целевой программы «Содействие занятости населения Ямало-Ненецкого автономного округа на 2011 - 2013 годы» - от 20.12.2010 № 478-П (ред. от 14.02.2013 № 81-П);
2. "Об утверждении окружной долгосрочной целевой программы "Культура, язык, традиционный образ жизни коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа на 2008 - 2011 годы" (вместе с "Перечнем программных мероприятий и сроками реализации окружной долгосрочной целевой программы "Культура, язык, традиционный образ жизни коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа на 2008 - 2011 годы", - от 11.06.2009 № 311-А (ред. от 23.12.2011 № 1004-П);
3. «Об утверждении окружной долгосрочной целевой программы «развитие системы образования ямало-ненецкого автономного округа на 2011 - 2015 годы»» (вместе с «окружная долгосрочная целевая программа "развитие системы образования Ямало-Ненецкого автономного округа на 2011 - 2015 годы», «методика расчета показателей, используемых для оценки эффективности реализации программы», «методика расчета межбюджетных субсидий» «сроки и объемы финансирования программных мероприятий по направлению «реализация мероприятий по строительству первоочередных объектов образования» окружной долгосрочной целевой программы «развитие системы образования ямало-ненецкого автономного округа на 2011 - 2015 годы»» - от 27.12.2010 № 526-П (ред. от 29.07.2013 № 589-П);
4. «Об утверждении окружной долгосрочной целевой программы «развитие сельского хозяйства ямало-ненецкого автономного округа на 2011 - 2013 годы» - от 27.12.2010 № 562-П (ред. от 17.07.2013 № 570-П)
5. «О мерах по подготовке специалистов с высшим профессиональным образованием в Ямало-Ненецком автономном округе в 2011 году» (вместе с «Порядком предоставления целевой образовательной субсидии за счет средств окружного бюджета для получения высшего профессионального образования» и «Порядком предоставления иных межбюджетных трансфертов из окружного бюджета бюджетам муниципальных районов и городских округов в Ямало-Ненецком автономном округе на выплату целевых образовательных субсидий студентам высших учебных заведений Российской Федерации на 2011 год») - от 20.06.2011 № 412-П (ред. от 30.09.2011 № 711-П);
6. «Об утверждении окружной долгосрочной целевой программы «Развитие рыболовства Ямало-Ненецкого автономного округа на 2011 - 2013 годы» - от 27.12.2010 № 561-П (ред. от 17.07.2013 № 571-П);
7. «Об утверждении Комплексной программы «Развитие сельского хозяйства и регулирования рынков сельскохозяйственной продукции, сырья и продовольствия Ямало-Ненецкого автономного округа на 2008 - 2012 годы» - от 26.06.2008 № 314-А (ред. от 23.12.2010 № 499-П);
8. «Об утверждении окружной долгосрочной целевой программы «Жилище на 2011 - 2015 годы» - от 18.11.2010 № 383-П (ред. от 09.09.2013 № 750-П).

РАСПОРЯЖЕНИЯ ПРАВИТЕЛЬСТВА ЯМАЛО-НЕНЕЦКОГО АВТОНОМНОГО ОКРУГА

1. «О мерах по подготовке и проведению в Ямало-Ненецком автономном округе второго международного десятилетия коренных народов мира» -от 03.04. 2012 г. № 160-РП.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО СОБРАНИЯ ЯМАЛО-НЕНЕЦКОГО АВТОНОМНОГО ОКРУГА

1. Концепция устойчивого развития коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа - от 09.12.2009 г. № 1996;

2. «О Стратегии социально-экономического развития Ямало-Ненецкого автономного округа до 2020 года» - от 14.12. 2011 г. № 839.

ФЕДЕРАЛЬНЫЕ ЗАКОНЫ В ОБЛАСТИ ГАРАНТИЙ И ПРАВ КОРЕННЫХ МАЛОЧИСЛЕННЫХ НАРОДОВ СЕВЕРА

1. «О территориях традиционного природопользования коренных малочисленных народов Севера, Сибири и Дальнего Востока Российской Федерации» - от 07.05.2001 г. № 49-ФЗ (ред. от 03.12.2008 № 250-ФЗ);

2. «Об общих принципах организации общин коренных малочисленных народов Севера, Сибири и дальнего Востока Российской Федерации» - от 20.07.2000 г. № 104-ФЗ (ред. от 02.02.2006 № 19-ФЗ);

3. «О гарантиях прав коренных малочисленных народов Российской Федерации» - №82-ФЗ от 30.04.1999 г. (с изм. от 05.04.2009 N 40-ФЗ);

4. «О внесении изменений в Закон Российской Федерации «О праве граждан Российской Федерации на свободу передвижения, выбор места пребывания и жительства в пределах Российской Федерации» - от 06.12.2011 № 399-ФЗ.

ПРИКАЗЫ ДЕПАРТАМЕНТА ПО ДЕЛАМ КОРЕННЫХ МАЛОЧИСЛЕННЫХ НАРОДОВ СЕВЕРА ЯМАЛО-НЕНЕЦКОГО АВТОНОМНОГО ОКРУГА

1. О комиссии департамента по делам коренных малочисленных народов Севера Ямало-Ненецкого автономного округа по соблюдению требований к служебному поведению государственных гражданских служащих Ямало-Ненецкого автономного округа и урегулированию конфликта интересов - от 09.10.2013 № 132-ОД

2. О комиссии по образованию территорий традиционного природопользования регионального значения - от 15.06.2012 № 57-од.